

850

EL NÒMADA I EL MIRALL

Les "noves" religiositats i l'univers significant de la societat moderna

Jordi Moreno Leal

Desembre de 1993

El nòmada i el mirall.

ÍNDEX

	Pàg.
Agraïments	3
Sentit a la carta	4
El retorn dels bruixots	5
Màgics de la ràdio i tele-vidents	6
Bruixeria de paper.	7
La màgia dels llibres.	10
Els temples moderns.	13
Fidels consumidors	16
Els nous directors espirituals	18
De congressos i investigadors.	19
I si el producte no us plau...	22
La màquina grinyola.	23
Mirall màgic	25
La ciència contraataca	27
L'escésia i les "noves" religiositats.	35
Altres valoracions	39
En favor d'una lectura antropològica.	42
Mapes d'aigua i arena	46
Les passes en cercle	48
Carta des de l'absència.	49
Els camins invisibles.	51
Exilis i absències	70
Els poders de l'absent	94
Apunts per a futures recerques.	110
El nòmada i el mirall.	115
Referències bibliogràfiques	134

Agraïments

Aquests assajos (ahora exploracions antropològiques, qüestionaments i confessions) tenen un deute intel·lectual amb tots aquells que apareixen explícitament en les referències bibliogràfiques i de treball de camp, amb aquells que, de manera conscient o sense saber-ho, m'han suggerit vies de recerca i desenvolupaments específics que potser personalment no subscriuriem, i finalment aquells que han estat "culpables" del fet que s'hagin pogut portar a terme. A tots ells he d'agrair el suport que m'han proporcionat i, en algun cas, el despreniment de compartir recerques encara en curs. Els encerts que es puguin trobar en els textos que segueixen són a ells deguts. És just esmentar aquí a en Joan Prat, de la Universitat Rovira i Virgili, en Fèlix Martí, director del Centre UNESCO de Catalunya i, molt especialment, com a impulsors i promotors directes del projecte per mitjà d'una bossa d'investigació, a la Fundació Jaume Bofill de Barcelona i al seu director, Jordi Porta.

Sentit a la carta

El retorn dels bruixots.

En el mateix món en què la ciència, com a discurs legitimat per excel·lència, substitutori de l'antiga primacia de la tradició religiosa i crític implacable de les formes atàviques de pensament i de comportament, s'alça com a garant major de veritat (ni que sigui en la caució de convenciment de qui diu una paraula en una conversa de cafè per fer callar un argument incòmode); en el mateix món que s'ha donat tantes esperances de millora i de progrés material i racional (esperances que encara es promet a terminis regulars marcats per la dinàmica dels bruixots polítics -tot i que més prudentment o una mica diferides degut a la cerimònia de les crisis econòmiques-; en el mateix món que ha vist nèixer tants i tant imponents sistemes de conceptualització que han posat sobre la taula de dissecció intel·lectual els grans interrogants que sempre semblen haver reptat pels subsòls de l'ànima humana; en el mateix món en què s'estengué un dia la notícia de la mort de Déu i que mostra avui potser més que mai els símptomes d'aquest esdeveniment radical que sembla afectar tots els estrats socials i culturals; en el mateix món que habitem, secularitzat i materialista, descregut i cínic, desencisat -tot i que un dia bastí les grans utopies transformadores-; en aquest món hipertecnificat, sobresaturat d'informació, supercomunicat, en teoria desvetllador de tot misteri, venim observant un revifament de la religiositat, una mena de reencantament que posa en qüestió la raó, el sentit comú, la salut mental, el compromís amb la realitat, els ideals socials, les certeses i la lògica, i que es manifesta de diverses maneres: el ressorgiment dels fonamentalismes religiosos, l'eclosió de les sectes místiques i orientalistes, un creixent interès per tots aquells misteris transcendents que poden ser encabits en els termes esoterisme, ocultisme, parapsicologia,...

L'àmbit magmàtic i amorf del místic (per donar algun nom a una realitat multiforme i canviant que no és misteriosa en ella mateixa però que recorre al misteri, a l'ocult, al desconegut, a les potencialitats inexplorades, com a motius principals del seu discurs) presenta unes figures de religiositat sense ritus fixes ni fórmules estables i, en definitiva, una fenomenologia tan variada i difusa que a primera vista pot semblar poc mereixedor

de ser considerat seriosament, inabordable per un estudi crític amb pretensions de rigor, o fins i tot irreductible a una classificació que no sembli una enumeració a la manera de les que tant han plagut a Jorge Luis Borges: radiestèsia, profecies, psicofonies, reencarnació, geobiologia, obscures societats secretes que controlen el món des de l'anonimat, portes dimensionals, biomassatges i operacions astrals, contactes telepàtics, psicografia, humans "transistoritzats", poltergeists, endevinació, extraterrestres, intraterrestres, combustions espontànies de persones i coses, digitopuntura, càlculs de biorritmes, energies subtilíssimes, computadors neolòfics, possessions dimoníques, txacres, mediumnitat, ufologia, alquímia, dinosaures avui, reflexologia podal, mestres espirituals, centres de metafísica canalitzada i filosofia hermètica, biomúsica per a una alta consciència, talismans, cants de l'om, invocacions còsmiques,... El mercat espiritual (emprant l'expressió de Robert Greenfield) sembla inegotable o almenys molt ben assortit. Per denotar una varietat tal potser hauríem d'inventar, com suggerí Theodore Roszak, alguna paraula com "psico-místic-paracientífic-espiritual-terapèutic".

Màgics de la ràdio i tele-vidents.

L'èxit del místic és observable a diversos nivells. Cal tenir en compte la important difusió de totes aquestes qüestions en els mitjans de comunicació (publicacions especialitzades, diaris, ràdio i televisió). L'emissió televisiva de programes de temàtica paranormal s'ha incrementat considerablement i les aparicions de vidents, astròlegs o futuròlegs han anat augmentant en els darrers anys (les seves previsions en començar un any nou semblen ja obligades en la programació), així com també han proliferat els debats sobre la realitat o falsedat, vàlidesa o insensatesa del que afirmen. La presència dels oficiants del místic a la ràdio és també notable. Hi ha en aquests moments nombrosos programes i petits espais radiofònics en antena dedicats a les ciències ocultes, i els índexs d'audiència assenyalen una acollida molt càlida per part dels oients (en algun cas s'ha creat un club d'interessats). El diari El País (cf. Antón, J. "el sector de las ciencias ocultas contraataca al nuevo catecismo", 7-XI-92) comptava fa un any 70 programes de ràdio setmanals a Espanya dedicats a les ciències ocultes. Fonts consultades de la revista Karma 7 afirmen que tenen actualment censats uns 60 programes dedicats a la difusió radiofònica de les paraciències a tota Espanya. Aquesta xifra no inclou els nombrosos espais d'uns minuts que complementen la programació. El diari Avui (cf. Arbós, M. "La filosofia de l'èxit i de fer diners dispara les consultes als

futuròlegs entre els catalans", 30-IV-90) assenyalava que el programa diari El Gran Sabat, emès de 12 de la nit a 2/4 de 3 de la matinada per Ràdio 4 (RNE a Catalunya) en antena des de l'estiu de 1986 tenia, en la data en què apareixia l'article, una audiència d'aproximadament mig milió de persones i havia experimentat un augment d'interès per part del públic d'entre un 25 i un 30% respecte als primers anys.

Bruixeria de paper.

En els diaris i revistes hi podem trobar l'obligada secció dels horòscops, tot i que fins i tot molts dels propis professionals de les ciències ocultes reneguen de l'autenticitat i rigor d'aquestes previsions. Veurem més endavant que per a una consideració de la qüestió des d'un punt de vista antropològic és irrellevant que el fenomen de la vidència o la previsió astrològica s'ajustin a una veritat dels fets o siguin o no versemblants, o executats de bona o mala fe. La qüestió no és la realitat del fenomen, sinó la seva significació. La seva efectivitat serà considerada en referència a la funció simbòlica. L'engany no afecta tampoc essencialment la qualitat social i el sentit cultural del fenomen.

Segons assenyala Jean Vernet (cf.p.24) hi ha dades per afirmar que la meitat de la població francesa consulta la secció de l'horòscop que diàriament es publica a la meitat dels periòdics del país (només la premsa comunista i la confessional no la publiquen). El mateix autor assegura que el 15% llegeix regularment la secció. El redactor dels horòscops rep consultes demanant consells sobre l'elecció de parella, l'orientació dels fills, etc...

Pel que fa a les revistes periòdiques que tracten les ciències ocultes a Espanya, en aquests moments n'hi ha un bon nombre al mercat, a més de nombrosos butlletins de distribució privada. Les revistes són les següents:

Karma 7
 Más Allá de la ciencia
 Año Cero
 Espacio y Tiempo
 Su Futuro
 Oráculo astral

Horizonte
 Contactos extraterrestres
 Ritos
 Symbolon
 Mercurio 3
 Mágica
 Mundo Oculto

A més, podem esmentar-ne d'altres amb una temàtica orientada a temes de coneixement interior: Uno Mismo, Esotera, Planetario, Cuerpomenta, Conciencia Planetaria, Tercer Milenio, Próximo Milenio,...

Karma 7 va sortir a la llum el 1972, creada per periodistes procedents d'Algo. Avui, aquesta publicació té una tirada de 30.000 exemplars i fan un 70% de venda. En els seus inicis no sortien més de 12-15.000 exemplars i les vendes arribaven a un 30-40%. En els darrers 3-4 anys el volum de vendes ha pujat un 25%. De les altres revistes esmentades, la més antiga és Su Futuro, però es publica des de fa no més de 6 anys. Les xifres de Karma 7 són, però, lluny encara de les que es refereixen a algunes revistes franceses. El setmanari Nostra, magazine de l'estrany, té una tirada de 200.000 exemplars (cf. Vernet, p.6). Horoscope i Astres, revistes mensuals d'astrologia, treuen a la llum 110.000 i 80.000 exemplars respectivament. Astral, revista mensual que presenta a la manera moderna uns temes que arrelen en l'Edat Mija (la possessió, el diable, els esperits), edita 50.000 exemplars (cf. Dessuart, J.et A., pp.73-74).

La història de les revistes paracientífiques a Catalunya compta també amb protagonistes il·lustres i d'altres de vida breu i èxit incert (seguim aquí el cens elaborat per Miguel G. Aracil (cf. Guia de la Catalunya paranormal y mágica. pp.124-127):

* La ja esmentada **Karma 7**, degana i pionera de la difusió d'aquests temes al nostre país. El "pare" de la revista és Josep Mª Armengou i actualment la dirigeix Ramon Plana, responsable també de la llibreria Karma. La revista compta amb un club d'amics en el que se celebren cursos, conferències i reunions sobre els temes que tracta.

- * **Ecós de Parapsicología.** Tractava tot el relacionat amb el camp de la parapsicologia i la metapsíquica. El núm. 1 aparegué en el 2n trimestre de 1984, després de l'aparició d'un número d'"avenç". Va durar 2 anys. L'editor va ser Ramon Plana i va ser dirigida per Armengou i Germán de Argumosa (el famós parapsicòleg madrileny que estudià les cares de Bélmez de la Moraleda).
- * **La Puerta a lo Desconocido.** Dirigida per Sebastià D'Arbó. Començà a aparèixer el 1978 i durà 12 números.
- * **Nuestra Opinión.** Dirigida per Josep Guijarro Triadó. Tenia una tirada de 500 exemplars i es venia a Terrassa i rodalies. Va desaparèixer el novembre de 1985, un mesos després del seu naixement.
- * **Hipergea.** Dirigida per José Antonio Lamich Cámara (antic membre de la redacció de Karma 7. No va tenir gaire acceptació per part del públic, tot i la seva bona reputació com a revista rigorosa.
- * **Mundo Desconocido.** Dirigida per Andreas Faber Kaiser. Aparegué el juny de 1976, amb una periodicitat mensual. Va desaparèixer 76 números després.
- * **Paraciencia.** Fundada per Josep Mª Armengou. Van sortir 14 números.
- * **Telepsiquia.** Dirigida per Sebastià D'Arbó. Sortí el febrer de 1977 i es van publicar alguns números.
- * **Mundo Misterioso.** Revista sobre la fenomenologia paranormal i ufològica, depenent de l'Institut de Ciencias Parapsicológicas Hispano-Americano.
- * **Trígono.** Editada per Ramon Plana López. D'aparició setmanal. Va durar només 3 mesos.

* **Los Astros.** Revista d'astrologia i temes afins, dirigida per Román Cano. Desaparegué poc temps després d'iniciar-se la seva publicació.

* Recentment ha aparegut la revista **Mundo Oculto**, dirigida pel propi Miguel G. Aracil.

La màgia dels llibres.

Pel que fa a la producció bibliogràfica ocultista, Jean Vernet (cf.p.6) afirma que a França es troba en ple creixement. L'augment del seu volum de negoci era el 1985 d'un 13% (quan l'augment de la resta editorial no era més que del 2%). Alguns llibres han experimentat un èxit realment impressionant, arribant a tirades de més d'un milió d'exemplars (p.e. el llibre de les Profecies de Nostradamus, en la versió de J.C. de Fontbrune). El best seller esotèric ja té un històric precedent amb l'aparició en els anys 1960 del *Matin des magiciens* de Pauwels et Bergier (900.000 exemplars venuts) l'èxit del qual donà naixement a la revista *Planète* el setembre de 1968 (cf. Alain Woodrow. *Las nuevas sectas.* p.34).

Seguidament oferim algunes dades que poden orientar respecte a la situació del sector en el nostre país. Aquesta informació es basa en la que ens ha facilitat el Gremi d'Editors de Catalunya, que es troba publicada a *Panorámica de la edición española de libros*, volums corresponents a 1989 i 1991, editats pel Ministerio de Cultura, Centro del Libro y de la Lectura, Madrid, Gáez, S.A., 1990 i 1992 respectivament.

Nombre total de llibres espanyols pels que s'ha sol·licitat l'assignació del núm. ISBN.

<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>
34.752	36.912	38.814	40.365	38.715	42.207	43.896

Variacions percentuals:

<u>86/85</u>	<u>87/86</u>	<u>88/87</u>	<u>89/88</u>	<u>90/89</u>	<u>91/90</u>
6,2	5,2	4,0	-4,1	9,0	4,0

Llibres espanyols pels que s'ha sol·licitat l'assignació del núm. ISBN (inclosos els traduïts) pel que fa a la matèria FILOSOFIA (on s'inclouen les submatèries Ocultisme i Astrologia i Arts endevinatòries):

<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>
1.887	1.716	1.769	1.821	1.635	1.811	1.925

Variacions percentuals:

<u>86/85</u>	<u>87/86</u>	<u>88/87</u>	<u>89/88</u>	<u>90/89</u>	<u>91/90</u>
-9,1	3,1	2,9	-10,2	10,8	6,3

Llibres espanyols pels que s'ha sol·licitat l'assignació del núm. ISBN (inclosos els traduïts) pel que fa a les submatèries Ocultisme i Astrologia i arts endevinatòries:

<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>
407	403	522	531	366	381	589

Variacions percentuals:

<u>86/85</u>	<u>87/86</u>	<u>88/87</u>	<u>89/88</u>	<u>90/89</u>	<u>91/90</u>
-1,0	29,5	1,7	-31,1	4,1	54,6

De la comparació de les dades es desprèn que mentre el total corresponent a les submatèries incloses en el títol FILOSOFIA del registre ISBN pateix l'any 1986 un descens d'un 9,1% respecte a l'any anterior, paral·lelament a la puja del 6,2% experimentada pel total de llibres de totes les matèries, les submatèries Ocultisme i Astrologia i arts endevinatòries presenten només un descens de l'1,0%. Més espectaculars són, però, les pujades d'aquestes dues submatèries en els anys 1987 i 1991 respecte als seus exercicis precedents: un 29,5% i un 54,6% respectivament, quan les

xifres corresponents a la matèria FILOSOFIA indiquen tan sols un 3,1% i un 6,3% i els percentatges pel que fa als totals són d'un 5,2% i un 4,0%. Contràriament, l'any 1989 suposa una davallada notable de la producció ocultista, amb un descens d'un 31,1%, quan la matèria FILOSOFIA on s'integra es rebaixa en un 10,2% i el total de la producció bibliogràfica perd un 4,1%.

Segons informació facilitada per la Cambra del Llibre de Catalunya, el número total de llibres introduïts en el registre ISBN pel que fa a les submatèries Ocultisme i Astrologia i Arts endevinatòries és de 4.073 (darrera actualització corresponent a juny de 1992). Si aquestes dades són exactes, això significa que la major part dels títols que apareixen consignats en el registre en aquestes submatèries han vist la llum en els anys que hem considerat en aquest recull de dades: un total de 3.199 títols des de 1985 fins a 1991.

Valoració total de la producció editorial any 1988 a preu de mercat pel que fa a les submatèries:

Ocultisme:	601.066.096 ptes.
Astrologia. Arts endevinatòries:	469.433.558 ptes.
 TOTAL:	 1.070.499.654 ptes.
	Un 0,41% de la producció total.

En el grup de submatèries que apareixen sota la denominació FILOSOFIA, aquesta quantitat no és gens menyspreable. Comparem-la amb els altres subtotals i observem que només el títol Psicologia supera les forces combinades ocultistes:

Filosofia:	820.386.964 ptes. (0,31%)
Metafísica i Ontologia:	181.683.171 ptes. (0,07%)
Psicologia:	1.535.166.178 ptes. (0,58%)
Lògica:	83.755.526 ptes. (0,03%)
Ètica:	111.244.987 ptes. (0,04%)
Estètica:	90.500.534 ptes. (0,03%)
Història de la Filosofia:	249.333.273 ptes. (0,09%)
Erotisme:	61.458.495 ptes. (0,02%)

El total del títol FILOSOFIA suposa un 1,58% respecte a la producció bibliogràfica global. Com ja hem dit anteriorment, el sector ocultista, integrat en aquest total, suma un 0,41%, situant-se així molt a prop del percentatge que registren matèries com: Comerç, comunicacions i transports (0,42%) i Sociologia i estadística (0,55%).

Els temples moderns.

I si parlem de llibres, per força hem de parlar de llibreries. Deixant de banda totes aquelles que amb un bon olfacte comercial disposen de seccions dedicades a aquests temes, no deixa de ser sorprenent que a Barcelona ciutat actualment trobem no menys de 18 llibreries especialitzades en parapsicologia, esoterisme i ocultisme.

- Almirall.** c/ Princesa, 16.
- Alpherat Centre.** c/ Vico, 30.
- Antares.** C/ Badal, 158.
- Arbor Scientiae.** c/ Princesa, 15.
- Arunachala.** c/ Jovellanos, 1.
- Astras.** c/ Torrent de l'Olla, 162.
- Centro Sanat Kumara.** c/ Serdenya, 537.
- Chakras.** c/ Laforja, 46.
- Epsilon.** c/ Casanova, 82.
- Karma.** Av. Paral.lel, 155.
- Mandràgora.** c/ Blai, 36.
- Morgana.** c/ Galileu, 136.
- Mots.** Travessera de Gràcia, 157.
- Productos esotéricos Divino.** c/ Diputació, 180, 3r.
- Sabat.** c/ Floridablanca, 124.
- Santo Domingo.** c/ Sant Domènec del Call, 4.
- Selecciones mágicas.** c/ Enamorats, 124.
- Síntesis.** Comte d'Urgell, 86.

No podem descartar l'existència d'altres petites llibreries vinculades potser a centres esoteristes o ocultistes (com és el cas de l'Alpherat Centre o del Centro Sanat Kumara, ja esmentats).

Les llibreries ocultistes i esotèriques són actius focus de difusió de les temàtiques que constitueixen el seu centre d'interès. A totes elles es poden trobar informacions sobre cursos, conferències, professionals de les paraciències, etc.. Una de les característiques d'aquestes llibreries és que no es limiten a la venda de llibres, sinó que podem trobar-hi una àmplia gama d'objectes: petits flascons contenint olis rituals, boles de salut, calidoscopis màgics d'alta definició, xampús naturals, ferradures de la sort, canelobres de set braços, creus de Caravaca, boles de cristall per practicar la vidència (des de preus mòdics fins a preus realment elevats), amulets i talismans especials, carabasses de protecció per a l'any nou, piràmides de quarç, amatista, àgata o cristall, adhesius lluminosos amb motius religiosos, ambientadors naturals amb propietats curatives, oracles celtes i vikings, pènduls radiestèsics (de vegades juntament amb tot l'equip necessari per fer-se un bon radiestesista -és l'anomenat kit del pèndul), ankhs, rodes calculadores d'aspectes astrològics, calculadores de biorritmes, vestits egipcis (amb tota certesa deuen ser eficaços complements d'una bona cerimònia), tintes especials per a rituals, perfums astrològics, taulells ouija per practicar l'esperitisme casolà de sobretaula, les famoses cartes del tarot (més de 80 models diferents), les conegudes cartes Zener per valorar les pròpies capacitats telepàtiques, i un llarg etcètera. L'especialització és a vegades notable: a Arbor Scientiae hi podem trobar seccions de llibres de màgia negra, blanca, vermella i verda. I atenció, això és tot un detall: Sabat ("el bazar de los brujos") en la seva propaganda deixa ben clar que "tots els productes màgics són degudament carregats en el nostre temple". A moltes d'aquestes llibreries sovint el client és rebut amb flaires d'encens i una música suau i amable que crea una atmosfera de recolliment i pau interiors. A diversos d'aquests locals es poden adquirir cassettes amb tècniques de relaxació, "música exquisida de gran finor i bellesa, ideal per crear espais positius i relaxats", cintes amb sons màgics que permeten modificar l'aura i netejar ambients psíquics, mètodes pràctics audiovisuals per aprendre a fer viatges astrals o ser un bon quiromàntic, etc... També s'hi poden trobar referències a cursos (alguns són impartits i organitzats en els propis locals) sobre la màgia de les espelmes, tarot, formació de professionals de pensament creatiu, màgia nòrdica, màgia celta telúrico-lunar, màgia wicca, cursos d'autoestima, i activitats diverses: sessions per a la recitació de mantres, participació en grups per riure-reflexionar, conferències i grups de discussió que constitueixen cites setmanals (Arunachala organitza conferències els dimecres, Epsilon promou els "martes oculturales", Almirall reuneix els divendres tots aquells interessats en

la discussió i interpretació de textos sagrats des d'un punt de vista "universalista no sincrètic",...). La informació sobre sanadors i vidents (que a vegades operen a les pròpies llibreries) no és absent dels taulells d'informació i dóna raó sobre on gaudir de massatges terapèutics, com recuperar l'equilibri de les pròpies energies o eliminar els bloquejos energètics de vides passades, com submergir-se en les profunditats del jo més ocult i fugisser, o com resseguir, desentrellar i manipular els fils del propi destí per mitjà de les consultes sobre iridiagnosi, tarot, astrologia (astròlegs informatitzats aixequen cartes astrals amb l'ajut de l'ordinador), grafologia, interpretació de somnis, bola de cristall, sortilegis d'amor,...

Els objectes esotèrics també poden ser adquirits a diverses botigues especialitzades en la comercialització d'aquest tipus de productes. Es calcula (cf. Guia Mágica del Mundo Oculto) que a Espanya hi ha més de cent botigues esotèriques. La informació disponible assenyala que la primera va ser oberta a Barcelona l'any 1977. Entre d'altres, i deixant de banda les que pertanyen a centres d'estudis esotèrics (com és el cas, per exemple, de la botiga vinculada al centre Sanat Kumara), a Barcelona ciutat podem trobar els següents proveïdors i botigues esotèrics:

* **Jirma.** Perfums zodiacals, encensos, piràmides,...

* **Catalunya Mágica.** Probablement la més antiga del país. Comercialitza més de 400 productes. En la seva publicitat assegura haver patrocinat més d'una dotzena de congressos esotèrics.

* **Rafael Arquillo.** Pg. Fabra i Puig, 39-41, entresòl 4^a. Barcelona. Venda al major de minerals.

* **Cristalljoia, S.L.** c/ Homer, 8, baixos. Venda al major, importació i distribució de minerals i pedres semiprecioses amb propietats esotèriques.

* **Sabat.** Ja n'hem parlat com a llibreria. Té local a Barcelona i València.

* **Muska Tienda.** Productos esotéricos y santería. Major de Sarrià, 58.

* **Productos Esotéricos Divino.** c/ Diputació, 180, 3r. Barcelona.

Aquest és un fragment de la seva publicitat:

"DIVINO es el mayor proveedor de Productos Esotéricos de toda España. Disponemos de más de 4.000 productos diferentes provenientes de todos los puntos del globo terráqueo, además de una extensa gama de artículos de fabricación propia y EXCLUSIVA, elaborados en nuestros laboratorios siguiendo las normas esotéricas más estrictas y secretas".

* **Kether.** Avgda. Meridiana, 308. Productes de salut, naturals, magnètics i vitalitzants.

* **Mágico.** c/ Torrijos, 37.

* **Punto y Aparte.** c/ Cantabria, 8, Local 10.

* **Antares.** c/ Badal, 158.

* **Astral.** c/ Joan Blanques, 34.

* **Nestinar.** c/ Casanova, 152, pral. 2^a.

* **L'Estruch-Sacanera.** c/ Estruc, 22.

* **Bio Ciber, S.L.** c/ Moragas, 1, entresòl 1^a.

Fidels consumidors.

Quin és el poder de convocatòria dels vidents i sanadors?. El 12'5% dels francesos ha consultat a vidents o fetillers i un 30% creu que hi ha alguna cosa de cert en el que els vidents preveuen segons una enquesta d'Ires-Marketing. Segons aquesta mateixa font, el nombre dels que llegeixen les notícies astrològiques dels diaris arriba a un 60%. El

mercat de les ciències ocultes s'elevaria així a quasi bé vuit milions de clients potencials a França, un milió dels quals és de clients especialitzats (cf. Vernet, p.7, i Dessuart, p.77)

El diari Avui, en data 30-IV-90 (cf. Arbós, M.) revelà els resultats d'una enquesta realitzada pel carrer (no dóna dades més precises), on s'indica que el 25% de les persones consultades van admetre que havien anat algun cop a llegir-se el futur. Afirmava el mateix article que les persones que acudeixen a les consultes són en un 70% del sexe femení i en un 30% del sexe masculí, tot i que en els darrers anys s'ha observat un creixement sorprenent (d'un 20%) de les consultes fetes per professionals lliberals (advocats, psicòlegs, economistes, empresaris, metges, directors de banc i polítics), sector en el que el predomini és dels homes (85%) sobre les dones (15%), essent la franja d'edat majoritària en les consultes la que es mou entre els 25 i 45 anys.

Tornem al país veí. Els consultants francesos (cf. Dessuart, p.84) són dones en un 80% i homes en un 20%. Els percentatges per sexes es distribueixen de la manera següent:

dones:

70% entre 30 i 50 anys

20% entre 20 i 30

10% més de 50

homes:

80% entre 30 i 50 anys

5% més de 60

Els sondejos tendeixen a provar que a un més alt grau d'urbanització en una localitat, major és l'interès en la vidència. El ciutadà és un més gran consumidor que no pas l'habitant del medi rural. És fals pensar que només les classes populars recorren a la vidència, ja que l'èlit també la consulta (de fet, personatges de l'alta política han vist els seus noms associats a les consultes amb vidents i futuròlegs que els aconsellaven fins i tot en assumptes d'estat, seguint les indicacions dels astres). El gros de la clientela, però, pertany a la classe mitja i es compon d'empleats, tècnics o comerciants (cf. Dessuart, p.78). Martin Gardner, reconegut crític de les mistificacions pseudocientífiques, afirma que els estudiants universitaris americans no queden al marge del fenomen, ja que estudis recents mostren que al voltant de la meitat creuen en l'astrologia i el paranormal (cf. La nueva era. Notas de un observador de lo marginal, p.327). John Allen Paulos (cf. L'home anumèric, p.90) citant una enquesta Gallup de 1986, afirma que el nombre d'adolescents

nordamericans que creu en l'astrologia puja al 52%. Encara una altra dada (aquesta ens l'ofereix Vernet, p.5): el 22% dels europeus creu en la reencarnació.

Pel que fa a les medicines paral·leles, l'estudi publicat per Laplantine i Rabeyron (*Les médecines parallèles*) assenyala que prop d'un de cada dos francesos hi recorre, tractant-se d'un fenomen no marginal ni residual sinó pròpiament modern i en desenvolupament creixent a les societats industrials més avançades. La publicació d'un sondeig d'opinió realitzat el mes d'octubre de 1978 per la SOFRES ens mostrava que el 34% dels francesos havia almenys acudit un cop a la vida a les medicines paral·leles. El mes d'octubre de 1985, és a dir, set anys més tard, el mateix institut, efectuant la mateixa enquesta, revelà que el 49% dels francesos utilitzen aquestes teràpies. El lloc de residència sembla ser també aquí un factor important afavoridor de l'adhesió: les ciutats i sobretot les grans ciutats. Un cop més, la franja d'edat se situa majoritàriament entre els 35 i 50 anys.

Seguint l'exemple parisenc del Festival Biannual de la Vidència, la Fira Màgic, organitzada per la revista Karma 7, s'ha convertit ja en una cita anual per a tots els interessats en l'esoterisme, la parapsicologia, les ciències ocultes i les medicines alternatives. La primera edició va ser el 1989, essent la primera fira d'aquestes característiques que es portava a terme a Espanya. Ja fa 5 anys, doncs, que se celebra i Magic ha anat creixent. El 1989 estava formada per uns 70-80 estands. El 1991, amb 127 estands, tingué una afluència de públic de prop de 30.000 visitants. El 1992 aplegava uns 130 estands i oferia diverses activitats complementàries: conferències, demostracions,... (un total de 34 activitats en tres dies). Es calcula que en l'edició del 92 l'afluència de públic va estar al voltant de les 50.000 persones, unes 20.000 més que l'any anterior (cf. Antón, J., *El País*, 7-XI-92, p.33). Altres fires han anat provant sort a Espanya, seguint l'exemple de Magic: a Madrid hi ha una fira que se celebra des de fa dos anys, però és més aviat una mena de congrés on hi ha alguns estands. L'any 1990 se'n van fer dues més a Barcelona, a part de Magic, però amb menys èxit de públic.

Els nous directors espirituals.

Ara unes quantes xifres no ja sobre els consumidors, sinó sobre els productors, els oficiants del misteri. Els Dessuart (cf.pp.72-73) afirmen que el nombre de vidents no

declarats a França pot ser estimat en 20.000. El dels professionals és al voltant de 10.000. Això fa pujar a 30.000 el nombre aproximatiu de vidents pel conjunt del territori. Vernet (cf.p.5) afirma que els vidents i endeviadors passen de 40.000. Laplantine dóna la mateixa xifra (cf. *Un voyant dans la ville*, p.11). En el seu estudi sobre les medicines paral·leles, Laplantine i Rabeyron (cf.pp.3 i 45) calculen que el nombre de curanderos francesos (terapeutes no metges: magnetitzadors, hipnotitzadors, vidents, parapsicòlegs,...) és de 50.000, mentre hi ha 49.000 metges, 38.000 sacerdots i 4.200 psicoanalistes. Els practicants professionals exerceixen quasi exclusivament a les ciutats amb gran densitat de població, perquè els seria impossible trobar una clientela suficientment important per viure del seu ofici en el medi rural.

Les dades respecte al nostre país són força confuses (potser esotèriques?). El diari *Avui*, en data 30-V-90 (cf. Arbós, M., p.13) afirmava que a Barcelona ciutat hi havia entre 200 i 300 persones dedicades a endevinar el futur de manera professional i moltes altres exercint aquesta ocupació a estones lliures. L'editor de la *Guia Màgica de Barcelona* (1992) calcula que a la ciutat hi ha 400 professionals de les ciències ocultes i les teràpies alternatives. Les Associacions Professionals de Parapsicòlegs de Catalunya i Espanya, l'any 1989, xifraven el nombre de professionals del sector a Espanya en 28.000, mentre a Catalunya arribaven a 5.000 segons la mateixa font. El *Periódico*, en data 11-III-90 ("Carmen Romero consulta su futuro a una vidente") difonia una informació procedent de *Cambio 16* que xifrava el nombre de persones que es dediquen a Espanya a la màgia i la vidència en 40.000. També afirmava que segons càlculs de destacats professionals (?) es mouen en el sector més de 4.000 milions de pessetes. En aquesta orgia de xifres, podem afegir la que ens donava *El País*, en data 7-XI-92 (Antón, J., "El sector de las ciencias ocultas contraataca al nuevo catecismo") atribuïda al manifest redactat en l'edició del festival *Magic'92* i que fixava el nombre de professionals en el sector de les ciències ocultes a Espanya en 160.000. Fonts de la revista *Karma 7* calculen que més de 2 milions de persones viuen a Espanya directament o indirecta de la paraciència.

De congressos i investigadors.

La revista *Karma 7* organitzà l'any 1973 el primer congrés de parapsicologia celebrat a l'estat espanyol, que va reunir 1.200 persones al Palau de Congressos de Barcelona. *Avui*, tot i que difícilment els congressos reuneixen més de 300 persones, se'n fan un

promig de 10 a Espanya cada any (sobre telepatia, fenomen ovni, medicines naturals, tècniques d'endevinació,...). I és que l'anomenada investigació parapsicològica té també els seus representants al nostre país. Als Estats Units, l'any 1969 la molt ortodoxa American Association for the Advancement of Science, AAAS, va acceptar en la seva organització la Parapsychological Association i existeixen en aquell país prop d'una desena d'organismes oficials de recerca i 16 llocs d'ensenyament universitari en parapsicologia. Ara bé, si dubtosa és la metodologia "científica" emprada en les investigacions parapsicològiques americanes, tal i com ens desvetlla Gardner, què no serà en el nostre petit país, on la situació de la investigació acadèmica ja és precària i on estudis no legitimats per la ciència oficial no tenen cap suport i són realitzats per particulars voluntariosos o desperts. Certament sembla difícil distingir (si no és amb un criteri purament nominal) entre vidents i parapsicòlegs, entre tarotistes, futuròlegs, quiromàntics i investigadors del paranormal. De totes formes, per donar una idea de la situació, a Barcelona ciutat trobem els següents centres i associacions que s'anuncien com a espais d'investigació parapsicològica, impartiment de cursos sobre la temàtica i coordinació dels interessats en la matèria:

* **Centre Dongor** (l'antic Institut Fassman), dirigit per Àngel Gordon. c/ Muntaner, 41, pral. 1ª. Aplega l'anomenada **Associació de Parapsicòlegs de Catalunya**. Realitzen diverses activitats: conferències, seminaris de cap de setmana, diversos cursos, sortides de pràctiques parapsicològiques, viatges per rutes d'interès esotèric, etc.. Disposen d'una petita biblioteca per a ús dels socis i tenen el projecte de crear un laboratori d'experimentació.

* **Instituto de Ciencias Parapsicológicas Hispanoamericano**, també anomenat **Acadèmia Catalana de Ciències Parapsicològiques**. Rbla. Catalunya, 7, 5è 2ª. Inaugurat el 1976. Organitzen cursos, seminaris, congressos, conferències i consultes.

* **Centre d'estudis europeus**. Director: José Luis Nuag. Apt. Correus 38082. 08080-Barcelona. Tfn: 441 36 44.

* **Centre del professor Bru**. Director: Ricard González. c/ Girona, 1, àtic 1ª.

- * **Universidad libre de parapsicología y ciencias afines.** c/ Urgell, 154, ent.1 i 2. Anuncien un pla d'estudis a nivell de master i graduat en parapsicologia superior.
- * **Asociación catalana para la difusión de las paraciencias.** Tfn: 412 21 11.
- * **Mens Aura. Centro de Estudios e Investigación de Parapsicología.** Director: Pere Joan Saladrigues. Rda. St. Antoni, 58, 4t 3ª. El centre ofereix cursos en el seu local i per correspondència, atorgant el diploma de *tècnic superior de parapsicologia i dinàmica mental*. També es presenta com a centre terapèutic que treballa amb tècniques de creixement personal, auto-ajuda, auto-control, dinàmica mental i relaxació.
- * **Associacions professionals de parapsicòlegs de Catalunya i Espanya.** Pl. Letamendi, 36, 1r 1a. El nombre d'associats a Catalunya l'any 1991 era 72. Juntament amb Mens Aura, han estat els organitzadors de l'anomenat Primer Congrés de Parapsicologia Professional i Tècniques de Control Mental, que tingué lloc el 28-IV-91 al Palau de Congressos.
- * **Instituto parapsicológico Psi-Alfa.** Dirigit pel parapsicòleg més veterà del país: F. de A. Rovatti (tfn: 665 11 06).
- * **Centro de Parapsicología Rossana.** Plaça Comerç, 4, 4ª planta.
- * **Gabinete de Parapsicología Inca y Judith.** Tfn: 340 31 10.
- * Ha desaparegut recentment la **Fundació Laugan associació parapsicologia.** c/ Canuda, 11. Inaugurada el 1987. Comptava amb 250 socis.
- * Fins fa dos anys encara existia un centre anomenat **Malkuth - Institut Parapsicologia i Ciències Esotèriques** al núm. 109 del c/ Bailèn.

A part, lògicament s'haurien de comptar els professionals que s'anuncien com a parapsicòlegs i els cursos i conferències que s'organitzen a llibreries i centres diversos.

Les especialitats dels diversos professionals són molt variades. Crida l'atenció especialment, a part de les diguem-ne tradicionals (...), l'assessorament esotèric d'empreses (respecte a la inversió en borsa, la selecció de personal,...). Fonts de la revista Karma 7 asseguren que hi ha assessors esotèrics que treballen conjuntament amb assessors fiscals. De fet, és sabut que a París l'èxit del misteri és notable en el terreny del món empresarial i s'arriben a pagar sumes astronòmiques (potser hauríem de dir astrològiques) per a la celebració de ritus pretesament propiciatoris d'un futur èxit en l'empresa).

I si el producte no us plau...

A tot el dit fins ara, afegirem que l'oferta del misteri es completa amb la possibilitat d'acudir als serveis astrològics dels telèfons del 903; de ser atesos a diversos restaurants per professionals de la vidència que obtenen ingressos gens menyspreables; d'assistir a exposicions de pintura esotèrica; de gaudir de sopars-col.loqui esotèrics i de xerrades-rituals; de llegir el darrer llibre de Shirley McLaine; de presenciar col.loquis televisius on cap dels seus participants sembla experimentar la més mínima contradicció per moltes afirmacions inconnexes o incompatibles que s'expressin; de conèixer a Jesucrist, la Verge Maria o Sant Joan Baptista reencarnats i pagant a hisenda; de pelegrinar a Montserrat la nit de l'11 de cada mes per presenciar avistaments ufològics en companyia del famós i perseverant Lluís Josep Grífol, qui realitza aquesta activitat ja fa més d'una dècada; d'afegir-se a l'últim crit que arriba de París: les excursions esotèriques (sembla que a França s'està imposant el turisme esotèric). I si això no és suficient, hom pot intentar llegir el quasi intragable pèndul de Foucault d'Eco (assaig camuflat de novel.la on s'aborda el món de l'ocultisme) o hom pot gaudir d'un dels millors espectacles televisius seguint les estranyes i encantadorament incomprensibles elucubracions de l'esotèric agent Cooper de Twin Peaks.

Fins aquí, hem fet un recorregut per la secció que podríem anomenar *self service* del mercat espiritual, o *com fer-se una religió a mida*. Altres manifestacions socials utilitzen

aquestes formes de religiositat i configuren realitats amb una major cristallinitat o rigidesa i no són tan fluctuants com les que hem anat esmentant. Aquest seria el cas de les sectes, que altres investigadors ja han abordat o estan treballant (el grup d'en Joan Prat, catedràtic de la Universitat Rovira i Virgili; el grup d'Aureli Díaz, de l'ICESB,...).

La màquina grinyola.

Tot l'àmbit que hem anat dibuixant fins ara és expressió d'un fenomen social complex que defuig els esquematismes amb que potser altres manifestacions socials poden ser abordades. Una altra particularitat és que presenta diversos fronts de conflicte. Per les específiques característiques que conformen aquestes realitats socials i culturals eclèctiques i en extrema fragmentació, es constitueixen diverses zones de tensió amb altres sectors i discursos socials que semblen acusar una relativa erosió dels seus territoris, com són, per exemple, la ciència (en les contraposicions que s'estableixen entre el científic i el pseudocientífic, o el científic oficialment admès i la pretesa exploració de nous paradigmes encara no consolidats, o la ciència i la religió,...), les religions establertes (que veuen usurpat el seu territori per aquestes religiositats materialistes i individualistes que venen a donar resposta a la relativa fallida dels subministradors tradicionals de sentit), la moral (quedant compromesos la veritat i el valor de les proposicions filomistèriques en la consideració de la seva influència negativa respecte a diversos àmbits del social que, tot i tenint una legitimació reconeguda i comptar amb sancions socials encara evidents, se senten amenaçats per les noves realitats emergents), la raó i els criteris de racionalitat (posades en qüestió les referències tradicionals respecte al sentit comú i la lògica), la salut (redefinint-se els paràmetres de comprensió i tractament de la malaltia degut a les noves representacions que conformen el magma que estem analitzant).

El misteri no només presenta nombroses zones de tensió amb altres discursos socials sinó que, a més, sembla pretendre o somiar, en un afany esoteròfag-omnívor, la integració de tot saber en els seus esquemes d'interpretació, reclamant també per a ell figures de la cultura i la ciència com a personatges il·lustres implicats en l'atracció per l'esotèric i l'ocult: Galileu (el gran científic feia horòscops per guanyar-se la vida), Sir Arthur Conan Doyle (el creador de l'extremadament racional Sherlock Holmes va ser President del Col·legi Britànic de Ciència Psíquica, President Honorari de la Federació

Espiritista Internacional, President de l'Aliança Espiritista de Londres i autor d'una Història de l'espiritisme), Lombroso (sembla que no va experimentar contradicció entre el seu positivisme i l'espiritisme que també va professar), William James (va fundar una Societat de Recerca Psíquica als Estats Units i va ser president de la de Londres), Margaret Mead (la famosa antropòloga va ser nomenada membre del patronat de l'American Society for Psychical Research el 1942, i intercedí apassionadament per aconseguir l'acceptació de la Parapsychological Association fundada per J.B.Rhine en l'American Association for the Advancement of Science -AAAS el 1969), etc..

* * * * *

Mirall màgic

Les dades que hem recollit en el capítol anterior no són més que algunes pinzellades bàsiques que permeten prendre en consideració una realitat social que demana una investigació sobre el sentit que l'anima. Cal aventurar-se en el difícil terreny de la seva significació social i cultural, ja que les xifres només freguen la part superficial del fenomen. Ens trobem, com hem vist, amb tot un conjunt de representacions, pràctiques i creences amorfes i poc cristal·litzades, que demana, però, per la importància dels casos que salten puntualment a l'arena informativa i per l'extraordinària difusió que a molts nivells s'observa, una mirada més atenta que la que s'adreça normalment a aquest tipus de fenòmens. L'interès per part dels investigadors sembla tot just començar a desvetllar-se. Fins i tot per a l'antropologia és aquest un terreny que roman en gran part inexplorat (tot i que hem de celebrar les iniciatives endegades per diversos antropòlegs en estudis amb una relativa afinitat temàtica i una òptica divergent respecte al treball que aquí intentem desenvolupar). Certament les publicacions ocultistes són legió, però és clar que no són explicacions del fenomen, sinó part del que ha de ser explicat. Tampoc els parapsicòlegs poden ser considerats, en rigor, estudiosos del fenomen, sinó part d'aquest i, en certa mesura (en una mesura que dependrà de la concepció que de la seva activitat tingui cada parapsicòleg), oficiants del místic.

Cal dir, i això és cada cop més evident, que sovint els posicionaments respecte a la qüestió que ens ocupa assumeixen una lògica bipolar i mostren voluntats nervioses d'aclarir demarcacions. De fet, assistim sovint a una certa confrontació entre dos discursos, dues posicions que de manera esquemàtica podem dessignar com a "fílica" - d'acceptació i compromís personal- i "fòbica" -de negació sistemàtica. Són notoris el rebuig radical que es manifesta des de determinats sectors i l'aparent solapament de discursos que es presenta entre tot allò que forma part del món del místic (que no arriba a ser formulat explícitament com a forma de religiositat sinó més aviat com a recerca més o menys revestida d'un cert halo de científicitat) i la ciència oficial (la premsa s'ha fet resó del manifest dels astrònoms en contra de l'astrologia -cf. Toro, El País, 23.V.90, p.34-, manifest que segueix les passes de l'advertiment a l'opinió pública realitzat per 186 científics americans, entre ells 18 premis nòbels, l'any 1975). També cal destacar la

problemàtica de l'intrusisme professional que afecta sobretot al camp de la psicologia (per part de titulats no homologats) i la medicina (per part d'una munió de guaridors practicants de molt diverses arts).

El discurs "filomistèric" opta per la bel.ligerància (o l'oposició que permet l'autodefinició per distinció) acusant sovint la "ciència oficial" d'anquilosada, i els científics de "materialistes d'esperit tancat" que no saben lliurar-se dels seus propis tabús i es neguen a reconèixer un saber ocult però real. "És lamentable", afirma l'astròleg José Luis San Miguel en resposta al famós manifest dels astrònoms contrari a l'astrologia, "que la ciència hagi degenerat en un dogmatisme totalitari de caire religiós" (cf. Galán, *El País*, 18.VI.90). Malgrat això, quan convé, molts oficiants del misteri no renuncien a invocar el ròtul de ciència i el prestigi dels títols i de la institució universitària. Això ha estat molt evident en l'anomenat Primer Congrés Mundial de Ciència i Parapsicologia, celebrat a Barcelona els dies 1 i 2 de maig d'engany, on els participants han advocat reiteradament en favor de concepcions i teories científiques mentre es quedaven en simples declaracions d'intencions, així com han fet esment de títols i institucions de dubtosa naturalesa, fent gala també d'un gran desconeixement de les bases i la metodologia de la investigació científica i de les mínimes nocions de com exposar en públic un suposat treball d'investigació.

La ciència contraataca.

La posició "fòbica" (que il.lustrarem en primer lloc amb paraules d'Henri Broch extretes de la seva obra *Le paranormal*), qualifica les qüestions que ens ocupen com a perilloses amenaces obscurantistes que, en aquest moment de "difusió sense precedents de l'home parasapiens", promouen majúscules elucubracions, vagaroses teories, grandiosos raptés lírics amb una inhibició total del sentit crític. Els defensors de les pseudociències o paraciències són, segueix afirmant Broch, "mosqueters-mistificadors", estafadors creadors de frauds amb l'objectiu d'un benefici personal, mentiders que defensen "pures i simples formes d'idiotesa revestida amb el mantell de la lògica i de la ciència". Cal desemmascarar, ens diu Broch, tots els impostors donats als cultes i al pensament irracionals i subjectivistes. Cal desenvolupar la intel.ligència crítica, l'escepticisme, per tal de formar ciutadans responsables. Segons aquest autor, el fet que els esoteristes o parapsicòlegs no es considerin generadors sinó únicament "focalitzadors", "mediums",

(perquè creuen que el "paranormal" té existència pròpia i no està necessàriament "focalitzat" en un individu, sinó que quan aquest és el cas, aquest individu es converteix en un elegit), implica que no es podrà condemnar la persona si es produeix un fracàs ja que aquesta és només l'instrument d'aquells poders i en absolut la font. Segons Broch, com que l'"elecció" desemboca en la desresponsabilització de l'individu, els sostenidors del "paranormal" contribueixen d'aquesta manera a una mistificació del coneixement que té com a resultat una concepció del món en la qual nombrosos elements estan irremeiablement fora de la comprensió, fora de control, de la majoria de persones. Per a Broch, la relaxació de l'esperit crític, la pèrdua del sentit del real amb l'afirmació d'una concepció màgica del món com la que formula l'"homo parasapiens", pot tenir conseqüències tràgiques. Broch, crida, en definitiva, a un combat per la ciència i la raó en contra de les manifestacions de primitivisme recobertes amb un vernís científic. Tot el que pot ser abraçat per l'etiqueta "paranormal" atreu i fascina. Permet acostar-se a les "fronteres del desconegut", fent prevaler el pensament màgic sobre el racional. Per oposició a aquest darrer, el pensament màgic no tem la foscor ni les contradiccions. Contràriament, fins i tot la dificultat de comprensió i l'ambigüitat de les significacions es reben com a mostres fonamentals de l'autenticitat i profunditat d'un coneixement. I on veu Broch les fonts de l'ocultisme?. En l'angoixa existencial (op.cit.,p.155). És un lloc comú en els discursos estil Broch l'advertiment que la ciència es veu amenaçada pel pensament no racional. Si no s'hi posa atenció, adverteix el mateix autor, existeix el perill que la ciència pateixi la penetració en els seus dominis d'algunes formes de pensament no racional, que no poden ser considerades sinó com a "dogmes pseudocientífics basats en l'error, la superstició i massa sovint el frau". I aquesta amenaça pot afectar-nos tant més fortament i profunda quant la tècnica pren una amplitud cada vegada més necessària, mentre la ciència moderna, per la seva complexitat, sembla haver-se fet quasi bé incompreensible; els seus resultats, tal i com es presenten, són tan versemblants o tan inintel·ligibles com els efectes de la màgia (op.cit.,pp.158-9).

Martin Gardner (creador de jocs matemàtics i conegut divulgador científic) llança contínues càrregues de profunditat en contra de la falsa ciència i exposa nombrosos casos de frau o de credulitat per part dels investigadors del paranormal (cf.La nova era). Un dels casos més famosos és el següent: l'any 1979, James McDonnell, president del consell de la McDonnell Douglas Corporation, va donar mig milió de dòlars a la Universitat de Washington, a St Louis, per a la instal·lació d'un laboratori dedicat a l'estudi dels fenòmens psíquics. Peter Phillips, un físic de la universitat, va ser nomenat director. Mogut pel seu interès en demostrar d'una banda la falsedat dels fenòmens físics

i de l'altra la incapacitat dels investigadors per establir els controls adequats, el mag James Randi va preparar un elaborat engany (l'anomenat experiment Alfa). Es posà d'acord amb dos mags adolescents, Steven Shaw i Michael Edwards, perquè visitessin per separat el Laboratori McDonnell d'Investigacions Psíquiques (conegut per "McLab"). Durant quasi dos anys, Phillips i els seus adjunts van estar convençuts que els nois posseïen poders psíquics meravellosos. L'any 1981, Phillips va entregar un informe d'investigació en la convenció anual de parapsicòlegs a la Universitat de Siracusa, descrivint com els nois havien realitzat diverses meravelles (doblegat metalls, desplaçat objectes,...). L'informe tingué un ressó important i va donar peu a manifestacions favorables de diversos investigadors. L'any 1983, Randi revelà l'engany en una gran roda de premsa a Manhattan. Els mitjans de comunicació van dispensar al cas un ampli tractament. La Fundació McDonnell clausurà el McLab el 1985. El 1986, Randi va rebre un ajut econòmic de 272.000 dòlars per part de la Fundació McArthur per tal que continués la seva tasca de desmitificació d'absurds.

Les acusacions que Gardner llança contra els filomistèrics són nombroses, carregades d'un humor àcid i de vehemència (els anomena guillats, crèduls, embaucadors sense escrúpols, cretins, retardats mentals, ignorants, analfabets científics,...). Fem un recull de les crítiques més significatives.

Pel que fa a la parapsicologia i les seves pretensions:

- La creença compartida per quasi tots els parapsicòlegs segons la qual els observadors hostils inhibeixen els fenòmens psíquics obstaculitza un estudi amb garanties de rigor científic. Les acusacions per part dels fíllics assenyalen sovint que les persones amb mentalitat científica s'adhereixen tossudament a les seves idees preconcebudes i posen tants obstacles i tenen tan poca paciència que les sessions rarament poden sortir bé amb ells. Si s'han de crear condicions suposadament favorables a la manifestació dels fenòmens que tinguin com a efecte impedir una tasca de control (poca llum o gens, per exemple), no es pot tenir cap garantia que no hi hagi frau. La parapsicologia, durant cinquanta anys, ha rodat pel camí dels tests estadístics que només poden ser repetits amb resultats positius pels veritables creients. Les forces psíquiques tenen el curiós costum d'esfumar-se quan els controls es fan més estrictes o quan

l'experimentador és un escèptic; i de vegades és suficient que hi hagi un escèptic simplement observant.

- A més, la naturalesa del que es pretén investigar també mereix un comentari, perquè ¿qui pot enxampar un mèdiu canalitzador que no fa res més que respirar profundament uns quants cops, entrar en trànsit, permetre a una entitat incorpòria que prengui control de les seves cordes vocals i, llavors, posar-se a parlotejar avorridament sobre les encarnacions anteriors d'un dels assistents o de les coses tan belles que hi ha al pla astral?.
- Hi ha una forta tendència a salvar l'autenticitat del fenomen quan es demostra que no té consistència. Per exemple, Gardner relata (p.258) el cas de la famosa sensitiva Eva C. Quan es va descobrir que algunes cares d'esperits que apareixien a fotografies de les sessions d'Eva eren idèntiques a les d'una revista francesa, els creients no es van desanimar. Les cares eren "idoplàsties", va proclamar un prominent investigador psíquic, projectades en la pel·lícula pel record que Eva tenia del que havia vist a la revista. Altres cops el frau ha estat, però, d'una evidència indefugible: una empremta del dit gros de la mà de Conan Doyle, produïda en una sessió d'espiritisme, va resultar ser l'empremta del dit gros del peu del mèdiu (cf. p.277).
- La parapsicologia no despenca precisament per una metodologia modèlica. J.B.Rhine (que anomenava a Swedenborg "el pioner del treball que jo faig") es va distingir per la seva creença de què no mereixia la pena informar dels examens sense èxit que tenien lloc en el seu laboratori, i es va caracteritzar també per trobar en les dades patrons que recolzaven l'existència de correlacions que l'experiment no havia estat dissenyat per trobar. Cal afegir, segons Gardner, el fet que les afirmacions extraordinàries de la parapsicologia no estan recolzades per proves extraordinàries.
- Sovint ens trobem en el camp parapsicològic i en d'altres d'afins, amb esbojarrades teories, creences irracionals, dogmes pseudocientífics o extravagants, afirmacions que només poden provenir de la manca de

coneixements científics, del més vulgar parloteig ignorant o d'inconfessables interessos de persones sense escrúpols que intenten obtenir beneficis explotant la credulitat de molta gent que no té res dins del cap o que participen de l'analfabetisme científic dels nostres temps.

La credulitat, el frau, l'interès pel benefici personal, la ignorància, l'endarreriment, la incompetència... són les crítiques majors que formula Gardner contra els filomistèrics. En la història de la falsa ciència, l'autor distingeix tres tipus de personatges (cf.p.228):

- * l'honest però ignorant que no s'adona de la inutilitat dels seus esforços.
- * l'impostor que s'aprofita de la ignorància o credulitat de la gent.
- * aquell que combina la sinceritat de les seves raons, en les que efectivament creu, amb una pràctica hàbil de l'engany.

Contrastant amb aquestes valoracions, Gardner ens crida l'atenció sobre l'èxit que tenen la parapsicologia i l'ocultisme. Des de 1950, quasi totes les editorials importants dels Estats Units, han anat publicant "una sèrie, que sembla inacabable, de llibres horribles que tracten del paranormal o que divulguen metafísiques de jardí d'infància" (cf.p.49), fabricats de manera maldestra per creients capaços d'empassar-se qualsevol cosa i que són manifestament incompetents a l'hora de distingir una investigació rigorosa d'una investigació barroera i unes quantes ximpleries anecdòtiques (cf.p.264). Els editors saben que aquests llibres són "porqueria ocultista, confonen i fan mal, i estan farcits de cagades" (sic.p.322) i "poca-soltades entreteixides". La resposta a la pregunta per què els publiquen és òbvia: fan molts diners (cf.p.180). L'autor ens recorda el cas famosíssim de Lobsang Rampa, l'insigne lama tibetà que va escriure llibres que van tenir un gran èxit (el 1956, la publicació d'El tercer ull va suposar un dels més sensacionals èxits de vendes en ocultisme). Lobsang Rampa era en realitat un tal Cyril Henry Hoskin, fill d'un fontaner de Devon que mai no havia estat prop del Tibet (cf.p.184).

Ningú sembla estar lliure de la terrible amenaça de l'atracció de l'ocult, perquè Gardner fa també un repàs a tota una galeria de personatges que tenen la vergonya d'haver-se mostrat interessats per aquestes temàtiques: el filòsof F.C.S. Schiller i l'escriptor William Butler Yeats creien en la reencarnació, Baudelaire, Goethe, Emerson, Strindberg, Balzac, Blake i Henry James el vell, pare de William, van admirar al mèdium Emmanuel Swedenborg (1688-1772).

Davant d'aquest panorama, Gardner defensa que la desmistificació és una tasca essencial per a que la ciència gaudeixi de bona salut. Malhaurament, afirma, la vida és curta, els científics estan ocupats i els ximplers tenen el costum d'escriure muntanyes de llibres i articles. De vegades les seves afirmacions són tan ridícules i absurdes que la burla és inevitable i cauen pel seu propi pes, però realment sovint els intents d'il·lustrar als sostenidors del paranormal són "com escriure en l'aigua" (cf.p.97). Ara bé, en un atac sobtat de modèstia i tolerància (fingides, naturalment, però amb la dosi acostumada d'ironia), Gardner afirma: "Evidentment, hi ha una possibilitat (en la meua opinió extremadament reduïda) que aquells de nosaltres que ens burlem dels informes sobre serpents marins poguem acabar fins i tot avergonyits per haver-nos equivocat en no haver-los pres seriosament" (p.99).

Per a John Allen Paulos, autor de *L'home anumèric*, l'atracció per l'ocult i la pseudociència s'explica per l'analfabetisme matemàtic i científic existent en l'actualitat. L'anumerisme irracional és la incapacitat d'utilitzar els conceptes fonamentals de número i atzar, conceptes que estan íntimament lligats a una concepció impersonal del món. Paulos enumera les característiques que reconeix en les persones anumèriques:

- * en un món cada cop més complex i ple de coincidències sense sentit, les persones afectades per l'anumerisme tenen la tendència a sobreestimar aquestes coincidències.
- * Presenten també, segons Paulos, la tendència a la personalització dels fets.
- * Es concentren en els encerts i tendeixen a oblidar els fracassos.
- * Tenen una inclinació a la inconcreció i la vaguetat.
- * Contravenen principis lògics bàsics. Un exemple seria la suposició que és possible la comunicació sense la participació dels mecanismes sensorials normals.

Broch, Gardner i Paulos comparteixen una mateixa preocupació per denunciar des del camp científic totes aquelles activitats que amb una aparença formal de ciència el que fan és provocar la confusió submergint-se en la ignorància, la irracionalitat, l'alienació o la pràctica descarada de l'engany per a satisfacció d'interessos inconfessables. Certament,

ens sembla inqüestionable que la major part de les afirmacions que es troben en el domini parapsicològic no tenen solidesa científica, que el mètode emprat en moltes preteses investigacions parapsicològiques no correspon a una metodologia amb rigor científic, que els fenòmens que es pretén estudiar des de les paraciències no tenen consistència suficient. Ara bé, d'aquí a deduir que el paranormal, l'esotèric, l'ocultista, és intrínsecament menyspreable perquè no s'ajusta als paràmetres definits per la racionalitat científica, hi ha un pas que des del punt de vista d'una interpretació antropològica de la qüestió no creiem que sigui legítim donar. I és que des d'una perspectiva antropològica, tot i essent encertades les recriminacions i les crítiques que posen de manifest la no científicitat del paranormal, cal no perdre de vista que la clau es troba en efectuar una lectura de les pràctiques, de les creences, de tot el complex cultural que conforma, en definitiva, el món del misteri, no referint-nos a la seva hipotètica realitat material, ni investits d'una intenció de realitzar una verificació objectiva, de demostrar la veritat positiva, la bondat factual dels fenòmens, sinó llur significació en la xarxa simbòlica en què s'integren, és a dir, en l'univers social i cultural en què surgeixen i del que abeuren. Des d'aquesta perspectiva perd tot sentit fins i tot l'acusació de frau. Tal i com exposa Manuel Delgado (cf. La màgia), el desig del mestre de cerimònies (el parapsicòleg, el mag,...) és un desig socialment determinat, obeeix els requeriments de l'univers cultural i social on s'inscriu. Fa el que s'espera que faci. Posar l'accent en la realitat material és perdre de vista que no és la realitat física del fenomen el realment important, sinó la significació en la xarxa de relacions que s'estableixen en el tram cultural de referència. El mag produeix síntesis i combinacions amb tot el conjunt d'elements del repertori disponible als quals una societat determinada concedeix una determinada eloqüència simbòlica (cf. Delgado, p.55). És la comunitat qui exigeix i espera un determinat resultat en funció d'unes expectatives de sentit. La condició és que no es vegi el truc (cf. p.57). Aquestes realitats socioculturals no les podem considerar histriòniques, infantils, absurdes, extemporànies,... sinó "constel·lacions riques i complexes de representacions dotades de lògica i portadores de sentit" (cf. p.50). L'eficàcia que despleguen és d'ordre simbòlic, perquè els resultats que aquesta eficàcia busca i aconsegueix realitzar són igualment d'ordre simbòlic. Una cultura donada és bàsicament un conjunt de sistemes simbòlics: llenguatge, parentiu, economia, religió, ciència, etc... Aquesta societat que amalgama aquests diversos sistemes simbòlics mai està en condicions d'oferir als seus membres individuals la totalitat del seu simbolisme. Resulta impossible que un subjecte concret pugui entendre i racionalitzar la totalitat dels sistemes simbòlics que potencialment fan possible dissenyar els plànols cognitius a través dels quals un individu s'orienta en el món. Sempre hi ha aspectes que romanen confusos, contradictoris, i la

vivència d'aquests nombrosos "punts cecs" es tradueix en l'experiència del subjecte en sentiments de desconcert i en un grau variable de patiment psicològic. Hi ha, però, un nombre reduït i variable d'individus susceptibles de situar-se a les perifèries del sistema o a cavall entre dos o més sistemes en principi irreductibles. Aquests individus expliciten les falles, les relacions latents d'hostilitat, els conflictes, esdevenen autèntics reconstructors de realitats fragmentades, enginyers simbòlics, en definitiva, proveïdors de sentit (cf.pp.61-64). El que ens interessa, doncs, és prendre en consideració el repertori temàtic, els elements constitutius dels discursos estudiats, i les xarxes de relacions que s'estableixen en l'univers cultural de referència, així com l'estructura bàsica de comunicació que sustenta el sistema. La realitat o no dels fenòmens, la seva veritat factual, és quelcom que en antropologia (almenys en una antropologia de vocació semiològica) no resulta pertinent i és indecidible. Els judicis sobre l'honestedat i coherència dels filomistèrics han de quedar també en suspens, per quant no compet tampoc a l'antropologia, incapaç de penetrar en el cap o en l'ànima de ningú, instituir-se com a jutge d'integritats personals o de bones o males intencions. Queda també fora de lloc la persecució o la condemna d'individus o de grups en funció de preteses subversions de veritats. En tot cas només podrem parlar de veritats amb minúscula, constructes resultants de sancions socials que comporten determinades relacions de poder. Aplicar una crítica científica a manifestacions socials que de científiques tenen ben poca cosa, posa de manifest, abans que res, la preocupació de la ciència per la seva consideració i el seu predicament en la societat actual.

Tal i com Alberto Cardín ens ho exposa (1982, pp.10-11), la ciència ha exercit una crítica implacable de les formes atàviques de pensament i de comportament que ha portat a la religió a autolimitar-se, renunciant a tota pretensió de primacia ideològica i tancant-se en l'àmbit privat de la creença. Si la ciència hagués aconseguit portar a terme la seva utopia d'una societat plenament racional, autoconscient i autorregulada per mitjà de la revisió constant dels seus postulats, i si hagués aconseguit portar al compàs -com era el seu ideal- els avenços en el coneixement, el desenvolupament tècnic d'aquests i les millores de la forma de vida que possibilitaven, potser la confiança en la seva capacitat d'adequació a les circumstàncies que ella mateixa ajudava a canviar haguessin donat a l'individu una nova forma de seguretat. Malhauradament, l'aplicació purament tècnica dels coneixements científics -cada cop més accelerada i menys controlada durant els darrers 50 anys- per un costat, i la bretxa entre els coneixements superespecialitzats que aquesta aplicació exigia i unes relacions socials que no seguien el ritme de canvi dels coneixements científics i tècnics, per l'altra, han fet que la consciència de la realitat de

l'home occidental se sumeixi cada vegada més en la confusió i la falta de perspectives. Una ciència massa abstracta i generalitzadora en l'actualitat com per poder donar compte dels seus descobriments, sumada al ritme autònom del desenvolupament de la tecnologia, que extreu conseqüències dels seus propis càlculs sectorials sense preveure les seves conseqüències socials, han fet que el ciutadà comú, el profà, se senti cada vegada més perdut en un món en expansió, els límits del qual ni els mateixos especialistes científics semblen ja conèixer. El fet que es consideri la ciència -com molts filòsofs afirmen- el mite específic de la nostra cultura faria que tingués la mateixa funcionalitat que el mite té en les societats primitives, com a forma de coneixement adequat de l'entorn i medi de cohesió social. El problema està en que la ciència en la seva forma actual resulta disfuncional respecte a la societat en la que s'inserta. S'ha ampliat constantment la bretxa entre els especialistes i els profans. El ciutadà corrent es troba permanentment en retard amb relació a la realitat dels esdeveniments que l'afecten, amb un sentiment semblant al que el primitiu experimentava davant la Naturalesa, front a la qual tenia, però, la defensa del ritu, la tranquil·litat del relat mític i la manera d'abordatge i manipulació a les forces naturals que representava la màgia. Coses de les quals l'home modern es troba privat, ja que, per dir-ho d'alguna manera, la seva pròpia "màgia" s'ha girat en contra seva.

En definitiva, tot aquest magma de noves religiositats emergents en una situació de crisi de les religions tradicionals i que intenten donar resposta a la problemàtica que la ciència deixa sense resoldre, manté una aparença de científicitat aprofitant així l'estatus superior que en la nostra cultura, tot i les seves disfuncionalitats, ostenta la ciència, i cobreix alhora els buits deixats per les antigues adscripcions religioses en recessió. La conclusió lògica és que, tot i reconèixer que no es tracta d'autèntiques formulacions científiques, quedar-se amb aquesta crítica és romandre en l'aspecte superficial del fenomen, perquè el que cal és prendre en consideració la seva funcionalitat com a manifestacions eminentment religioses que, situant la seva eficàcia en el camp de l'acció pràctico-simbòlica, responen a requeriments diferents d'aquells que la ciència espera satisfer.

L'església i les "noves" religiositats.

Com era d'esperar, inquieta també per l'èxit de les noves religiositats que han entrat a competir en el supermercat religiós i atreuen un important nombre de consumidors en detriment de les velles adscripcions, l'església ja fa sentir la seva veu. Un exemple

evident és la inclusió en el nou catecisme de diversos punts on es fa esment de la problemàtica que plantegen al cristià la màgia i les pràctiques ocultistes, les quals són qualificades com a manifestacions d'una voluntat il·lícita de poder sobre els homes, el temps i la història, i com a signe d'una manca de fe en la providència divina. En aquest informe prendrem, però, com a exemple el llibre de Jean Vernet -teòleg i sacerdot (Ocultisme, màgia, fetilleries). El diagnòstic és, en síntesi, el següent:

Per a Vernet, es tracta d'una mena de mar de fons. Aquestes religions-de-substitució s'introdueixen a tots els ambients. El fenomen, tremendament multiforme, no pot ser menyspreat. Revela unes necessitats a les que les nostres societats (ni per mitjà de la ciència ni de la religió) no han sabut donar resposta. En el desconcert per la "regressió" de les esglésies molta gent s'ha vist obligada a buscar en les especulacions d'aparença científica la resposta a les qüestions vitals que la ciència deixa obertes. La secularització ha comportat un retrocés de la religió que crea un buit en la consciència de l'home contemporani. La incredulitat, el materialisme, el racionalisme i la indiferència religiosa no han ocasionat efectivament la negació del preternatural, sinó, paradoxalment, la seva investigació. Experimentem de fet una onada d'irracionalitat, l'extensió d'una mena de religiositat múltiple (p.53). Amb l'educació actual, que privilegia la formació purament tècnica, fabriquem generacions d'analfabets espirituals i preparem la clientela potencial dels mags i del paranormal. A aquests llocs fascinants del meravellós, l'irracional o l'inexplicable venen buscant les gents d'avui una obertura cap a una altra cosa. El domini de l'ocult i l'irracional, del rar i de l'estrany, suscita una atracció equívoca i poderosa... Es necessita creure en alguna cosa. Però, en aquest laberint es troba tota una barreja de l'inofensiu i del pernicios, del respectable i de l'inacceptable. Per a Vernet, sovint ens trobem -tot i que assegura que queda un nucli de fets irreductibles, inexplicables en l'estat actual dels nostres coneixements- amb el frau, la imaginació desbocada, l'irracional. No resulta fàcil veure clarament en els "remolins d'escuma" ni caminar amb seguretat per les "terres movedisses" de les noves religiositats. Cal informar-se al màxim, per saber discernir amb seguretat. L'autor marca, com és lògic suposar, una via d'actuació pastoral. Cal, ens diu, donar una resposta a aquest neo-paganisme multiforme, a aquesta mena de "nova religiositat" que constitueix una interpel·lació pel cristianisme, cal evangelitzar aquestes manifestacions arcaïques i paganes del sagrat (cf.p.157), aquestes experiències religioses de substitució que pretenen omplir el lloc abans ocupat per Déu.

Vernette aventura altres explicacions per donar raó de l'èxit de l'irracional. L'atractiu visceral de l'esotèric i l'ocult s'alimenta en el clima d'ansietat de la nostra fi de segle (p.135). Les creences apocalíptiques es relacionen amb la potencialitat destructora moderna (bombes atòmiques,...) (cf.p.129, 133). Aquestes "noves" religiositats serien, per a aquest autor, respostes a la frustració, a la insatisfacció de l'home modern en una societat en què es pateix l'anonimat, la falta de comunicació, la manca de reconeixement social. Es tracta de formes d'evasió, d'un deixar volar la imaginació, una via d'escapament a l'ofec davant la situació global d'inquietud i d'insatisfacció del món modern. Creure en la manipulació exercida per forces superiors que influeixen inexorablement en el destí del món i dels homes és un signe de passivitat i de dimissió (p.140). Per exemple, la creença en la reencarnació sembla anar acompanyada d'una mena de resignació, de passivitat davant de l'ordre del món i de les coses. Com si tot estigués decidit prèviament. Com si el nostre destí no estigués en les nostres mans. Com que no podem canviar el món, ens en busquem un altre (p.7). Un cristià no pot acceptar la idea que el futur d'una persona estigui "inscrit" en la mecànica astral, perquè així negaríem a l'home la llibertat i la responsabilitat (p.23). La fe cristiana, contràriament, ens invita al combat (p.126). Vernette advoca també contra la insistència en el pagament de culpes (lleï del karma) i a favor del perdó (p.116).

Per a aquest autor, l'esoterisme és una religió, i aquesta religió és pagana: el seu Déu no és el de la Bíblia. És un panteïsmes. No hi ha més que un Tot. I tot és en tot. És el Tot de la Gran Energia còsmica, divina, impersonal, universal. Pels esoteristes, totes les religions, tot i que posseeixen el seu propi camí iniciador, tenen el mateix valor i són rigorosament intercanviables perquè són l'expressió exterior (exotèrica), per a un país i una època determinada, del nucli únic de Veritats que només clou i revela l'esoterisme. L'esoterisme tendeix a donar una explicació total de l'univers, no oposant-se a les ciències experimentals, sinó prenent-les i completant-les, oferint una visió holística de l'home i de l'univers que pretén anar també més enllà de les religions tradicionals. La realització d'un mateix es converteix en el camí més curt per integrar-se en el tot, per arribar a Déu. La salvació és, en l'esotero-ocultisme, assumpte de coneixement i no de gràcia. Es posa l'accent en recerques iniciàtiques de coneixement, substituint la Revelació de l'únic Jesús (cf.p.62). L'ocultisme és, en el fons una voluntat de poder, una deformació de tota Via i religió autèntiques (cf.p.33). Un cristià no pot acceptar que els suposats poders paranormals procedeixin de la manifestació d'éssers superiors o forces sobrenaturals. El cristianisme, recolzant-se en la Bíblia, reconeix com a certa l'existència dels miracles, però, com a manifestació de l'amor de Déu. No són

primàriament una "prova", sinó un "signe" percebut per la fe. Els miracles són, per al creient, els signes que el Regne de Déu esperat ja és aquí. El fet extraordinari i meravellós, la cara visible del fenomen, és d'interès secundari en relació amb el sentit religiós que tenen (p.18). Ens remet Vernet a Mateu, 24,24, on trobem l'avís que sorgiran molts falsos profetes que faran grans senyals i prodigis capaços d'enganyar, si fos possible, als propis escollits. Ens alerta contra el fet que uns mitjans poden convertir-se en fins en ells mateixos, creant-se així ídols. En definitiva, aquestes religiositats són manifestacions de paganisme (p.54). Adverteix, d'altra banda, del perill que presenta l'efecte psicològic que tenen algunes pràctiques fonamentalment supersticioses: despersonalització originada per les experiències de "trànsits" o "viatges", situacions d'angoixa... Una mena de terrorisme espiritual fa que la gent temi possibles repercussions màgiques de les seves accions o omissions (per exemple, el cas de les cadenes màgiques de correspondència). Molts dels vidents i endevinadors d'avui no engendren més que por i desesperació (p.137). Aquestes situacions poden obrir pas a la infiltració i l'acció del Maligne (p.54).

Pel que fa a la parapsicologia, denuncia l'existència de trucs de prestidigitació i el molt decepcionant balanç de les seves investigacions. Afirmar, d'altra banda, que dedicant-se a entendre els fets i explicar-los, a determinar les condicions en les que es produeixen, interessant-se per la seva materialitat, perd de vista que el "real" no es pot limitar exclusivament al que és físicament mesurable i ponderable. Cal buscar la significació (p.161) -la significació cristiana, òbviament.

També des de l'òptica cristiana, el teòleg i jesuïta Josef Sudbrack, professor a la Facultat Catòlica de Teologia d'Innsbruck, pren en consideració el fenomen de la nova religiositat i determina una tendència fonamental que assenyala com a constant malgrat la diversitat d'orientacions existent: en la confiança en un desenvolupament de la humanitat en el que emergeix una consciència comú omniunificant, s'entra en una recerca de tipus pantefístic de la totalitat i de la fusió impersonal en una unitat amb el món en les profunditats de la pròpia subjectivitat, posant l'accent ja no en la fe sinó en el saber, l'experiència, la sensibilitat, l'emoció subjectiva i l'expansió de la consciència. Sudbrack advoca en favor de l'experiència de l'amor cristià i d'una mística dialògica i del misteri, criticant la pràctica de la nova religiositat, que cerca la unitat en la profunditat de la psique i valora les experiències de la identitat i la unitat còsmica en lloc del Déu transcendent.

També per al teòleg Medard Kehl, professor de l'Escola Superior de Teologia i Filosofia "Sankt Georg" de Francfort, la nova religiositat presenta una visió panteïsta. Déu i l'univers són idèntics. Déu no és absolut, sinó que va fent-se evolucionar a si mateix, essent ell mateix l'evolució. Déu no és el creador sinó l'esperit de l'univers. El món no és obra d'un amor creador, sinó resultat d'un procés d'autodesenvolupament regit per lleis pròpies. La nova religiositat, que es veu a ella mateixa en el futur com la religió universal que englobarà totes les altres, té una forta propensió a la divinització de l'esperit humà i aspira, segons Kehl, a una unitat de fusió on la individualitat es dissol. La vida cristiana, contràriament, sobrepassa l'experiència del si mateix i busca una unitat de relació i no de fusió impersonal.

Deixant de banda que diverses idees exposades per Vernet, Sudbrack o Kehl poden donar peu a exploracions d'interès, cal dir que la seva visió, en conjunt, respon des de la nostra perspectiva, a un problema de competències en un mercat on avui concorren fins i tot aquells qui en altre temps havien ostentat una posició d'indubtable privilegi. La diferenciació estructural de les societats complexes modernes condueix a un pluralisme de normes, valors i imatges del món. Les tradicions religioses esdevenen mercaderies de consum, fent de la religió quelcom "subjectiu". El fenomen de la diferenciació funcional d'esferes socials implica una escisió-pluralització dels patrons i significats culturals de manera que ja no és possible trobar "símbols comuns", a la manera d'una "consciència col·lectiva" que aglutini el desplegament d'un discurs social hegemònic. Ens trobem, doncs, amb un problema de sancions i relacions socials en una situació de mercat. El centre sagrat s'ha escindit en una pluralitat de representacions col·lectives que s'autonomitzen en relació a l'univers sagrat de la tradició i segueixen la seva pròpia lògica. L'home modern s'enfronta a la necessitat d'escollir entre déus, una pluralitat dels quals estan socialment disponibles (cf. Beriain).

Altres valoracions.

L'atac de l'antropòleg Marvin Harris (cf. Vaques, porcs, guerres i bruixes) a tot el que ell aglutina sota l'apellatiu de Conciència III (que presenta clares analogies amb el nostre objecte d'estudi), basat en la qualificació d'aquesta com a estil de vida la funció social del qual és dissoldre i fragmentar les energies de la dissensió contribuint a la consolidació o estabilització de les desigualtats contemporànies gràcies a la seva "inocència alegre", és

un exemple clar d'interpretació desqualificadora de l'objecte que incorre, per tant, en el que podríem anomenar pecat de l'etnògraf: l'etnocentrisme. Una postura com la d'aquest autor, que nega la legitimitat de les diverses formes humanes de conceptualitzar la realitat recolzant-se en el benefici que poden suposar a aquells que els interessa mantenir les desigualtats socials existents, cau en la contradicció d'afegir a la negació de la rellevància social dels subordinats expressada en la dominació, en funció de les desigualtats materials, el refús de la seva interpretació de la realitat. En suma, al subordinat en l'escala social no només se li dificulta o nega l'accés a una posició superior en termes materials, sinó que se'l desautoritza també, ara per part de l'antropòleg, en la seva comprensió del món. La reducció que proposa dels sistemes de representació (que són per nosaltres un marc que ens permet entendre la realitat habitada pels actors) a la seva funcionalitat pretesament oposada al necessari canvi de les condicions desigualitàries ens sembla una simplificació que introdueix, a més, una mena d'homogeneïtzació i uniformització dels objectes que se situa en les antípodes de l'ideal de la reflexió etnogràfica: la consideració de la diversitat humana com a dada primera. Malgrat la crítica que fem de la posició de Harris, tampoc subscriuríem la de Tiryakian (1976, p.330), és a dir, la consideració de l'esoterisme i l'ocultisme com a "modalitat de l'insòlit rebelant-se contra la burocratització i l'aburguesament de la societat industrial".

Respecte a la utilització que fa Mircea Eliade (a *Ocultisme, bruixeria i modes culturals*) de conceptes tals com rituals i creences pagans, supervivències mítico-rituals, etc., divergeix de la nostra proposta per quant nosaltres no ens referim a la realitat present objecte d'estudi com a manifestació més o menys fidel, coherent o deutora d'una realitat anterior (sense entrar en la reflexió que un terme com paganisme no solament és poc operatiu sinó que, a més, implica valoracions negatives per a un intent de reflexió etnogràfica). La nostra proposta, en tot cas, s'inscriuria en la línia de Lévi-Strauss de la percepció de la història com a punt de partida i no com a punt d'arribada. L'anàlisi d'Eliade, historiador de les religions (segons la seva autodefinició), no s'immergeix en l'objecte d'estudi, sinó que el refereix a altres objectes (probablement prejudicis etnocèntrics en última instància), negant-li la seva pròpia coherència interna, coherència que ens permet interpretar la seva existència en el present com a realitat habitada per aquells a qui els resulta significativa. L'explicació de l'objecte referida a una pretesa nostàlgia religiosa dels temps beatífics dels començaments mítics (cf.p.138), a un desig fort de retornar a una fase arcaica de la cultura (cf.p.142), no es correspon amb la nostra perspectiva que considera que el discurs llegible en tota cosmovisió es refereix no al passat sinó al propi present, a una realitat sistemàticament conceptualitzada l'explicació

última de la qual és l'home com a ésser social. Els rituals, les representacions simbòliques, no parlen de la naturalesa, del principi dels temps ni del passat, sinó que els utilitzen per parlar.

Tondriau (a L'Ocultisme) refereix el seu objecte, a un fenomen permanent l'origen del qual es remunta a la nit dels temps i que no ha deixat mai del tot d'exercir sobre l'esperit humà el seu poder de fascinació (cf. *ibid.* p.13). La caracterització de la condició humana en funció d'institucions tals com la màgia ha estat, com a mínim, posada en qüestió des de l'antropologia. Així, el nostre objecte d'estudi no serà l'exponent d'una institució (es digui esoterisme, ocultisme, hermetisme, màgia o de qualsevol altra manera) sinó expressió d'una particular forma de pensar. Però més problemàtica que la utilització d'un terme com màgia és l'afirmació de Tondriau que l'atracció de l'ocult comporta una "credulitat" que descansa en dos factors, un d'innat i un d'adquirit. Per a aquest autor el factor innat és quasi sempre el sentiment de temor que fa recórrer a l'ocult, a la màgia que, segura de les seves fòrmules, imposa, contràriament al que fa la pregària, que demana. No només qualifica la màgia de més simple que la pregària, la fe i la humilitat, sinó que, a més, introdueix precisions tals com que la veritable pregària s'hauria de limitar a agrair i no a demanar. L'home primitiu, que tenia els elements i assajava de conjurar desconeguts poders, afirma Tondriau, reapareix en nosaltres. L'altre factor, l'adquirit, prové segons Tondriau del complex de frustració de l'home desemparat davant la incoherència de la vida que ell mateix ha forjat. La nostra vida folla crea un desordre patològic que cerca escapatòries. En el primer cas, l'ocult es podrà traduir en imaginació, en art sovint emocionant i vàlid. En el segon cas, és el desequilibri, si no la bogeria (cf. p.133). Aquestes dues coordenades situen, doncs, l'objecte entre, d'una banda, una valoració arcaïtzant inscrita en un plantejament evolucionista que oposa la simplicitat de la màgia (capaç únicament de donar com a molt una resposta artística a una base emocional) a l'autenticitat de la religió, i de l'altra una expressió simptomàtica d'una patologia. Entre l'art i la bogeria, amb una fonamentació psicològica que inicia el seu discurs en el sentiment i l'acaba en l'emoció o l'anormalitat, l'objecte d'estudi perd la possibilitat de ser considerat com a expressió d'una manera aliena (que no alienada) de veure el món, com a realitat coherent per a un altre que no per pensar diferent deixa d'habitar un univers lògic i racional.

Marginem també interpretacions com la de Rivière (a *Història de les doctrines esotèriques*, cf. p.378), el qual, seguint una línia dominant de pensament referida al fenomen de l'esoterisme, ens parla d'essència idèntica, de comunitat de pràctiques

iniciàtiques, d'ídèntica tradició secreta inspirant i orientant les diverses formes dels esoterismes, d'universalitat d'alguns símbols i mites, de la recerca de la inspiració superior informada per una aspiració al diví que es concreta en experiències i manifestacions místiques que prefiguren el futur transformant substancialment l'humà segons tècniques extralògiques i, en definitiva, de l'accés a una veritat única per mitjà d'una orientació psicologista (cf. *ibid.* p.378).

En favor d'una lectura antropològica.

Ja hem exposat anteriorment el fet que sovint les preses de posició respecte a la qüestió adopten una lògica bipolar. Creiem, però, que en una anàlisi antropològica cal transcendir les discussions polaritzades en les dicotomies veritable/fals, raonable/irracional, salut mental/idiotesa, progrés/endarreriment, normalitat/anormalitat.. En contra de les tan segures i recurrents acusacions d'irracionalitat llançades contra els filomistèrics, direm que resulta massa fàcil delimitar un "lloc d'imbecilitat" on acantonar tot l'imaginari (emprant una expressió de Jeanne Favret-Saada). D'altra banda, els criteris que corresponen a les dicotomies exposades i la definició de cadascun dels elements d'aquestes parelles complementàries reben el seu contingut de la mà de discursos determinats, és a dir, són constructes socials, ficcions útils a interessos concrets i no categories objectives. No cal dir que la perspectiva antropològica no subscriu tampoc els plantejaments filomistèrics, sinó que, fonamentant-se en pressupòsits teòrics que explicitem més endavant, intenta interpretar-los a la llum del context cultural on prenen forma.

Gregory Bateson (a *El temor dels àngels*) fa una aportació molt interessant en parlar-nos de dos tipus de superstició rivals: la sobrenatural (amb la premisa d'un esperit exterior) i la mecànica, que s'alimenten l'una a l'altra. Cadascun d'aquests sistemes teòrics és un parany que ens tempta a escapar de la falàcia oposada. En el tipus de superstició sobrenatural no queda clar com l'esperit, ell mateix immaterial pot afectar la matèria bruta. D'altra banda estan aquelles supersticions que neguen totalment l'esperit. Com a mecanicistes o materialistes, sostenen que no hi ha res que explicar que no estigui dins de les seqüències lineals de causa i efecte. De manera que no hi hauria ni informació, ni estats anímics, ni tipus lògics, ni abstraccions, ni bellesa o lletjor, ni aflicció o content,...

Aquesta és la superstició segons la qual l'home és una màquina d'alguna classe. ¡Ni tan sols els placebos produirien cap efecte en una criatura tal!. Però la vida d'una màquina, fins i tot la de les computadores més complexes que hem aconseguit construir fins ara, és estreta -massa estreta pels éssers humans. Per a Bateson, la separació conceptual entre "esperit" i "matèria" s'ha de veure com un subproducte d'un holisme insuficient (op.cit.,p.63). Preveu un temps en què la divisió entre problemes de l'esperit i problemes de la matèria deixarà de ser un factor determinant central del que és impossible tractar. Aquestes qüestions es faran accessibles al pensament formal, un pensament on no es parla de coses, sinó d'idees, d'imatges, de relacions. Bateson afirma que en el moment en que escriu el seu llibre es troba encara entre el materialisme establert amb el seu pensament quantitatiu, la seva ciència aplicada i els seus experiments "controlats", i la creença romàntica en el sobrenatural. La tasca que Bateson s'arroga és l'exploració d'aquell lloc vàlid per a la religió en algun punt situat entre "aquests dos malsons de la insensatesa" (op.cit.,p.73).

Des de la nostra perspectiva, no s'ha de creure que el significatiu de l'esotèric es trobi en la literalitat de les seves expressions (encara que es presenti com a via d'accés a un ocult saber). Les pràctiques i conceptualitzacions que conformen aquesta religiositat "amorfa", "difusa" i "magmàtica" poden ser considerades, des d'una òptica antropològica d'orientació semiològica, com a integrants d'un sistema amb la seva pròpia racionalitat, i no haurien de ser vistos com a exponents d'una pretesa irracionalitat o de desvaris de la raó humana (òptica que només permet arribar a la desqualificació de l'objecte d'estudi com a conseqüència d'una pròpia miopia etnocèntrica), ni com a supervivències d'un passat superat (enfocament que nega el sentit ple a la realitat present estudiada i, per tant, la redueix a l'absurd o a l'àmbit de les rareses anacròniques), ni com a alienació o evasió de la realitat (interpretació desqualificadora que simplifica l'objecte reduint la seva complexitat a un autoengany del qual, en un sentit o en un altre, tot sistema de representació podria ser acusat), ni tan sols com a exemplificacions d'un tipus característic de personalitat assignable al fenomen (orientació que es pot limitar a entendre'l com a cas patològic o desviat d'una normalitat pressuposada). És possible considerar el fenomen com un complex semiològic *bó per a pensar* (segons la coneguda expressió de Lévi-Strauss). Una religió és un model ric, internament estructurat, un conjunt significant, un mapa que representa tot un món social, una realitat habitada per aquells per als qui resulta significativa, i per tant pot ser utilitzada per pensar *en i amb* ella.

Les cartes astrals no furguen en el nostre passat, no pincen el nostre futur ni ens submergeixen en interioritats personals i essencials, sinó que ens parlen del present, d'una constel·lació de relacions que permet la circulació i funcionament de certs efectes de sentit. Les possessions dimoníques no són la manifestació de forces malignes procedents d'un món d'esperits, sinó, d'alguna manera, l'expressió del nostre. Els nostres entranyables extraterrestres, amb els quals tantes cites han estat i seran concertades, no és que ens girin l'esquena i ens deixin sempre plantats i esperant inútilment en el lloc fixat per a la trobada, sinó que són més a prop de nosaltres del que mai no hem sospitat. Perquè aquells cents de persones que acudeixen religiosament a certs llocs per contactar amb entitats superiors que es deixen veure tan poc, no van a trobar éssers d'altres móns sinó el seu propi ésser social. Com es deriva de l'òptica de Durkheim i Mauss, tota representació implica un ordre del qual ni el món sensible ni la nostra consciència ens ofereixen cap model. Són les relacions socials entre els homes les que han servit de base a les relacions lògiques entre les coses. La configuració lògica no és més que un altre aspecte de la configuració social. Tots aquells rituals i representacions no es refereixen a un més enllà, sinó a una realitat l'explicació última de la qual és l'home com a ésser social, en la seva veritat (o en la seva mentida). Aquelles pràctiques i conceptualitzacions no parlen de forces pures, energies subtilíssimes i desconegudes, potencialitats inexplorades de la ment humana, dimonis o esperits, sinó que els utilitzen per parlar. Les "històries" tampoc no faran referència a coses que realment hagin succeït. Són veritables en el present, no en el passat. I aquestes històries possibiliten que valent-se d'elles els éssers humans puguin pensar. En l'ús ordinari del llenguatge s'utilitzen les categories per enunciar proposicions sobre el món; en la modalitat que estem considerant, al contrari, s'utilitzen proposicions sobre el món per escollir relacions entre categories (cf. Lévi-Strauss, *El pensament salvatge*).

Per a Bateson, l'aborígen australià tenia en la seva cosmologia totèmica un sistema que posava en relació totes les espècies naturals, totes les forces i les institucions humanes, totes les plantes i animals, el vent i el tró, la circumcisió i el bumeran que feia servir per a caçar,... i això definia el seu lloc en el món i el permetia servir-se del sentit d'aquella multiplicitat de relacions per prendre les decisions de la seva vida. El camperol europeu de l'edat mitja llaurava els camps en presència d'una gran multitud de testimonis, sants patrons, potències, principats i àngels. La veritat que comparteixen l'aborígen australià i el camperol medieval és la veritat de la integració. En canvi, avui, si bé podem persuadir els nostres fills que aprenguin una llarga llista de fets sobre el món, no semblen ells tenir la capacitat de lligar en una comprensió unificada tots aquests fets; avui no sembla existir

una "manera de ser que connecta". A través de tota la història, per a la major part dels éssers humans la manera de ser que connectava les seves vides individuals amb la complexa regularitat del món en què vivien era una religió, una metàfora estesa que feia possible a les persones comunes pensar en nivells de complexitat integrada, cosa que d'altra manera seria impossible.

El misteri podria ser un vast sistema metafòric, una "manera de ser que connecta", que permet la interiorització d'una lògica cultural específica, una certa comprensió del món que s'habita. No es tractarà, doncs, de veure errades de raonament en el pensament aliè (el pensament d'un *altre* que no per pensar diferent deixa d'habitar un univers lògic i racional), sinó d'assajar la interpretació d'un codi. Les pràctiques i conceptualitzacions "esotèriques" no seran símptomes de malaltia, sinó metaforitzacions del món social del que surgeixen. Es fa així insostenible la imputació d'irracionalitat als ocultistes. O, en tot cas, caldria, com assenyala Roland Jaccard en uns termes més amplis (Esquizofrènia i civilització, p.24), interrogar-nos sobre el procés de civilització i el que comporta, sense buscar víctimes sacrificials (sempre se'n poden trobar -o crear). Aquestes "malalties de la interpretació" degudes al funcionament d'una "lògica irrefutable de l'analogia", d'una "lògica de la sospita" (cfr. Eco, El pèndul de Foucault, pp.516, 836) on es perd la distinció entre el que s'assembla i el que és idèntic (op.cit.,630), la distinció entre la metàfora i la cosa; aquestes "psicosis de la semblança" (op.cit.,719) que capgiren els raonaments (op.cit.,725), aquests "gadgets del sentit" (cf. Lipovetsky, 1988, p.111), poden ser, per a tots aquells que al primer cop d'ull no creiem tenir gaire a veure amb el seu discurs, si transcendim fílies i fòbies i no ens assentem en l'autocomplaença, la intransigència o la peresa intel.lectual, un mirall en el que mirar-nos. Si acceptem, és clar, el risc que comporta la imatge que aquest mirall ens pugui retornar.

* * * * *

Mapes d'aigua i arena

Oferim a continuació un material basat en les entrevistes realitzades a un grup de persones, d'edats compreses entre els 29 i els 31 anys i amb residència a la ciutat de Barcelona, que durant un temps, principalment entre els anys 1984 i 1989, mantingueren una estreta relació vinculades pel seu interès comú en tota una sèrie de qüestions que ordinàriament són qualificades sota el terme "esotèriques", i realitzaren pràctiques pautades individuals (per mitjà de l'anomenada "psicografia" o "escriptura automàtica": la mà escriu en un paper en blanc, sense el concurs conscient de la persona, suposats missatges procedents d'éssers superiors o de les profunditats de la pròpia personalitat oculta i essencial) i pràctiques pautades col·lectives basades en la utilització de la "taula ouija". El funcionament de la "taula ouija" és el següent: sobre una superfície llisa es col·loquen o dibuixen en cercle les lletres de l'alfabet, els números del 0 al 9 i diversos signes a gust de l'usuari. Se sol utilitzar un got boca avall sobre el qual els participants en la sessió posaran lleugerament l'extremitat de l'índex sense que els seus colzes toquin la taula. Després d'alguns minuts (o immediatament quan es té una certa pràctica) el got llisca sobre la taula i, tocant les lletres de l'alfabet i els altres signes, compona missatges i respon a les preguntes que se li formulen. Per a alguns és un sistema de comunicació amb el propi subconscient. Per a d'altres, un pont amb entitats que no pertanyen al nostre nivell d'existència: els esperits dels morts, guies espirituals extraterrestres,... En el cas dels nostres informants, aquestes pràctiques són anomenades "comunicacions" i se suposa que permetien "rebre" d'unes "entitats extraterrestres" una sèrie de missatges interpretables que movien a efectuar determinats ritus i desplaçar-se a llocs solitaris "a hores intempestives" per poder tenir "experiències", havent de suportar situacions incòmodes per tal d'entrar en un suposat camí d'"iniciació" en un "progrés interior" d'evolució personal. Les "comunicacions" i la seva dinàmica de "comprovacions" sempre incertes (comunicacions posteriors i pràctiques ocultistes que demanaven aclariments o que pretenien corroborar la veritat del que s'havia "rebut") van anar donant pas a una certa disgregació del grup i a una individualització dels interessos, tot i que el contacte no es va perdre del tot entre

les quatre persones que hem entrevistat i d'altres que circumstancialment s'afegien a les experiències. Transcrivim seguidament el testimoni d'una de les persones vinculades esporàdicament a aquestes activitats, a continuació una mostra de "comunicació psicogràfica" rebuda pel grup (en castellà a l'original), i finalment les manifestacions d'aquest.

Hem de fer l'advertiment que en aquest apartat hem preferit sacrificar l'ortografia i la correcció lingüística en benefici de la frescor, l'espontaneïtat i la força expressiva de la conversa personal.

* * * * *

Les passes en cercle

Antoni.- "Jo penso que no existeix cap figura personal en la seva poltrona i dirigint el cotarro. No sé com dir-ho, però la naturalesa tot i que no es pot dir que sigui intel·ligent, ho sembla molt. El paper de l'home em sembla com el d'una cèl·lula en un cos humà. Formem part de tot i tot tendeix a una conscienciació, a una presa de consciència. L'home va adquirint consciència d'ell mateix, començant per una consciència de grup, de poble, fins a arribar a una consciència d'individu sense oblidar que es forma part d'un conjunt, de tot un engranatge, d'alguna cosa més global a un altre nivell. Complim un paper del qual no en som encara del tot conscients. L'espiritualitat és adonar-se del possible paper que potser juguem en un àmbit més global que el que fem cada dia per nosaltres mateixos. Però la tendència actual és complicar-se la vida. És com si sempre escrivíssim en el mateix trocet de paper... i arriba un moment en què almenys hauríem de donar-li la volta. Fixa't en la ciència. Cada cop la nostra tecnologia és més complexa i sembla que la naturalesa es burli de nosaltres, perquè a major complexitat dels instruments que utilitzem, major complexitat descobrim, i finalment, armats de l'últim

crit en microscopi làser ultrasúper buscant la partícula més petita de l'epicentre de la galàxia d'un àtom, descobrim... que no hi ha RES!. O què passa amb la medicina?. A mi em sembla que és més efectiva una xerrada amb un metge amic que sàpiga que la camamilla calma els nervis que tota una tropa d'especialistes especialitzats en receptar deu medicaments diferents a vint persones diferents en trenta minuts. Ens compliquem la vida. Mira, jo tinc unes creences que no són com les del que va a missa perquè està establert. Jo crec en el que crec perquè ho sento. L'experiència personal és molt important. Hi ha coses en les que no et pots basar en la lògica. Un s'ha d'agafar a la pròpia lògica, no a una lògica imposada. Penso que l'important és mirar d'anar més enllà de la meua longitud d'onda i captar altres freqüències diferents. És com descobrir que no només som simples receptors i transmissors d'una gama limitada de sentiments o d'idees, sinó que tenim la clau per moure el dial i ampliar les nostres possibilitats. Però aquesta experiència és difícil quan estem en una carrera desenfrenada que no va enlloc. Hem de buscar nous enfocaments els que estem més enrera, perquè els que van davant de tot han de córrer fins que no poden més per no ser aixafats pel peloton que segueix la inèrcia del sistema. I em sembla que el sistema gira al voltant del culte al poder i als diners. Pot ser que estiguem més adalt en l'escala de cargol de l'evolució humana, però el graó de les religions idòlatres el tenim just assota, perquè hem fet del diner un autèntic ídol. Des de l'últim cop que vaig anar a l'església no recordo haver vist mai un silenci tan respectuós com a la cua d'una caixa d'estalvis plena de gent."

* * * * *

Carta des de l'absència

El sentit del que estàs fent és superior al que penses. Encara et queda molt per caminar. Has de ser més conscient de les coses que et rodegen. No et paris a pensar que això o allò és bó o dolent, pensa el que significa. Tot té un sentit. La

meva benedicció és amb vosaltres germans que busqueu més enllà de les coses i de les persones. La meva devoció serà amb aquells que sàpiguen veure més lluny dels símbols i de les fes. No tot és el que es veu. Hi ha el més profund de l'home que clama per desaparèixer d'aquest món i ressorgir en un altre més espiritual i profund. El teu esperit vibra de manera especial en aquest lloc i altres vibraran d'una altra manera i pertanyen a un altre lloc, però tot és el Pare Absolut, tot condueix al mateix lloc. No és el que es pot detectar aquí el que atreu l'Esperit, és allò que no es veu, que ens crida des de la profunditat, des de la calma i la pau de la vida en el Pare. Res del que poguem fer nosaltres et pot estalviar el camí de la teva evolució. Això és el primer que has d'entendre, el camí és individual i solitari. El meu consell sempre serà amb tu, i la meva ajuda, però la teva decisió és única i únic el teu resultat. Jo et podria dir que el meu camí és tan llarg i pesat com el teu i que la meva fe també s'ha ressentit més d'un cop, però al final tan sols amb la meditació i la concentració es pot equilibrar tot i la pau interior torna a ressorgir. Mira com a cada moment sembla que alguna cosa ha de passar, i passa, però potser no és per a nosaltres, sinó pel que és al nostre costat. La unitat entre tots els sers vius no la veiem, però existeix. ¿Has mirat dintre teu algun cop?. Fes-ho. Et sorprendrà veure algunes coses de les que no sàbies res. No dubtis que saber caminar per la vida és difícil i costós, però res té una duració il·limitada i res pot ser etern. No podeu saber què som els guies. Aquest és el nostre misteri, però t'ho diré. El meu camí és en un altre planeta que no és el teu. Sóc un ser d'un altre lloc encarregat de seguir els teus passos i acompanyar-te. Ja saps el meu nom. Jo sóc Parquer. Vinc de molt lluny i estic igual que tu en un camí evolutiu. El meu planeta és diferent i jo també, però el final és el mateix per a tu i per a mi, fondre'ns en l'absolut. Déu és a tot arreu i no només on els homes volen que estigui. Si tots formem part d'ell ¿què és més lògic que estar units a ell?. Si esteu disposats a seguir el treball heu de tenir molt clar que és com una flor plena de vida que pot morir en qualsevol moment. La vostra fe ha disminuït molt des que us heu qüestionat molts punts. Pedres enormes van conformar les piràmides i vosaltres sou com elles part d'un catalitzador d'energia que no sap ni fins a on pot arribar. trenqueu la pedra i trobareu el que busqueu. El camí que has escollit està ple de perills que no pots detectar. Per aconseguir-ho has de tenir present que no és tot el que sembla i no deixar-te portar per falses impressions. No tinguis por d'equivocar-te, sinó de no ser capaç d'enfrontar-te amb les coses. Sigui quina sigui la teva decisió ja ets en el camí i ja és tard per tornar-se enrera. No t'entristeixis, el camí és llarg però

ple d'amor i pau. Sigues fidel a tu mateixa i seràs fidel als que vetllen per tu. Has d'analitzar el que hi ha dintre teu. Saps més del que et penses, però no ho domines. Pots organitzar amb dades inconnexes coses lògiques. Cadascú de vosaltres té una connexió amb un servidor de la llum, cadascun de vosaltres és un ingredient del cercle màgic o grial. Dintre d'ell bull el camí de tots. El camí és el mateix per a tots. Valor i endavant. Trucaran a la vostra porta sers estranys per a vosaltres, acolliu-los. Res és com sembla. No et preocupis, no et passarà res que no tingui solució. Tot és un gran problema, però res passa si no et dones per vençuda. No et preocupis, dies vindran foscos però la llum estarà a les vostres ànimes i això no té preu ni es pot medir. El camí està obert a tots. Ja no us queda temps de pensar. Només de caminar. No dubtis en moure les teves capacitats aquí i ara. Obriu els ulls de l'ànima i estudiueu, el camí està obert i us esperem. El que heu de fer és estudiar molt i caminar sense parar. El camí és llarg i hi ha el perill de perdre's a cada pas. Em crideu i jo us contesto, cap de vosaltres pot saber la veritat sencera encara que us donem pistes. Treballeu i estudiueu perquè aquesta és la base de l'autèntica ciència. El camí de la llum és a tot arreu, és el resultat d'estar en pau amb un mateix. Si manteniu neta l'ànima les vostres captacions internes aniran aflorant al conscient. Pau.

*****

Els camins invisibles.

Isaac.- "Vam fer una mica de concentració, més que res per agafar un estat... tranquil, diguéssim relaxat. No pots ficar-te així, bum, de cop i volta. Vam deixar l'habitació amb poca llum, vam posar a cremar una mica d'incens i vam tancar els ulls. El que cal és estar serè, o sigui buit. El màxim de... no suggestionar-te diguéssim. Les primeres idees solen ser les bones, les primeres, perquè hi ha un punt que tu no te n'adones però estàs rebent

un missatge, una nota, una vibració, que a tu t'és bona, però quan passes de sentir aquesta vibració desvirtues. I entra en joc la teva imaginació, els teus problemes diaris, el soroll d'una moto que passa... mil històries, no?. S'ha de poder crear un silenci, un cercle d'energia... bueno, un estat mental semblant en tots els participants, no?. Aquell dia... ho tinc apuntat per aquí... era l'any 84... vam començar la comunicació amb ouija a la nit. Volfem intentar connectar amb els guies de cadascun, perquè per nosaltres podia ser una pauta de treball, o d'una manera d'investigar. El missatge que vam rebre deia: *'Paz. Soy un guia de Hermínia. Actuo desde la 7ª dimensión y me llamo Parquer. Soy extraterrestre. Conexiónamos con vosotros para iniciar un periodo de pruebas de preparación. ¿Estáis dispuestos a seguirlas?'*. Ens vam fer una mirada tots volent dir: ostres!, això és més fort del que pensàvem, perquè clar!, ens posàvem en una cosa molt grossa que no es podria deixar així com així... Deia: *'Venceremos vuestros temores y aprensiones e iniciaremos una serie de comunicaciones y pruebas de contactos. Próxima comunicación el día 7 de mayo'*. Després de fer la comunicació la vam llegir en veu alta i, clar, s'ha de veure el que el grup entén, l'onda que tots teníem en aquell moment... aquí una coma, allà un punt, perquè clar, tot és molt críptic. Totes les paraules apareixen seguides i has de donar una puntuació. O es busca la definició de les paraules al diccionari i les comunicacions agafen una altra dimensió totalment diferent. El cas és que vam fer la comunicació el dia 7. Ens van dir: *'Serena vuestros corazones. Rogamos comprensión para cualquier tipo de pruebas. Acudireis el día 27 de mayo a la zona marítima de Calafell, a las cinco de la madrugada, donde provocaremos conexiones áuricas de situación y enclave. Acongójate de tus propios sufrimientos y olvida tu karma, pues de ello depende la vida de tu espíritu. Paz. Adiós'*. I aquí va acabar l'asunto. Llavors aquell dia, quan vam acabar aquesta comunicació a mi em van començar els problemes. Anant cap a casa em vaig empenyar molt, perquè pensava: a les cinc del matí?, a Calafell?. Era una tocada de pebrots increïble!. I jo pensava: jo tinc que fer això?. Per després a lo millor no veure absolutament res?. Començaven les proves. Mira el que diu: *'Rogamos comprensión para cualquier tipo de pruebas'*. No només les que anaves a passar a la platja sinó el procés abans d'anar-hi. El cas és que jo em vaig ficar al llit aquella nit i vaig dir, dic jo vull una confir... a més a més empenyat eh!. Vull una confirmació de que veurem algo. I dic: vaig a fer una concentració a veure si veig alguna cosa i em dóna alguna pauta. I només tancar els ulls..., a més va ser un flash increïble!, vaig tancar els ulls i vaig veure la silueta de dues naus posades... inclinades i en paral·lel... amb forma una mica de lletia per sota, però amb una mica de cúpula, perquè ens entenguem, no?. Va ser algo increïble. Vaig quedar-me totalment tranquil. Sabia que... que bueno, això estava portat, realment, i hi havia algo. Encara vam fer després una

altra comunicació per comprovar el que ens havien dit. I va sortir això: *'Comenzarán a zozobrar vuestros caminos cuando los mares sean abiertos, para que la luz del Padre ilumine los corazones de los iconos que resplandecerán con los influjos de la madre tierra'*. Imagina't quina parrafada!. *'Capaces serán vuestros hijos de conducir al rebaño a su lugar de origen, donde las esencias de los grandes místicos hallan el regazo del arquetipo cósmico. Gozaréis con la presencia de los dioses cuando como hoy estéis unidos y en paz. Arracad de vuestros vestidos la desidia y el desamor. Jamás lograríais con ello acercaros a la diestra del Dios Padre. Paz'*. Suposo que aquí es va fer alguna pregunta... diu: *'Comenzaréis a situaros en las proximidades de Calafell, zona la platja, a 3 quilómetros. Salientes hay pocos. Situarnos simplemente en la playa. Hora oficial cinco de la madrugada'*. I sí, sí, el dia tal vam agafar els sis i vam anar a les cinc de la matinada al davant mateix de les onades, amb un ralente que queia que era massa!. A nivell físic era difícilíssim estar en allà. Estàvem molls, l'ambient era super humit. Aquell dia vaig estar bastant bloquejat. No notava massa cosa. Possiblement sí que hi va haver una connexió, no?, però jo realment no la vaig notar de cap tipus, la veritat. En canvi, la que ho va notar molt va ser la Hermínia. Lo que sí havíem fet tots, gairebé, era mirar l'horitzó, no?. Clar!, *'soy un extraterrestre...'* tenia que haver-hi una nau!... Res, ni nau ni punyetes. No hi havia hagut res. No hi havia hagut res.... No havíem vist res!. Però fixa't tu què divertit!. Dies després estàvem en un bar explicant-li a un altre el que havíem fet quan el Joaquim diu 'sí', diu *'estábamos así... cierro los ojos...'* i en el moment que fa així es queda... va canviar de cara i va dir: 'ha passat una cosa increïble; quan he tancat els ulls he vist la línia de l'horitzó, amb el mar, el cel, que era gris, tot gris, i una nau al fons, amb llums'. O sigui, que nosaltres no ho vam veure però en canvi a lo millor internament sí que estava i el vam veure, però no amb els ulls físics, sinó amb uns altres ulls. I curiosament al Joaquim li va passar lo mateix que a mi, que jo abans d'anar a l'experiència aquesta tanco els ulls i flas!, veig els dos aparells allà".

Hermínia.- "Jo, l'experiència a Calafell la recordo com una experiència... viscuda, com un sentiment... una experiència interna. No ho pots traduir... Va ser una cosa increïble. Vull dir, és que ara em posaria a plorar de recordar-ho, perquè... a part de tot el... folclore que vam muntar allà, perquè semblàvem dignes de sortir al tebeo..."

I.- "Clar, jo considerava que anar a les cinc de la matinada a aquests llocs, com que hi ha la guàrdia civil i així, doncs podia preguntar què dimonis estàvem fent allà. Jo vaig voler muntar una cosa teatral, que va ser muntar un parell de canyes de pescar, amb una tauleta i una llum i tal, no?. Per això diu ella lo del folclore".

H.- "Sí, però és que a més a més vam arribar allà i vam passar tota la nit. Vull dir, és que això és una altra cosa que s'ha de tenir en compte: amb aquestes experiències el grau de sacrifici que estàs disposat a fer. Passar-te tota la nit allà amb uns ulls com plats de postre, perquè evidentment no podem anar enloc, esperant una hora en concret... Jo no volia que m'enganxessin els dits amb això. O sigui, si aquella experiència era autèntica doncs... doncs perfecte. I sinó doncs realment... no m'ha agradat mai autoenganyar-me... Doncs quan vam estar en allà i va arribar l'hora i tot, tothom, qui més qui menys, va intentar fer una relaxació i posar-se receptiu per veure què és lo que passava. Jo no sabia lo que anava buscant i lo que em trobaria en allà. I a mi m'havien dit: ves a un lloc que bueno, tu t'estàs comunicant amb el teu guia. Ves a aquell lloc i en allà passarà algo. Tindràs una experiència de comunicació amb ell. Però a quin nivell?. Evidentment no... el veure'l físicament o el que fos... no ho esperava. Però va ser... va ser una experiència com... És que és molt difícil d'explicar, no?. La sensació de no trobar-te sol. O sigui, la sensació de que... d'una gran felicitat per haver trobat algo que és capaç d'omplir-te totalment. O sigui, no tens buits. No tens... aspiracions, no tens necessitats. No tens... frustracions. No tens res. Vull dir, en aquell moment,... ho tenia tot, era la perfecció absoluta. Va durar un moment, després va anar baixant i ja està. I es va acabar. Però vull dir, aquesta sensació la noto. I em vaig posar a plorar, i em posaria a plorar ara, perquè és una cosa.... que la recordo. Això és lo que jo deia, la sensació aquesta que tens a dintre..."

I.- "Pocs dies després vam fer una altra reunió per fer una altra comunicació... per veure què havia passat, no?, a part de lo que la gent va notar en aquell moment. I ens van dir: *'Ecllosionarán vuestros corazones cuando el espíritu del Cristo vivificado cubra y resucite vuestra materia. Jamás olvidaréis el ocaso de las aves de la luz. Ellas transmiten al Padre el ocaso de los hombres, ya que jamás sus frutos convertirán el pasado'*. Com pots veure, aquí no s'entén absolutament res!. Bé. *'Unos recibísteis la iniciación de la sal, otros la de la arena y el resto la del mar, pero todos juntos llegareis a la diestra del Dios Padre cuando con ello viváis recogidos en su seno. Secaremos vuestras lágrimas con los gemidos de los niños, ya que únicamente su voz será escuchada. Paz'*".

H.- "Jo vaig preguntar si va ser veritat el que em va passar aquell dia a la platja, o només imaginació. Va contestar: *'Las conexiones áuricas con tu guía nunca deben dar como fruto la duda, aunque te lo diga yo'*".

I.- "Clar, aquí vam començar a fer una sèrie de conjectures que clar, són infinites... imagina't... super críptic. El ocaso de las aves de la luz... vam pensar, potser són... com que el llenguatge de les aus sempre ha sigut un llenguatge místic, doncs... podria ser que aquestes aus fossin realment els guies que... feien com una mica de pont... amb una deïtat o amb un ser suprem o amb una entitat o lo que sigui, no?. No se sap exactament... I hi ha això de les iniciacions... a qui li ha tocat una i l'altra?".

Joaquim.- "El gran problema de l'esoterisme és que és difícil de provar coses externes, perquè són fets interns que passen a la persona. I potser els efectes que li passen a una persona no són iguals que els que li passen a una altra".

Manuel.- "Clar, per això només pots tenir companys de camí i no mestres".

H.- "Suposo que l'esoterisme és una realització personal i tu ets el menys indicat per autoanalitzar-te en quin punt estàs".

M.- "Mira, sincerament diria que estem al punt zero, perquè per molt que evolucionis trobes que estàs més enrera encara. Sempre que evoluciones estàs en un punt de partida. I si em pregunteu què faig ara, no ho sé. De cop i volta et llevés un matí amb una inquietud per saber algo. Per què?. No ho sé. Igual que el cos et demana sucre quan la necessites. Probablement igual, el teu subconscient t'està demanant allò que li falta".

I.- "El que passa és que qualsevol persona del carrer et pot ensenyar coses".

M.- "El cas és que tu vagis sempre d'alumne. A qualsevol lloc".

J.- "Totes les persones són mestres i alumnes a la vegada. Tothom està aprenent sempre".

H.- "Jo parteixo de la base que les coincidències o les casualitats no existeixen. Absolutament tot el que et passa a la vida ho pots passar en arquetips, ho pots passar a missatges i pots treure conseqüències d'aquestes coses. Si no et tornes boig et felicito, però..."

M.- "Mira, l'altre dia anava pel carrer i vaig veure un paper enganxat en un xiclet en una cabina telefònica que posava: 'la savia que llega hasta tu corazón es tu estrella'.

Escrit amb bolígraf i enganxat amb un xiclet a la porta d'una cabina. I dius: aquesta frase què collons és?".

J.- "Hi ha moments que trobes frases, t'impacten molt i realment les pots aplicar a algo que t'està passant i que t'afecta molt en aquell moment. M'ha passat moltes vegades. Penses que allò t'està donant una solució".

I.- "No, és que és la solució. Mira jo l'altre dia estava mirant la Bíblia... És una xorrada però no ho és. Vaig trobar una targeta de la primera comunió de quan jo era petit. Tenia la targeteta aquesta i posava primera comunió 7 de maig. Llavors busco, fent una sèrie de números, que faig ara últimament, com una espècie de fórmula, saps?, per buscar coses. Agafant el número 7 de maig passant-lo amb els números amb la fórmula em donava el dia 1 d'agost, que és Sant Alfons. I jo ahir, el mateix dia, en qüestió d'una hora, obro la Bíblia..."

H.- "És un sistema que fem servir. Totes les dates importants tenen una vibració física, oculta o espiritual o especial. Es necessiten unes taules astrològiques. Però tu pots comprovar que, per exemple, el dia d'avui té correspondència amb un dia que tu estaves fent alguna cosa. Per exemple la vibració oculta del dia de Nostra Senyora de Montserrat és el dia del meu aniversari. Això vol dir que la meua vibració personal té una correspondència amb la vibració d'aquell dia. Amb aquest sistema intentes semijustificat d'alguna forma coses que potser no tenen sentit. N'hem trobat la tira i mitja de casualitats, entre cometes".

I.- "Aquesta fórmula va ser trobada per intuïció, o per telescriptura, no?. Psicografia o com li vulguis dir, no?. La telescriptura ets tu mateix, però molt més conscient del que ets normalment. O sigui que tu saps moltes més coses del que realment penses que saps, però lo difícil és treure-les a fora. A mi per exemple aquest estudi m'ajuda a conèixe'm a mi mateix. T'ajuda a comprendre. A tu i als demés, de rebot. Bueno, jo vaig fer això que et dic del 7 de maig. El 7 de maig donava l'1 d'agost, que és Sant Alfons. Doncs resulta que un llibre que jo havia comprat aquell mateix dia estava escrit per, o era, un escrit d'aquest Sant Alfons. I jo havia comprat el llibre aquest perquè jo estic fent una cosa per a mi important, un estudi important. No és una casualitat, comprens?. Que jo agafi la Bíblia i trobi una data que mira, em fa gràcia i vaig a trobar això i trobo que resulta que la vibració oculta, per posar-li un nom, d'aquella data resulta que té concordància amb una cosa que he comprat el mateix dia i que per a mi és important. Hi ha un seguit de fets, o

de casualitats, que dius punyeta tu!, això és molt més important de lo que jo pensava!. Aquestes fòrmules i aquestes coses que ens fem nostres a un altre no li serviran per a res. Aquest és un dels grans problemes de l'esoterisme".

H.- "L'esoterisme és personal, com una targeta de crèdit, cadascú funciona amb unes normes".

I.- "Tu tens adintre un ordre intern i aquest ordre intern tu l'has de treure fora i quan hakis intentat treure uns punts concrets com aquestes fòrmules és una comprovació gairebé científica de lo que t'està passant a dintre. Si això té una consecució vol dir que algo està passant, el que sigui, però algo està passant".

J.- "No és casual. És important que tu fagis un càlcul, és igual el que sigui i que et coincideixi amb el nom d'un autor que per a tu és important que realment coincideixi allò per a allò".

M.- "La vida per a mi és un trencaclosques. Una persona pot dominar una part d'aquest trencaclosques i ser un mestre en allò. I un pot ser alumne d'ell i ell alumne d'un altre en una altra part. Un mestre de tot, un que tingui el trencaclosques sencer per a mi és un pelfn difícil. Ara, hi ha coses que et criden l'atenció i dius: bueno és donar-te'n compte que probablement no volia dir res o que aquella persona que t'ha dit algo que t'afecta inconscientment ha escrit una frase i qualsevol persona pot alentat-te en algo".

I.- "El problema està en que cada dia et passen coses, petites xispetes que passen al costat teu i has d'estar atent. Has d'estar alerta a alguna cosa".

M.- "I hi ha moltes maneres. Una manera d'oracle són les runes -el futhark viking, o el tarot, o la ouija, o ho pot ser aquest paper enganxat en una cabina, o trobar cartes pel carrer i veure què signifiquen... O agafar el diccionari i l'obres i assenyaes així, i aquella paraula vol dir algo. És una fita en un camí que et pot donar uns paràmetres d'uns punts de tensió amb algunes coses. Que si no saps què vol dir, doncs passes. A lo millor t'està dient algo i tu ni te n'enteres. Si te la trobes és potser per algo, no?".

H.- "Pot ser que tu necessitis expressar alguna cosa que la teva part interna, el teu ser superior sap. I això ho expresses a través de totes les tonteries que pots trobar. Per exemple, cartes trobades per terra, papers enganxats a cabines,... persones que a lo millor

et parlen d'algo sense... et trobes amb un veí i de cop i volta t'explica una cosa que dius bueno, i aquesta persona per què m'ho ha explicat?. Això té correspondència amb això que m'està passant. Pot ser que et vagis afinant les teves percepcions i les manifestis d'aquesta manera. A mida que vas treballant en l'esoterisme vas desenvolupant qualitats".

I.- "Si utilitzes molt la intuïció... al final vas afinant. Saps quan és un procés mental teu o realment quan t'afecta".

M.- "Jo abans les runes me les prenia molt en serio. Ara són com aquell company que agafes per l'hombro i li dius què et sembla això, tu?, i et dóna un parer".

H.- "Si, però amb l'esoterisme i aquestes coses arriba un moment que dubtes si t'estàs autoenganyant i són imaginacions teves o si realment estàs treballant amb uns camps que no són físics i per lo tant no els pots comprovar. Llavors quan et surten tonteries d'aquestes, causalitats amb cometes, et serveixen per reafirmar-te que potser no estàs tan equivocat, potser no són imaginacions teves, i potser estàs fent una feina que a la llarga treuràs uns fruits. Que per això és pel que serveix lo de les vibracions ocultes. Però el problema és que et tenen fent el subnormal d'aquí cap allà i se suposa que tens experiències a nivell energètic i no te n'enteres. Aquesta és la regla número 1 de l'esoterisme: posa totes les coses en quarentena però no deixis d'anar als llocs. Si no hi ha cap realitat externa, cap confirmació del que fas... un ovni quan acabis d'escriure... no saps si el que fas és real. La comprovació moltes vegades és sentir una satisfacció. Ho entens o no el que estàs llegint, però si et deixa bé ja és una manera críptica de comprovació".

M.- "Hi ha ouijas que tenen algo aixís com dos milions i mig d'interpretacions diferents. Des de la molt esotèrica molt esotèrica, fins la de dir exactament si aixeques la pedra ho trobaràs, a ser d'entre aquí i d'allí, a ser ni soy de aquí ni soy de allà ni tengo edad ni porvenir y ser feliz es mi carné de identidad, a una cosa com molt interna molt interna d'un sentit que dins de cada paraula, a cada frase cada paraula desglossar-la i capgirar-la completament, jugar amb la paraula, amb totes les acepcions que té i buscar cada acepció al diccionari, jugar amb la paraula, i a cada frase et trobes una ristra així de significats i llavonses anar combinant cada paraula i aconseguint frases noves fins que n'hi ha una que dius òsties!, té un sentit, no?".

H.- "I de vegades tu no entens res, però li ensenyes a un altre i diu: Ostres!. I li afecta molt, i penses que no devem estar desbarrant gaire quan a nosaltres ens està sonant a xino autèntic i en canvi hi ha algú que s'està posant a plorar de lo emocionat que està".

I.- "L'únic problema que hi ha amb l'esoterisme és que vulguis anar fins al secret últim de tot. És impossible, no?. El que passa que potser intentant anar a alguns punts pots ser molt comprensiu amb el que fan els altres i el que fas tu".

J.- "Jo no veig que sigui impossible. Si realment la persona va evolucionant se li van creant més mitjans a dintre per comprendre les coses. El que és impossible és intentar copçar tota la realitat ara en l'estat en que estàs".

I.- "Clar, perquè crees un caos. Però jo crec que hi ha persones que poden haver estat realitzades del tot. Potser en el fons la paraula clau de tot el teu treball pot ser un intentar comprendre tot i tothom en tots els aspectes de la seva vida. El que passa que hi ha dos comprensions, una intel.lectual i la d'adintre, la del cor. Hi ha algo dintre teu que vibra".

H.- "És la diferència entre entendre i saber".

I.- "No. Hi ha el saber i la sabiduria. A mi cada dia em preocupa menys on porta això. Cadascú és cadascú. No pots recriminar a ningú el que fa perquè no saps per què ho fa. No saps en quin punt està l'evolució de tot".

J.- "Podríem dir que el que busquem és una veritat única. De veritat només n'hi ha una i molt abstracta i, evidentment, cada persona s'expressa a la seva manera. I aquesta veritat es pot buscar de moltes maneres, es poden utilitzar símbols diferents, però el pensament intern pot ser el mateix. De fet el que fem és una recerca interna per arribar a un estat d'equilibri intern i de connexió amb tota la creació".

M.- "A mi em sembla que quan s'arriba a la veritat, al tot, ja no ets persona. Però, clar, com s'hi arriba?".

J.- "Òstia nen!". Jo què sé!. Per un equilibri probablement de la nostra emotivitat primer de tot, i un equilibri del nostre psiquisme. Llavors, pues bueno, no sé, des de l'antiguitat s'han fet tota una sèrie de rites, que normalment s'anomenen iniciacions, pels quals tots aquests processos l'home, l'home o l'iniciat, la persona que hagi d'entrar dintre

d'aquesta iniciació, o que vulgui fer aquest procés, vagi trobant-se primer de tot amb la seva problemàtica i després intenti superar aquests problemes interns, no?. I així anar evolucionant. Perquè hi ha les religions externes, les grans religions, que de fet intentarien explicar tota una sèrie de coneixements, una sèrie d'idees probablement de lo que és el contacte entre l'home i déus, o entre l'home i l'univers, una sèrie de cosmologies, etcètera, però que normalment estan, diríem, bastant pervertides per entitats polítiques, interessos econòmics, etcètera. Aquí hi ha una part on hi ha una manipulació descarada quan alguna cosa no interessa. Quan en certs moments certes coses o certes idees de lo que significava la relació entre els homes i Déu o entre els homes i l'univers anaven contra els interessos creats, evidentment s'eliminaven. Per això probablement moltes coses de les que actualment es tenen com idees que formen part de la religió només són retalls agafats de tradició, i que han estat compostats i ajuntats i posats bé perquè quedi la mar de bé i la mar de maco i tothom va a missa i després li donen l'òstia i ja està!, i la benedicció. Llavors, el concepte esotèric, diríem, que probablement seria intentar buscar la veritat d'aquesta relació sense cap falsetat pel mig i sense res que ho privi, implicaria un treball amb un mateix bastant dur. Potser per això hi ha molt poca gent que realment pugui practicar-ho, perquè implica una lluita contra els teus defectes i contra les teves falles psíquiques, que és una lluita per aconseguir la superació personal o la perfecció, si es pot dir així, l'equilibri. L'equilibri entre ment, el cos emotiu, les emocions i el cos físic. I també és difícil probablement perquè pels interessos que deia abans això ha estat amagat. I hi ha un altre aspecte que és que el fet que tu vagis evolucionant dintre d'aquest món implica també una espècie diríem d'adquisició d'uns poders que utilitzats per bé poden ser molt produents, però utilitzats per mal poden ser molt contraproductius. Però clar, el problema segueix sent com arribar a aquella veritat única que dèiem, a aquella veritat abstracta comuna a tots els esoterismes, a totes les tècniques. Al estudiar les tradicions religioses i filosòfiques, en el fons, si aprofunditzes una mica sobre cada una d'aquestes tradicions veus uns nexes iguals. El que passa és que la manera d'expressar d'aquestes tradicions, d'aquestes tècniques, és totalment diferent. Llavors, normalment, hi ha una cosa que la utilitzen molts esoteristes, que són les famoses tables de correspondències, per exemple entre signes astrològics, planetes, entre cartes del tarot, etc... Hi ha hagut una marabunda increïble de símbols i signes per expressar una sèrie d'idees. Evidentment quan vols fer una connexió i vols trobar que per exemple aquella carta del tarot et simbolitzi exactament un planeta, et simbolitzi una runa o tal, et trobes que hi han casos que és molt exacte i hi han casos que es fot de patades. El problema ve una mica de què hi ha una inconnexió bàrbara o és que està fet sense cap ni peus, o és que la gent no... La cosa és senzilla, vull dir que de veritat només n'hi ha una i

és molt abstracta. Evidentment hi ha un món simbòlic segons cada persona l'expressa i el problema ve quan tens que fer una comparació entre dos persones, bueno entre dos sistemes, no?. En el fons a lo que arribes és a entendre que en el fons està parlant el mateix llenguatge, l'únic que utilitzant un altres símbols, no?. Les taules de correspondència no es poden fer simplement... bueno perquè aquell llibre ho diu, pum ho fem. Primer has de comprendre realment el símbol amb el qual estàs treballant, els altres símbols amb els que estàs treballant i comprendre realment lo que volen dir, o sigui ficar-te dintre d'aquell símbol i llavors sí que pots fer la connexió exacta i dir que allò és així".

I.- "Però un esquimal no pot pensar el mateix que un tíó que viu a Àfrica, és impossible. I no és lo mateix per exemple mil anys enrera que ara".

J.- "El pensament sí, el pensament intern pot ser el mateix".

M.- "Per mi els signes són uns factors externs, visuals. Els signes per mi són uns valors gràfics externs i els símbols són uns valors implícits interns. És a dir, poden haver-hi signes diferents que tinguin el mateix símbol i signes iguals que tinguin símbols diferents per varies cultures, diguéssim. Aleshores pots estar parlant d'un signe que per tothom tingui el mateix símbol, o de signes diferents que tinguin el mateix símbol a varies cultures".

J.- "Apa!, que t'ha quedat bé, eh?. Ara ve quan algú et diu: posa'm un exemple".

M.- "La lluna pot ser un signe gràfic quan està dibuixada en un paper, i és un signe que pot ser comú a moltes cultures i cadascuna li dóna un símbol diferent. En canvi, per exemple, el déu de la guerra és un símbol igual i uns com a signe li posaran un senyor, tot forçut, tapat amb unes pells, amb una massa, un cinto i uns guanteletes; aquests seran els germànics amb Thor. Uns altres senyors li donaran, pues jo què sé, l'aparença d'un senyor amb plumes, un cap de serp i un cos de jaguar; aquests seran pues els asteques o els maies o qui sigui. Tot això són fragments d'una veritat única. I suposo que aquesta veritat única és, per dir-ho aixís, en el nostre plànol material que estem ara, parlant llanamente, una utopia, a la qual pretenem arribar o arribar a assimilar d'alguna de les maneres. D'alguna manera el que fem és una investigació..."

J.- "Penso que som buscadors d'algo".

M.- "De la faceta interna de tota faceta externa".

J.- "De fet el que fem és una recerca interna".

M.- "Sí. Busquem despertar uns factors interns de comprensió en els quals hi ha moments que dius se m'ha encès la bombilleta i allò que has interpretat intel.lectualment arribes a fer-ho teu per la comprensió... per la xispa, no?. Ja no entenc això, sinó que sóc això. Ho sóc perquè en dècimes de segon he entès una comprensió que per explicar-te a tu ni puc arribar-hi ni te l'explicaré com jo l'he arribat a entendre i t'estaria hores. He trigat dècimes de segon en comprendre allò. Ho he assimilat, no?".

J.- "Tot això té una cosa molt positiva, perquè el fet de que tu intentis analitzar tota una altra sèrie de simbolismes que tenen una altra sèrie de persones, una altra sèrie de civilitzacions, lo que implica és que tu t'obris a qualsevol tipus de pensament, per tant implica un aspecte de no agressió en quant a la relació. És una altra manera de concebre la vida. Normalment les civilitzacions... els aspectes han sigut sempre bastant agressius, no?".

I.- "Jo per exemple, lo que m'ha portat això, és que a mida que hem estat fent tota aquesta sèrie de coses arribes amb el mateix convenciment i el mateix resultat que arriba el Sixto Paz, a Perú, connexionant-se amb els sers d'altres planetes, anant a altres planetes, etcètera, etcètera, etcètera. Resulta que quan ve en aquí lo que té claríssim, claríssim, claríssim, i t'ho diu així a bote pronto, és que lo que s'ha de fer és intentar comprendre als demés. Ah!, està molt bé això!. I però això han de vindre tíos de mils de quilòmetres d'un altre lloc a dir que ens hem de comprendre uns als altres?. No, no, si realment potser si ens ho pensem la solució a molts problemes és aquesta, no?, exactament. El problema és que quan comences a conèixer..."

M.- "És quan veus que no saps res".

I.- "Exacte".

M.- "Però aleshores, tu et veus posseïdor... d'unes ànsies, d'uns coneixements, si és que són coneixements, que tens, que els redescobreixes, perquè en realitat ho tens tot en el teu interior, i de vegades els aprens, entre cometes lo d'aprendre. Això, socialment són coses

que no s'entenen, no s'expliquen, no estan en llibres de texto, i no es fan carreres universitàries, almenys de moment. Però de vegades tens sensacions internament de que sí, que he estat en relació amb unes entitats, amb unes persones, de que he tingut unes vivències amb una gent".

H.- "Sí, el mateix que amb les comunicacions amb ouija o amb psicografia quan intentàvem comunicar cadascun amb el seu guia. Jo crec en la comunicació entre el ser humà i un ser superior, equis, es digui com es digui, no?. Clar, com que el ser humà és molt despistat i és molt fàcil de que se'n vagi sempre per los cerros de Úbeda ha d'haver algo que... que només fixant-te amb allò siguis capaç de recobrar la teva capacitat de comunicar, no?. Per això considero que és necessari un objecte, però sempre hi ha el perill que lo que et surti sigui producte de... del teu subconscient o de les teves necessitats o de lo que sigui. Durant una època sortia de quan en quan el bon home aquest... alguna vegada es va produir la sensació de que realment era una entitat que la podies palpar, que la tenies al costat, però van ser poques vegades. Però quan comences a agafar objectes diferents... jo crec que pots arribar a fer com una mica de màgia. Jo tinc un altar en allà, a l'habitació, que ara està funcionant. Jo en el meu altar tinc aigua, tinc... tinc un catxarret per posar espelma i tinc un altre catxarret per posar l'incens, a part d'una sèrie de... doncs de postals i històries, no?. Les postals es poden considerar com una espècie de recordatori. L'aigua, la palmatòria i l'incens poden arribar a fer com una espècie de màgia, perquè llavors tu estàs intentant... posar uns elements que els pots arribar a dominar. Cuidado!, jo no. Vull dir, perquè jo no, punto. Però... treballant amb coses d'aquestes pots arribar a fer màgia. O sigui, pots utilitzar l'objecte com a símbol o pots utilitzar l'objecte, depèn quin tipus d'objecte sigui, per alguna altra cosa més".

I.- "Dons jo, justament, després de deixar de fer comunicacions de tipus més místic, diguéssim, i les investigacions també de camp, la conclusió que estic arribant, ara, almenys personal, és que veig que hi ha un punt que és aquest de les energies i que és important, no?, però... no saps, o sigui, no sabem, i és lo que a mi m'agradaria realment investigar i potser estic anant a les arrels del xamanisme, o de la bruixeria, que és treballar amb una sèrie de coses que nosaltres no veiem..., de forces mentals, de coses telúriques... aquest món d'energies que ens envolta i que ens afecta físicament, constantment. És una cosa ineludible. Hi ha el món aquest energètic, no solament a nivell físic, sinó a nivell mental, quan tu penses en una altra persona hi ha una reacció, o sigui, encara que nosaltres no ho veiem hi ha una reacció. Vull dir... potser és un principi màgic, no?. Això de les energies em preocupa molt, perquè es pot armar un merder molt

increïble, un follon increïble, un... cabdell d'energies que es poden... que entre elles es poden fer nusos energètics després molt difícils de desfer, com poden ser els famosos egrégors. Els egrégors són uns pensaments, de la gent en concret, però que són iguals... per exemple, el sentiment de l'odi, per exemple, o de l'amor... bueno de l'amor no n'hi ha massa, de l'odi, o de la venjança o de l'enveja, coses que siguin negatives per l'home... això provoca uns egrégors. Són un conjunt de pensaments o unes formes energètiques de pensaments, i de fets, que queden en el camp astral. Llavors això provoca que... Nosaltres emitim i formem aquest monstre de... violència, de coses, no?. Però és que a més a més, després quan és molt fort aquest egrégor, això emiteix, és tan fort que, vull dir, és que tu només que pensis o et passi pel cap algo envejós, si hi ha una capacitat o un... un arquetip d'aquestos fotuts per allà, se't dispara molt més fàcilment. Hi ha allò que et predisposa per molt que tu no vulguis. Energèticament ja hi és. Per això és una cosa que em preocupa molt a tots els nivells, no solsament el físic. A nivell mental és molt, molt, molt important. Hi ha un llibre on això s'explica molt bé. Diu que un home va a un monestir i un lama el porta a una caverna, a una gruta, i... aquell home, el lama aquell, perquè ell ho sap, li ensenya un recipient amb aigua, amb una suposta aigua, no?, i llavors ell li passa la mà pel damunt i li ensenya el cos àuric de la terra. I li diu... bueno llavors es veu.... una cosa fosca, no?, una maranya fosca, no?, i uns punts blaus, uns punts dèbils, blaus, és curiós, no?, blaus. Blaus. Llavors el tío aquest li pregunta al lama que què és allò, no?. Diu això és la terra. Diu i això què és?, diu. Doncs els pensaments i l'home, encara que veuràs en uns llocs uns petits punts i uns petits reductes de llum blava, diu que són persones que a pesar de tot això, els seus pensaments, no solsament les meditacions i això, sinó els seus pensaments diaris són correctes i intenten ser... una mica lògics, no?, en aquesta vida. A mi aquest passatge em va deixar bastant fotut, no?, perquè dius òstia!, si realment aquí amb els mals pensaments estem fent un merder increïble... vull dir, pots fer mal, pots arribar a fer mal".

M.- "Clar, per això va bé sempre fer meditacions i relacions. Jo m'enracordo que quan vaig començar amb uns cursets sobre comprensió còsmica és lo que ens feien fer, unes respiracions, unes regressions de números perquè et vagis tranquil.litzant, per anar baixant unes constants teves, perquè vagis sentint-te més tranquil i puguis... doncs visualitzar mentalment una sèrie de coses".

I.- "I què visualitzaves?".

M.- "Primer feies aquella pantalla blanca i llavors imaginat-te lo primer que et sortís, deixant la ment en blanc, imaginant-te una pantalla, llavors sortien imatges, les que fossin. Jo lo que m'encorordo és que vaig visualitzar uns núvols que s'obrien, llavors es plasmava un ou, que nadie se ría, es plasmava un ou. Quan s'esquerdava, quan s'abocava queia tot el líquid i quan arribava a terra es conformava en uns tigres. Els tigres corrien cap a una muntanya, els núvols seguien, el cel s'havia obert i l'ou estava tancat. Aquests tigres corrien cap a una muntanya i ascendien per la muntanya, anaven grim pant. Conforme anaven grim pant s'anaven transformant. Es transformaven de tigres en goriles, de goriles en monos i de monos en homes... cavernícoles, no sé de quin tipus són, fins que arribaven... era tot un pedregal, eh!, fins que intentaven arribar cap al cim, no?, i el cim estava més amunt dels núvols i havia claror, no?. Això m'ho puc haver inventat jo, d'acord, és la meva ment que m'ha jugat imaginació com els hermanos Grimm van inventar contes o lo que sigui. Però llavors tu agafes i et compres una sèrie de llibres, de diccionaris que estan escrits evidentment per homes, de coses que els hi han passat a ells, o de coses que han sentit o de manifestacions que durant segles s'han portat, no?. Llavors bueno, hi ha uns factors arquetípics que dius òsties!, pues això sembla que pugui recordar algo de lo que jo més o menys... una interpretació que se li podia donar a lo que jo he estat interpretant, no?".

J.- "Sí, és plasmar una idea de buscar una unió, com quan tu i jo fèiem lo de les genealogies. En el fons agafàvem tota una sèrie de personatges per connectar-los i fer una gran unió. La idea bàsica era aquesta, conseguir la unitat de tot".

M.- "La meva idea era demostrar que tot el món, totes les nobleses són... vull dir estan totes implicades, vull dir que per exemple Napoleón pues pots dir tranquil.lament que és parent de la Lady Di i que el Gengis Khan pues era parent doncs del... del Juan Carlos. O jo què sé!... que el Kaiser Guillermo Segundo pues era parent del... són amb rames molt colaterals, no?. Llavors veus com tots realment s'ajunten, no?. Tot això et fa veure com realment en el món cadascú tira per la seva banda, però todos están en un puñadito, tots són lo mateix, tots són una mateixa família, no?. I bueno, és una cosa que si la pots fer tota fa molta gràcia, no?. Clar, les rames que són realment a part ja no pots, no?".

J.- "Però és que inclús pots arribar a donar-li una explicació més profunda, i és que segons algunes de les teories reencarnacionistes, algunes de les filosofies orientals, es parla de que la gent es reencarna dintre de la mateixa rama familiar".

I.- "Mira, aquesta és una altra!. Quin signe pots tenir tu d'una reencarnació passada?".

M.- "Quin símbol".

I.- "Símbol i signe, les dues coses. Hi ha una cosa que... que em va passar quan feia una comunicació. Aquella vegada va ser... va ser una comunicació bastant estranya, perquè normalment amb silenci era millor. Exceptuant una vegada que hi havia posat un cassette amb una música de sítar, no de sítar, de vina. La vina és l'instrument anterior; no porta cordes de ressonància assota, i porta trastes, és com una guitarra diguéssim. És un instrument super super antic, és un dels ancestrals, no?. I d'aquí ve el sítar. I llavors resulta que estava sonant això... és molt més greu, afecta suposo més aquí a la part emotiva, no?. I resulta que la única constància possible que tinc jo amb aquesta cosa, amb la reencarnació, és lo del sítar, una sèrie de somnis i tal, no?. Somnis extremadament impactants per mi, despertant-me, o dintre del somni fer sonar una corda del sítar i sortir pel front, com un fil, shuuu, o com un llamp, no?, shuuu, i... una cosa increïble, va ser no sé, durant una etapa d'un mes o dos mesos que vaig tenir tota una sèrie de cabòries amb aquest instrument. I al cap de tres anys resulta que una noia em deixa el sítar que tinc jo ara aquí. Vull dir, per mi no és massa casualitat això, no?. I amb la comunicació aquesta que deia, el cas és que jo quan em vaig posar a fer-ho, així com altres vegades me molesta la música perquè t'indueix a coses que tu a lo millor no... Així com necessitava el silenci per concentrar-me aquesta vegada al revés, necessitava la música per enganxar el fil conductor de lo que a mi em motivava en aquell moment, però em motivava tan fortament, tan fortament, que bueno, que jo em vaig posar a plorar però desesperadament, no?, a plorar, a plorar, a plorar però amb un sentiment increïble. I era algo que estava lligat amb la música, no?. I és que la música no és solsament un so, sinó que és una vibració, i llavors, per tant, la vibració afecta d'una manera no solsament auditiva sinó físicament, no?. Et transmet unes emocions o et transmet una sèrie de coses, et produeix un desplaçament, un desdoblament o... no sé, o una meditació o algo, no?. I per vibracions hi ha molta gent que... bueno la musicoteràpia, que fan relaxacions i curacions, o terapèutiques amb música, no?. I aquell dia, bueno, a mi em van donar una pauta, la comunicació aquella va sortir i em van dir que jo havia estat, que havia sigut un mestre de sítar, o havia tocat el sítar, o... i llavors el que connectava amb mi era la persona que m'havia ensenyat a tocar el sítar. Perquè el primer somni que jo vaig tenir amb això va ser que estava dintre d'un recinte amb unes columnes immenses, molt fosc, amb una sèrie de... fum, i era com un temple hindú, molt gran, grandios, no?, i llavors jo passava per radera d'un columnes i hi havia uns personatges sentats al terra, i un

d'ells s'aixeca i em don un sítar. Això va ser el primer somni que vaig tenir jo. Llavors em vaig seure a terra i vaig tocar allò. I bueno, va ser tanta l'emotivitat que va haver en aquell somni que al tocar aquella nota em vaig despertar. Vaig ser conscient de que havia somiat allò, no?. I inclús vaig pensar bueno i això què coi és?, perquè vull dir, una cosa és que tu somiis algo perquè tu ho has vist anteriorment i... jo sabia lo que era un sítar evidentment, però vull dir... no em podia afectar d'aquesta manera. Totes aquestes coses són nivells interns potser, i que potser no hem investigat lo suficient. Però clar, és com lo de les comunicacions amb els guies... realment existeixen aquests tíos perquè... vull dir, amb els mils de galàxies que hi han suposo que deu haver vida d'algun tipu en algun lloc. Però dius molt bé, sí, d'acord, existeixen... i què?. Molt bé, un dia et trobaràs un tíu, allà amb una nau radera... i jo lo primer que... apart de que estaré acollonit... lo que m'interessaria preguntar-li és dir... què poden fer per nosaltres, què ens podeu ensenyar?. Perquè, sí, molt bé, nosaltres vam mantenir un estat... així... més místic, o més d'això, amb aquelles comunicacions o amb somnis i tal, no?. I després ens hem vist, analitzant l'asunto, que sí, molt bé, hi ha un trasfondo espiritual, però... a nivell... té que ser una altra cosa, o sigui, no purament espiritual... no hi ha res en el món que sigui estable i que estigui perfecte, no?. No hi ha res, tot està en moviment. Molt bé, sí, meditacions i tot això, però és que això és una cosa que... jo lo que considero és que aquesta gent, pues, ens van deixant fer, i de quan en quan, no sé, a lo millor venen aquí i fan alguna cosa i a lo millor introdueixen amb algú... no sé si poden mutar amb persones... Però el que crec és cosa social, no?. Sobre tot. A nivell social, perquè és lo que realment està malament aquí ara. El problema és que estem vivint molt malament, vull dir perquè és que no conseguim res, no té sentit la vida que fem, no?. Viure a la ciutat és una animalada. Si tu estàs al camp, amb connexió integral amb la natura, intercomunicant-te amb les forces amb un equilibri just, lògic i natural, i amb una certa distància de qualsevol altra persona, podrà intercomunicar-te restablint l'equilibri, modificant-lo durant uns instants, però restablint l'equilibri instantàniament. Si tu modifiques ja de base el sòl que trepitges, primer posant uns filtres assota i alterant-lo amb unes corrents diferents a les naturals; si tu alteres l'alçada normal a què un home pot més o menys estar i l'eleva ja unes alçades de 30, 40 o 50 metros per sobre el terra; si tu alteres el camp energètic d'aquella persona; si tu alteres el factor temps, perquè la natura és molt lenta, si tu mires no hi ha res ràpid a la natura, un cicle normal triga un any, l'home fa els cultius biomacrotontorrònics d'aquells amb terronets de carbón activado perquè un pebrot estigui fet amb una semana i així fer més cultiu més de pressa; si alteres el factor temps, si alteres el factor espai, si alteres el factor sòl, si alteres tots els factors, si apinyes tota la gent, si l'aglutines més, estàs implicant-ho tot, estàs barrejant-ho tot, estàs alterant tot aquest equilibri cada

vegada més. Aleshores aquestes dècimes de segon o aquests minutets que s'alterava l'equilibri lògic de la natura i que tornava al seu ritme normal, de mica en mica aquest espai de temps i d'intensitat d'alteració s'ha anat distorsionant cada vegada més. És a dir, cada vegada tens un espai més gran de temps distorsionant la natura i cada vegada tens una força més gran d'actuació en contra d'aquesta natura. Modifiques tots aquests equilibris. Això què vol dir?. La ciutat. Això què vol dir?. Les neurosis, les crisis, tot. No tens temps a pair lo que acabes de fer perquè ja t'estan bombardejant amb una altra cosa. I a part de totes les alteracions físiques tens alteracions psíquiques teves i d'altra gent que te les inculca a tu, no?, i de la puteria de la gent per manipular-te i per maniobrar-te, alterant els ritmes i cicles normals de tot l'equilibri de la natura. O sigui, volem ser governants de la natura, la volem sotmetre. Però som com un mosquit. La natura fa aixís i mira, tothom corrent, tot són desgràcies. Tantos miles de muertos en no se donde".

M.- "I l'home es caga als calçotets. Això és lo que és una societat: un desequilibri, un desgavell de tot, i l'home és tan poca cosa que li fa falta unir-se a altra gent per no ser tan poca cosa, per no sentir-se tan merdeta davant d'una immensitat tan gran com és la natura. I així llavors, al anar-se juntant la van fent grossa, la van fent grossa, la van liant i embolica que va fort. I al final és una roda, que ells comencen a fer girar i al final la roda et fa girar a tu i ja no saps com desgavellar-te'n d'això, no?. Pots anar-te'n de la ciutat i pots anar a viure al camp, però de fet el món ja està constituït de grans ciutats".

J.- "L'home realment mai s'ha plantejat el fet de comprendre les coses per comptes de conquerir les coses".

I.- "La gent ha anat perdent la màgia de la terra, ha anat separant-se de... ha anat cap al koyaanisqatsi, eh?, ha anat perdent el sentit d'acceptació de les energies naturals, la sensibilitat d'aquestes coses. Hi ha una relació entre la natura i l'home que dintre la ciutat evidentment es perd. Viure a la ciutat és fatal, no és natural ni saludable. És com una teranyina, una trampa. Aquí tens moltes coses que no podràs tenir mai en un poble, però són trampes, són trampes".

H.- "Doncs a mi m'encanta viure en ciutat. Sóc una rata de ciutat. El que passa que jo opino que dintre del món ciutadà, per dir-ho d'alguna manera, tu has de tenir la capacitat de crear el teu món dintre de casa teva. La soletat del poble, o de la muntanya o lo que sigui, considero que l'has de conseguir crear dintre de casa. Dintre de casa teva a ningú li

importa un rave lo que fagis. Llavors, si pots compensar les deficiències que pot tenir la ciutat..."

I.- "Sempre i quan no et posis un hortet i les cabres per dintre de casa, que és bastant insalubre".

H.- "Mira, a mi m'agrada la ciutat. Jo soc una persona molt individualista, però que no m'agrada la soletat. Llavors, per això és que a mi m'agrada la ciutat. A la ciutat no et sents sol, perquè està ple de gent, però és una gent que no es preocupa pels demés i llavors mantens la teva individualitat".

I.- "O sigui, segueixes estan sol".

H.- "Segueixes estan sol".

I.- "Però amb coses que et passen pel costat, que tenen la mateixa forma que tu, casualment. Aquesta és la definició exacta".

* * * * *

Exilis i absències

"A la desafortada esperanza, sucedió, como es natural, una depresión excesiva. La certidumbre de que algún anaquel en algún hexágono encerraba libros preciosos y de que esos libros preciosos eran inaccesibles, pareció casi intolerable. Una secta blasfema sugirió que cesaran las buscas y que todos los hombres barajaran letras y símbolos, hasta construir, mediante un improbable don del azar, esos libros canónicos".

(Jorge Luis Borges, *La Biblioteca de Babel*, 1988).

En el pensament analògic té una major importància l'efecte moviment d'elements icònics de molts significats possibles o, millor, permutables, que la fixació d'un pensament simbòlic d'associacions precises. El pensament analògic és una pèrdua de pes, lletra en moviment, llenguatge-imatge. No és la recerca d'un insubstituïble ensamblatge de conceptes dens de significat, no és la recerca d'una expressió necessària, única, densa, concisa i memorable. Cap signe té en estat d'aïllament un contingut representatiu, fix i determinat. D'un signe a un altre no hi ha un acte autònom de significació, sinó una simple i indefinida possibilitat de canvi. Joc de màscares sense rostre. No hi ha presències, sinó relacions d'absència en una multirreferencialitat promíscua, sent qualsevol cosa un element de combinació en un sistema universal de signes, en una mena de llenguatge esperàntic i omnicomprensiu. Tot és element mòbil en un espai descentralitzat, en una estructura d'ensamblatge lliure, en un discurs relacional total. Res no és res en si, tot és "vector buit de simple transport" (Baudrillard, 1988b, p.77). Tot remet a tot en una prosa de rima obsessiva i minimalista en funció d'una unitat secreta de sentit. Elipsi, sempre elipsi, ja no significat. Multirreferencialitat i ahora univers insoluble, indesxifrabla. Cap clau interpretativa no pot resoldre, no pot aturar el moviment. Acte ritual de complicitat, de repartiment de l'absència de veritat en el cor buit i estratègic de les coses. Tautologies. La "recerca interna" és el seguiment de les tautologies. La saturació de sentit, o la seva absoluta manca, és aquesta mística lògica combinatòria de permutacions infinites que pot portar a l'èxtasi, o bé al deliri. Un fer de

l'aritmètica una religió o de la religió una aritmètica (Eco, p.193). El pensament analògic és un joc superficial, epidèrmic, d'analogies fonamentades en la pressuposició d'un significat comú que sempre defuig, esquiu, el nostre coneixement. Un joc d'ombres, d'aparences, a la recerca del significat "intern", "ocult", de les coses i dels éssers. Tot refereix a tot, en una mirada exigent que fuig del buit, substitució infinita a la recerca de la clau (password) que ens ofereixi l'únic secret, l'únic punt ferm de l'univers. Un secret que quan l'iniciat arriba a saber no ha de comunicar mai. Potser perquè no sigui oblidat. A més, si qui sap no pot dir, qui diu és sospitós de no saber o de mentir. Però aquest secret, aquest únic misteri és potser que ja no n'hi ha cap de misteri, que no hi ha veritat radical, nucli, substància nua, que no hi ha en la realitat (com en una seba pelada capa per capa a la recerca del seu inexistent centre) cap cor estratègic de les coses. Substitució il·limitada entre significants en un univers perdor. Insignificants en el pla de la denotació, significants en el pla de la connotació. Interrelacionalitat absoluta del món. Un llenguatge carregat de significacions i carent de sentit. La pèrdua del sentit és substituïda per la saturació dels significants. No cal una tècnica (d'altra banda impossible) de l'oblit. La memòria serveix per a oblidar. La saturació de la informació, la substitució d'unes coses per altres és una eterna recerca, sens origen ni final, d'un coneixement perdut que sempre és en un altre lloc on no hem furgat. Els termes se substitueixen uns als altres, sense articulació ni transició, devorant-se uns als altres en el seu viure erràtic i efímer en un sistema de reenviament perpetu. És un llenguatge funcional, de combinatòria, simbòlica i estructuralment pobre. Un sistema de significants, ell mateix, en realitat, trama simbòlica (Cardín, 1988, p.101), perquè la metonímia, la commutació general dels termes, no anul·la l'ordre simbòlic, la metàfora, com pretén Baudrillard. Però un sistema que l'únic que representa és el buit, una absència: l'home (malgrat la insistència en el valor de l'individu i el seu proclamat dret a realitzar-se), i una pèrdua: el llenguatge. Absent qui em parla. Absent el sentit del missatge que se m'adreça. Absent jo també (signe que algú fa a algú, signe d'un altre que sóc jo mateix) en la meua ignorància del veritable "jo intern". Si el sistema fos de l'ordre de les necessitats tindria una satisfacció. Com que representa una carència la multiplicació és infinita (Baudrillard, 1988b, p.229).

"(...) el món és ple de la seva imatge, però Ell no està dotat de forma".

(Al-Din Rumi).

La ràpida substitució d'una cosa per una altra que es dona en la nostra societat occidental, es manifesta també en el pensament analògic. Si la cosa substituïda i oblidada és una amb la que substitueix, es venç la "mort" de l'objecte substituït. Però... ¿hi ha punt fix enmig de tant moviment?. Comparada amb la intercanviabilitat dels objectes del pensament, en la seva substitució sens fi (com més ambigus més reveladors, més de pressa moren), l'home sembla ser una espècie particularment estable. Sobrevis a aquest metabolisme, a aquesta mortalitat dels objectes. L'home troba en els objectes la seguretat de viure en el successiu, contínuament, d'acord amb una forma cíclica. L'objecte simula la nostra pròpia mort però ultrapassada simbòlicament. La presència de l'objecte final, amb el sentit total desvetllat, representaria la mort definitiva del subjecte. La manca representa, així, un paper essencial. L'objecte revesteix un valor excepcional en l'absència. L'orientació cap al terme absent és conjura de la mort, salvació per l'enigma, però en aquest moviment continu es frustra la delimitació d'una configuració subjectiva. Errant entre objectes maquinals sense sentit es perden la identitat, la interioritat, la intimitat, la dimensió simbòlica de reconeixement. Els objectes, en un joc de miralls que es desplacen, un joc de miralls posats a cara, no són un recinte mental on regna el jo, no són quelcom del qual el jo és el sentit, no reflecteixen la imatge fidel d'una divinitat potent, sinó els bocins escampats d'un ídol caigut: el subjecte. Mirall de la desaparició. Deliri abstracte de l'intercanvi total en un qüestionament de tota identitat, obscenitat, exhibicionisme de la informació, promiscuitat immunda (Baudrillard, 1983, pp.49 i 76). El sagrat sembla absent. Ja no el prohibit i la transgressió, sinó la transparència (op.cit., p.79). Els objectes no tenen presència singular, sinó relacions. Res no té presència ni història i tot, contràriament, és ric en referències. Tot està dotat d'una referencialitat àmplia i d'una possibilitat combinatòria infinita. Conforme a una combinatòria il.limitada, s'estableix un discurs estructural en termes de "problema" i "solució" i alhora es concita i sacrifica contínuament un petit déu que, assetjat per un món salvatge de signes, cerca sens repòs l'espill on poder mirar, directament als ulls, el seu desconegut rostre.

"(...) todo es alusión, seña secreta, estamos en una de las esquinas del cuarto de los ecos, todo nos hace signos y todo se calla y se oculta".

(Octavio Paz, *La mirada anterior*; pròleg a Castaneda, *Las enseñanzas de don Juan*)

Tan sols l'estranyesa, la sorpresa, l'admiració, poden mantenir el sistema. I sorprendre's de memòria és difícil (Borges). Substituir, sempre substituir, permutar, canviar, consumir-ho tot mentalment. La dada insignificant és elevada a la categoria de nus de múltiples referències. La condició necessària de l'objectivitat amb què vol aparèixer el món i el jo al pensament analògic és la sorpresa davant de cada nou significant. Ara bé, el soroll estrany sorpren al principi i després, habituats a ell, deixem de sentir-lo. El pensament analògic ha d'alternar les transformacions amb una certa disposició a la repetició per mantenir el sistema, per tal de continuar veient meravelloses correspondències, semblances subtils, tot sent jeroglífic d'una altra cosa.

"Aquí, marxar d'aquí i anar-se'n a un altre lloc, o romandre aquí, però anant i venint."

(Samuel Beckett, *Textos per a no res*).

En perpetu moviment a la recerca d'un sentit esquiú. Encara més: el pensament conscient, el jo ordinari, ha de ser anul·lat, buidat per tal de rebre els missatges veritables en el seu misteriós oferiment. En el pensament analògic el propi receptor dels missatges ha d'homogeneitzar-se respecte a un món que no entén, que no controla. No li importa la possessió, ni el gaudi, sinó la responsabilitat davant d'un secret que se li manifesta justament a ell, sense poder mai arribar a la seva comprensió. El missatge li és atorgat sense haver-lo merescut, sense haver estat guanyat. El recercador de la veritat ha d'aprendre a operar en el món de la circulació absoluta de missatges, de la comunicació, una comunicació en un llenguatge que li és aliè. Errar entre objectes, vagar entre imatges, nusos de veritat que màgicament es desfan i no deixen rastre. El perill es troba ja no en la possessió, sinó en el propi subjecte, en el jo pensant. Els pelegrins del pensament no

saben en quin punt del seu camí es troben, on van ni d'on venen. No entenen el que reben, no saben qui els parla ni per què. Ells no canten el seu camí, no el fan, són fets per ell. Són escollits, cridats, desvetllats. S'han de negar a si mateixos en l'embogida permuta del món per tal de trobar-se en el seu autèntic ésser, d'unir-se finalment al tot o d'incloure el tot en ells. Cerimònia de la permutació, no un corpus de coneixements. El subjecte es constitueix i disgrega contínuament en una paradoxa mantinguda. És escollit, però s'ha de negar a si mateix. El procés cognitiu no esdevé món, no s'objectiva, no construeix, sinó que llegeix i rellegeix sens fi. No és aquest un pensament que s'objectivi un cop adquirit un coneixement, sinó que apel·la a la saviesa perduda dels antics o al saber desconegut de l'altre, intentant recuperar-los sempre incertament. L'important en el pensament analògic no és la fixació d'un pensament simbòlic d'associacions precises. En l'esoterisme no hi ha tampoc ritus fixes ni iniciacions rígides. Estem aquí en un territori a cavall entre el ritual i la lògica informal de la vida quotidiana. No és l'objecte del pensament el que importa, sinó el propi pensament, el subjecte pensant, la repercussió subjectiva de la incertesa mantinguda. És la insaciable recerca d'un ànima a través dels reflexos que ha deixat arreu. Somiar un home, imposar-lo a la realitat. És la gran invenció de Borges: la creació d'ell mateix com a narrador va consistir en fingir que el llibre que volia escriure ja estava escrit, escrit per un altre, per un hipotètic autor desconegut, un autor d'una altra llengua, d'una altra cultura, i en descriure, resumir, comentar aquell llibre hipotètic (Italo Calvino, p.63). Com ens diu M.C. Bateson (p.90) una història intercalada en una altra (un relat dins d'un altre relat) és un artifici hipnòtic, un artifici per provocar un trànsit... En el nivell més superficial, si se'ns diu que Scherezade va contar una història fantàstica, ens sentim temptats a creure que almenys ella és un personatge real. El pensament analògic no és, doncs, una alienació metafísica, no és una fugida del món, no el desvetllar d'una veritat transcendent, no tampoc una catarsi, sinó la immersió clarivident en el cor de les tenebres del nostre món, el gaudi i l'abominació paradoxals d'aquesta fantasmal identitat: el subjecte. En el pensament analògic res no és per si mateix. En la multirreferencialitat, teatre catòptric on es qüestiona tota identitat, es perd tota substància. I es mostra la paradoxa del jo, adorat i abominat alhora, naixent i morint a cada instant.

"La nostra naturalesa resideix en el moviment; la calma completa és la mort".

(Bruce Chatwin, *Les traces de la cançó*).

Si el pensament analògic és capaç de trobar en un objecte determinat multitud de referents en funció d'una simple relació d'analogia es crea una sensació de joc de miralls múltiple on tot remet a tot, tot és el mateix. No hi ha individualitats essencials. Però la tensió no només es manté respecte al món observat, sinó també respecte al subjecte a qui tot s'adreça. La incertesa, la no consecució del cercat, la constant relectura, la interrogació mantinguda, són la condició de la seva existència com a subjecte. La no cosificació de l'objecte del pensament analògic no comporta la difuminació del subjecte, sinó que és l'exigència de la seva constitució. Però alhora de la seva paradoxa, perquè en la recerca es nega a si mateix i no es reconeix mai en la imatge que el món li retorna. Liminalitat contínua en un terreny de l'ambigu pel qual es transita sens fi. La moral tradicional no imposava a l'individu més obligació que la d'ajustar-se al grup. Aquí se li imposa ajustar-se a si mateix, resoldre els propis conflictes. L'objecte sembla experimentar amb el subjecte. El pensament analògic és un curiós Narcís, signe errant a la recerca de la pròpia imatge que mai no reconeix, recurrent indefinidament el territori de l'anàleg, sense traspasar mai les clares fronteres de la diferència, ni reunir-se amb el cor de la identitat. Tan sols la reiteració del mateix, la repetició de les analogies, de les connexions, ofereix un moment de repòs a aquest nomadisme mental. Una alternança d'angoixa i confiança, de terror i desencant, "oscil·lació entre il·lusió fabulatòria i presentiment d'un parany" (Eco, p.69).

"Tiempos en los que es necesario morir para seguir vivo y en pie: morir mil veces, rumiar la propia muerte a bocados breves, repetirla".

(Miguel Morey, *Psiquemàquines*).

Algú que sempre ens parla i ens crida, ens truca, ens convoca, però que sempre, inexplicablement, ens defuig. Si no es veu, si no se sent a qui ens vol parlar, la mancança ha de ser del receptor. El receptor és (escollit) i no és (capaç de comprendre) alhora. És

però ha de deixar de ser per transformar-se en una altra cosa, per esdevenir un altre. Ell mateix. Un secret personal m'és dit per l'objecte més insignificant. Per al recercador tot comunica, tot ens parla i s'adreça a nosaltres en últim terme sense que entenguem el seu únic missatge sagrat: el nostre propi secret. Així, tot és intercanviable menys aquell qui recerca, el qual no forma part de l'univers naturalment comunicacional. En el vertígen de les analogies entre les coses el recercador queda exclòs, és heterogeni. Per a ell tot és misteriós, mentre el món misteriosament comunica. El pensament analògic estableix un univers d'una combinatòria global, un cosmos de permutacions del qual n'és exclòs. L'individu no figura en el comerç, en la circulació de tot. D'aquí, d'aquest exili se'n segueix l'exigència d'una alquímia transsubstanciadora de l'individu. Producció del transformable, però no intercanviable. Un "joc amb miralls que es desplacen" (Borges) exigeix una "recerca interna" per a la constitució d'un altre jo, el veritable. Un jo radical que és albirat, conjurant així el temps, en l'alteritat originària (celtes, indis americans, etc..) o, conjurant l'espai, en els "guies extraterrestres". Al final de la recerca interior s'esdevé un altre, un altre que serà més un jo (conceptualitzat sovint com de pell blanca, ulls blaus o grisos, sense boca ni nas, sense orelles). Si el món té una lògica pròpia que ens és desconeguda però que a nosaltres s'adreça, cal la transformació. La separació instituïda entre un món d'aparences enganyoses i la interioritat desconeguda i essencial de les coses suposa la concepció que no s'és el que s'és. Cal desvetllar la interioritat i arribar al nucli del nostre ésser, a aquella realitat interna que ens ha de permetre progressar en un camí de perfecció. D'una banda: rebuig del món fenomènic, i de l'altra: necessitat del desvetllament d'aquell missatge secret inscrit arreu i que ens parla d'aquella interioritat el coneixement de la qual l'home ha perdut en un suposat procés d'involució moral. Estranyament respecte al propi jo i negació del propi jo a la recerca de la pròpia autenticitat desconeguda o oblidada. Recerca iniciàtica del significat real de les coses, transformació del buscador en quelcom més que humà. El pensament analògic veu en el divers l'analogia, la llengua comú i indesxifrabla de les coses. Tot és una mateixa cosa perquè tot és diferent. Si tot a mi s'adreça i jo no entenc, m'he de transformar en un altre, en un "jo" més "jo" (conscient). Però com trobar-me?. Res no pot ser dit, pensat, vist, que no amagui un sentit secret en alguna llengua ignorada o en algun temps perdut. Però, potser, quan tot significa, és que tot ha perdut ja el seu significat. Sentit, home i societat semblen perdre la seva definició. O potser arribem a la seva veritable arrel. Tan sols el pensament analògic pot subministrar, en un cert sentit, una conceptualització integrada del món modern, una paradoxa. L'home modern, en el pretés abandó de la lògica de les oposicions, el joc de les diferències, la lògica de la distinció, en la seva desitjada constitució com a ésser estrictament individual, amb la referència al concepte

d'individu postulat com a valor cardinal (l'entitat del subjecte individual, autònom, sobirà, lliure, informat, conscient, responsable, amb iguals drets i obligacions que qualsevol altre individu), on el sentit comença i acaba en ell mateix com a subjecte, s'ha vist abocat a la seva disgregació. Estranyesa radical, demònica, l'alteritat de qui és estrany per a si mateix i es veu condemnat a seguir les traces d'aquell altre que és ell i, en aquest seguiment, esborrar-les. L'ídol ha esclatat. "(...) la transparència ha esclatat en mil fragments similars als bocins d'un mirall en el qual encara veiem reflectir-se furtivament la nostra imatge, just abans de desaparèixer. Estrany Narcís: ja no somia amb la seva imatge ideal, sinó amb una fórmula de reproducció genètica a l'infinit (...). Trobar-se a tot arreu, desmultiplicats, però fidels a la nostra pròpia fórmula" (Baudrillard, 1988a, pp.34-35). Alienat de si mateix, dels seus petits jos isomorfs, pretén implosionar. Ja no resurreccions sinó transformacions. Cap transcendència: mutació. Ja no hi ha transgressió possible.

"¿Qui parla?, i l'altre va veure llambregar la resposta en la Paraula mateixa".

(Michel Foucault, *Les paraules i les coses*).

Llenguatge i món, en una misteriosa unitat, assenyalen una absència. En el pensament analògic, el món i el seu llenguatge prometen la revelació d'una suposada veritat radical amagada en l'home. Però l'home, el recercador, en recórrer tot el món, tota paraula possible, no arriba al cor de si mateix sinó al caire del que el limita, a aquella regió on ronda la mort (Foucault, 1988, p.372). El pensament analògic explora el territori on s'estableixen les relacions entre finitud i representació, allà on el llenguatge, la veritat i l'ésser es qüestionen la seva realitat. Es diu que l'ésser ha d'evolucionar en un camí de progrés interior i continu, però el món de les coses que parlen obscurament d'aquest destí i de la seva essència és un univers d'efectivitat circular, superficial i discontinua. Un món profà de comunicació absoluta parla d'un secret sagrat que fa referència a un ésser que s'ignora, convertit en estrany per a ell mateix, un ésser que vol desalienar-se, reconciliar-se amb la seva pròpia essència, remuntar-se a la seva veritat, arribar al seu altre veritable, captiu en l'interior d'ell mateix. Un ésser que és altre en la mesura que no coneix la diferència, en la mesura que per a ell tota diferència és una semblança encantada. En el pensament analògic veiem un discurs on món i llenguatge parlen d'ésser i sentit i somien

potser retrobar per a ésser i representació un lloc comú. Hi ha, doncs, un esquinçament, al mateix temps, de la trama ontològica i de la trama representativa (la qual tan sols ve a significar una absència). Com ens diu Foucault, la dispersió del llenguatge havia permès la constitució de l'home en l'època moderna. L'home havia compost la seva pròpia figura en els intersticis d'un llenguatge fragmentat. Avui només es pot pensar en el buit de l'home desaparegut. El pensament analògic es pregunta, potser, si és possible un mode de pensament que permetria reflexionar al mateix temps, sense discontinuïtat ni contradicció, l'ésser de l'home i l'ésser del llenguatge, havent estat fins ara la incompatibilitat d'ambdós un dels trets fonamentals del pensament en la nostra cultura occidental.

"Mala acústica aquesta nit, només fragments de converses, cert."

(Samuel Beckett, *Textos per a no res*).

En el pensament analògic l'objecte no és "objectivació del subjecte". L'objecte no és expressió del subjecte ni de la naturalesa. Es tracta d'una "subjectivació de l'objecte". Un objecte que sol·licita, que diu, que comunica, que parla una estranya llengua sagrada, que ens mostra furtivament, ocultant i manifestant alhora el seu enigma, una amagada revelació. Cada objecte s'ofereix al pensament com a imatge absoluta i única dotada del sentit secret. Però mai desvetlla el seu misteri, la seva substància, el seu missatge. Impossibilitat de pensar una cosa en si mateixa. "Qualsevol dada esdevé important si és connectada amb una altra. Res no té el sentit que aparenta sinó que ens parla d'un secret. El criteri és simple: sospitar, sospitar sempre. Hom pot llegir entre línies fins i tot un rètol de direcció prohibida" (Eco, p.511). Interrogar les coses, humanitzar-les, humanitzar les coses en la mesura que es tendeix cada vegada més a tractar les persones com a coses, a reificar-les. Que les coses parlin, que diguin el seu secret, quan l'home ha perdut ja el dó de la paraula i la clau de tot misteri. El món ens parla, però ningú no recorda el seu idioma. Tot es troba enmig d'una multitud de referències possibles, tot pot ser intercanviat, commutat, a la recerca de l'interstici màgic per on s'escoli, entre els mots humans, la veritat, la llengua pura, mineral, de les coses. Però el món del pensament analògic no és un món de coses en si, sinó de referències, d'elements intercanviables en constant moviment, lluny de sabers acumulatius. Un llenguatge sagrat resideix al costat

del món, entre els objectes. Un món que parla, que "em" parla. Un missatge sacre se m'adreça, però malgrat jo mateix. Sóc un escollit, sóc un condemnat. Visc en l'infern, se'm promet el paradís. Iconoclàstia i autoadoració alhora, d'aquest ídol que és el subjecte. No sé qui em parla ni per què. I no l'entenc. Però m'ho diu a mi. Tot significa, tot remet a tot. El número compensa la pèrdua de qualitat dels objectes. Però tot (tot objecte públic, tota idea o objecte mental...) pretén parlar un llenguatge privat que "a mi" s'adreça. L'objecte em té present, em vol, se m'exhibeix. Un detall em parla a mi. Quelcom públic em diu secrets a cau d'orella.

"Silenci, el mirall està rovellat; quan vaig bufar damunt seu, protestà contra mi."

(Al-Din Rumi).

L'imperatiu de transparència i il·luminació sistemàtica que regeix a les nostres societats condueix efectivament a una reducció de les ombres i foscors?. ¿Són la comunicació absoluta, la visibilitat total, la transparència, una garantia de veritat?. O de saber?. ¿Fan desaparèixer el misteri o fan que es difongui, que sigui present arreu i que apunti sempre a una veritat o una realitat amagades dessorra o més enllà del visible?. ¿Són el secret i l'ocultament quelcom que ha de ser erradicat?. O és allò que fa possible que hi hagi revelació i, per tant, coneixement?. ¿És certa l'oposició plantejada per Lipovetsky (cf.1988, p.17) entre coerció i comunicació, anonimat i personalització, reificació i responsabilització, homogeneïtat i pluralitat?. ¿És la comunicació generalitzada una altra forma de coerció?. ¿És la personalització una forma d'homogeneïtzació i de sotmissió?. ¿És la responsabilització una subjecció?. En el món modern el coneixement de si constitueix un principi fonamental (cf. Foucault, 1990, p.55). Però el coneixement de si mateix equival a la renúncia de si mateix. A occident s'advoca per un treball inacabable d'alliberament, d'auto-observació, de recerca, de vigilància, de desxiframent del propi jo. Però quant més s'inverteix en el jo, com a objecte d'atenció i d'interpretació, majors són la incertesa i la interrogació (cf. el propi Lipovetsky, 1988, p.56). El jo, per mitjà de la seva hiper-inversió, es converteix paradoxalment en un mirall buit, pregunta sense resposta, ull de l'huracà, forat negre en el centre de l'univers significant, o una mena de Prometeu o Sísif modern condemnat a un càstic cíclic a la recerca del propi sentit en la circulació absoluta dels signes, sempre exposat a l'embús simbòlic, al col·lapse dels

significants. El misteri concita i nega alhora tots els valors propis dels humanismes (cf. Morey, 1987b, pp.109-112 ref. als trets comuns de tot humanisme).

"(...) -¿habrá en la tierra algo sagrado o algo que no lo sea?- (...)".

(Jorge Luis Borges, El Congreso, 1986).

En el tipus modern de societat, afirma Dumont (Homo Aequalis), contràriament al que veiem en les societats tradicionals, les relacions entre homes són menys importants que les relacions entre l'home i les coses. Aquest és el tret decisiu, el canvi de valors que distingeix la civilització moderna de totes les altres.

Erosionades, si no perdudes, les antigues referències que permetien donar cohesió al món i subministrar una imatge coherent de la pròpia identitat personal, l'expansió de la tècnica i la sobirania de l'objecte en les nostres societats incideixen profundament en el trastocament de l'univers simbòlic tradicional. La població de màquines que ens envolta, objectes que la major part dels consumidors són incapaços de dissenyar, construir i sovint de comprendre i fer funcionar (¿qui explota al 100% les possibilitats dels seus objectes?, ¿qui no s'ha descobert a si mateix preguntant-se què és tal o qual objecte improbable i provocador?) pot constituir per a molts una realitat omnipresent i enigmàtica. L'home comú dista molt d'entendre el què de cada utensili i cada màquina i es veu compelit a jutjar-los com a poders (Cirlot, p.70). ¡Què desagraïts els humans, davant d'uns objectes que en teoria són aquí per servir-nos, absolutament disponibles, després d'haver-se mostrat a nosaltres (d'haver-nos escollit) de manera tan seductora, tan femenina, a través de la publicitat!. No és gratuïta la fantasia d'una rebel·lió dels objectes o de les màquines en el nostre imaginari cultural quan cada cop tendeixen més a l'automatisme, posant en qüestió el nostre ascendent i el nostre domini sobre ells. Ens trobem, de fet, en una situació de "profusió dels automatismes en un entorn de màgia instrumental" (Lipovetsky, 1991, p.181). I si no rebel·lions orquestrades, les petites infidelitats que l'objecte manté amb l'home fan d'aquest un maldestre domador d'animals que havien estat dòcils servidors o acompanyants i que ara, amb aparences estranyes i funcionalitats enigmàtiques tornen a una vida salvatge que no tolera domesticació. L'objecte humanitzat de la publicitat, que ens parla, que ens pica l'ullet, que ens dóna accés a les meravelles desitjades per qualsevol, fins i tot a relacions humanes exitoses (ets l'enveja

dels amics si tens no sé quin cotxe, ets l'ànima de la festa si portes no sé quins pantalons, lligues a tort i a dret i no et deixen viure si et poses tal o qual colònia) té la seva contrapartida en l'estri misteriós que no hi ha manera de fer funcionar, que no es deixa utilitzar o que no hi ha qui l'entengui i ens castiga amb la seva indiferència. L'objecte, humanitzat en la seva seductora capacitat d'oferir-se a nosaltres, clau promesa d'èxit en les relacions humanes com a potentíssim aliat i mitjancer, és també una cosa rebel, críptica, que guarda en la seva ànima el misteri del seu funcionament i de la seva constitució, i que té sovint el mal gust de morir jove (l'obsolescència programada, l'imperatiu de renovació i actualització i altres malalties fan que la seva promesa d'amor i servei eterns tinguin una data de caducitat que expira amb rapidesa).

L'era de la tècnica és l'època de l'objecte, l'entronització del seu regnat. Ara bé, l'augment del cosmos dels objectes no sembla implicar un paral·lel resultat en l'esperit humà. Més aviat, aquest univers d'objectes que adopten cada cop més unes capacitats humanes (llenguatge, comunicació, seducció,...) sembla posar en qüestió inquietantment el territori de la identitat humana. La imatge que l'home té d'ell mateix es veu erosionada, trastocada, furtada pels objectes. Cada cop ens comuniquem més amb els objectes (per mitjà dels objectes) i renunciem a la imatge i la presència personals, convertint-nos (gràcies al telèfon, al fax,...) en una mena de desencarnats. D'altra banda, la societat de consum crea constantment expectatives mai satisfetes completament i sempre renovades: sempre el tenir promet el ser, però essent el tenir quelcom inabastable de manera permanent, sempre provisoris, essent el canvi la condició d'un tenir consagrat socialment, l'ésser es desubstancialitza. La tècnica, que sembla procedir a un buidatge general de sentit, fent alhora impossible un retorn a les velles mitologies, no ens subministra una nova imatge, sinó que remou les esquerdes paret del nostre univers simbòlic i les canvia de posició, alterant les propietats de tot: el subjecte perd la seva imatge personal i la seva capacitat de visió, convertint-se en una entitat cada cop més buida i opaca (un objecte); l'objecte (la cosa, l'eina, l'aparell, la màquina) és cada dia més autònom en el nostre imaginari: una mena d'oracle que detenta la clau del saber i de la veritat, un oracle en el que posem les nostres esperances de coneixement i de reconeixement, en el que deleguem l'anàlisi de la realitat objectiva, la nostra capacitat comunicativa i el sosteniment de l'autenticitat personal i de la salut, però un oracle que és també una obscura amenaça, que ens furta la nostra imatge i la mirada, que ens desposseeix de la paraula i teixeix enigmes enredant-nos en la seva tela.

Encara una imatge:

Amb motiu de l'aparició de la traducció francesa del llibre *El Pèndol de Foucault*, la direcció del Conservatori Nacional d'Arts i Oficis de París ha autoritzat un reporter de la televisió a passar vuit hores consecutives en solitari a l'interior del museu, un cop tancades les seves portes al públic. L'experiència de Marc Jampolsky ha estat retransmesa en directe per una cadena parisenca de televisió per cable. Rodada amb una càmera fixa, prèviament preparada per treballar de forma automàtica i sense interrupció, es tracta del més llarg pla seqüència de la història de la televisió. Assegut en una cadira, el reporter llegeix en silenci la novel·la d'Eco, mentre davant seu el pèndol prossegueix les seves oscil·lacions isòcrones. (cf. J. Valenzuela).

"(...) no se pudo descifrar su enseñanza, aunque la escritura era clara".

(Jorge Luis Borges, *La cámara de las estatuas*, 1991)

El món visible (els objectes i els subjectes que ens envolten, jo mateix pels altres) se'ns apareixen en el discurs místic com a possibles reveladors d'una veritat transcendental (la pròpia veritat personal), però alhora com a enigmàtiques opacitats que amaguen el que prometen. Hi ha així un flux de propietats entre les categories que anomenem subjecte i objecte. L'objecte parla, sol·licita, sap, es subjectivitza; el subjecte és utilitzat, atravesat per multitud de missatges incomprensibles que s'adrecen a un més enllà interior i desconegut. El món, el visible, també l'ésser humà, és canal distorsionador d'un missatge transcendent que l'atravessa. Les experimentacions en el terreny de la parapsicologia, les pràctiques esotèriques i ocultistes (ouija, psicografia, psicofonia, telequinesi,...) semblen parlar-nos d'uns sistemes de comunicació entre un exterior invisible, absent, llunyà, misteriós però disposat a comunicar-se amb els humans (els esperits dels difunts, els extraterrestres, veus estranyes que no se sap d'on procedeixen, energies subtils presents arreu,...) i la pròpia interioritat personal (el "mestre intern", el "jo superior",...) amagada en les profunditats del propi oblit i la desconeixença. D'una banda s'atorga una importància decisiva al subjecte, entitat considerada com un valor en si mateixa, però al mateix temps es denuncia l'absurditat del propòsit, caient en l'eterna recerca de la pròpia identitat. Desprovist de relació, d'oposició, de contrast, fins i tot de

conflicte respecte d'altres entitats, en la seva màxima potenciació, és a dir, en la seva consideració com a ens autònom, troba el seu fracàs, un buidatge i una problematització extrema, restant tan sols com a exiliat d'un ordre absent o esqui a la comprensió individual. Es formula, així, un moviment incert del de fora a dins i del de dins a fora, i es manté una indefinició de les relacions entre les dues categories. La problematització dels espais exterior i intern es manifesta, d'una banda, per mitjà de l'atorgament a la dimensió externa d'un valor de sol·licitació, d'iniciativa en la transmissió d'enigmàtics missatges, de subjectivació en definitiva. L'individu, d'altra banda, en una deperdicció de sentit, és sotmés a una objectivació, una instrumentalització, un ideal de transparència per permetre la desitjada comunicació entre aquells dos misteris que prometen i mai atorguen la seva veritat (un "de fora" que sap i comunica i l'exiliat "jo interior" sabedor i sabut). Aquesta veritat no es manifesta mai sinó com a enigma, com a promesa futura o com a progrés espiritual no comprovable. L'objecte (les coses, les imatges, els humans reificats,...) ocupa el lloc, l'espai simbòlic, que tradicionalment corresponia als humans. Ara, el virtual mitjancer que promet connectar un més enllà sagrat i el centre personal ja no és tant l'home o la dona com l'objecte. La desestructuració de les oposicions-complementarietats tradicionals dels dos sexes i la problematització dels seus espais simbòlics on s'havien definit marcades separacions de rols i estrictes reparticions de subordinacions i poders, obre també camí a una nova força simbòlica en l'objecte. L'associació dona-objecte és clarament observable en l'àmbit de la publicitat i es podrien donar multitud d'exemples. És aquesta una qüestió que ha suscitat fortes polèmiques, ja que els publicistes han estat acusats, per part d'alguns sectors, de degradar la dona amb aquesta assimilació simbòlica amb l'objecte que s'ofereix seductorament al mercat (el cotxe, la colònia, etc...). Ara bé, si l'esquema interpretatiu que apuntem és correcte, no és la dona qui és posada al nivell de l'objecte, sinó l'objecte qui ocupa la posició de mitjancer entre un més enllà exterior i un interior radical (en la nostra societat: entre jo i jo mateix com a individu que s'ha de realitzar personalment, ideal aquest que es creu desitjable tant per a homes com per a dones). En definitiva, la realitat del tramata simbòlic propi de la cultura occidental on es reuneixen l'expansió tècnica i l'imperi de l'objecte, l'erosió dels processos arquitectònics del simbolisme tradicional i l'exigència d'individualització, de llibertat i realització personal, sembla ser una dubtosa victòria: una escissió en l'univers que no troba aparentment cap instància superior que resolgui el conflicte entre un món d'aparences i un món real (versemblant). Guany d'incertesa, pèrdua de poder, ideal de transparència però proliferació de l'enigma. El misteri sembla advertir-nos que en la mesura en què la trama es mantingui, la difusió d'aquestes religiositats amorfes serà major, el món serà més opac i el misteri s'estendrà en l'espessor d'un murmur anònim.

"(...) en el temps de l'angoixa que és el nostre, aquest temps en què manquen els déus, temps de l'absència i de l'exili (...)"

(Maurice Blanchot, L'espai literari)

En l'absència dels déus, que ja no hi són, que encara no hi són, en un món que ha perdut els referents majors que l'havien sostingut i que no ha alçat encara nous mites reguladors, noves significacions que omplin aquell buit, que reemplaçin l'antic "espai simbòlic", l'experiència moderna és la del desarrelament en el cor de l'exili i de l'absència, un nou nomadisme, un retorn mai acomplert, un pelegrinatge permanent entre runes desitjant arribar a destí a una pàtria que potser demana ser construïda o reconstruïda per recomposar un home escindit i un món fragmentat i unir-los en una arquitectura simbòlica més o menys sòlida, habitable. La raó ha destruït la fe en el vincle sagrat i audaçment ha situat l'individu en un cosmos il·limitat i desconegut que l'abandona a una carrera sense fi a la recerca de la pròpia identitat, dirigint sempre la mirada a la pròpia opacitat impenetrable (que es diria pròpia de les coses) i a un abisme indesxifrabable present en una ofegadora i infinita absència on van a donar totes les portes. L'individu es veu obligat a recomposar en un sistema de significativitat subjectiva els fragments d'un món que com a totalització de significat s'ha esmicolat i només hi és en absència. L'escissió de l'home i del món, la separació de les dues parts d'un mateix entramat simbòlic, és l'esquinçament del propi home: cosa i paraula alhora. Paraula, procés contaminat que només dreça les coses en la seva absència; i cosa, realitat espessa que no allibera el secret que detenta. L'home ha perdut la paraula que l'unia a ell mateix, que feia d'ell una figura estable i versemblant, però el món no resta indiferent en el pensament analògic i assaja, amb un trastocament inquietant (fent-se més humà que l'home), l'aixecament d'un pont entre ell i l'home, entre l'home i ell mateix, amb un nou llenguatge que uneixi el dispers, que refagi l'esquinçat, que toleri les petites mentides que sustenten el fràgil teatre de la identitat personal, que basteixi novament un univers que permeti conceptes que el facin proper, que reuneixi la cosa i la paraula en realitat indissociable de sentit.

"(...) incapaces sin embargo de restituir el alfabeto, la palabra, el Libro".

(Miguel Morey, Camino de Santiago).

En la utilització de la taula ouija veiem tres moments ben delimitats:

- Primer, els participants en l'acte no han de pensar ni parlar, per tal de "buidar-se" i relaxar-se de manera que s'afavoreixi la comunicació desitjada.
- Tota una sèrie d'elements separats, fragments de discurs disposats en cercle (lletres, paraules, números), seran combinats com a resultat d'un "moviment energètic" i de la comunicació dels participants amb els seus "guies" espirituals.
- El missatge resultant és un text a interpretar consensuadament com a carta de navegació social.

Així, en una imatge condensada, tot el pensament analògic es mostra en la seva paradoxa. Negació del món, de l'ésser, del llenguatge i el pensament; reunió del fragmentat, del dispers, en una totalitat seqüencial, contínua, lineal, però incompreensible; recerca del sentit del llenguatge i de la unitat del món, de l'home i la paraula en el propi llenguatge. Imatge densa que alhora ofereix i amaga el seu significat.

"(...) posponiendo cada día para el día siguiente la tarea de asentar las tiendas y habitar un pedazo de vasto desierto".

(Miguel Morey, Camino de Santiago).

Espessor selvàtic de signes salvatges recorre el cercador. Obert el camí s'enfonsa engolit per simbòlica jungla. Ràpidament s'esborra tot rastre. Cap sòl ferm sota les plantes. Capes i capes vegetals toleren un insegur recolzament.

Com els grans de sorra del desert, els signes s'apleguen i formen petits i grans monticles. Dunes que de nit canvien per l'acció del vent. Paisatge canviant essent sempre el mateix.

Laberint de corredors buits que no amaguen centre. Pareds mòbils, passatges, accessos secrets que ens tornen on ja érem, on tantes vegades hem estat.

Circulació absoluta. Recerca d'un punt fix en l'embogit moviment total. Cap instància sacrificial no sembla apaivagar el déu de la comunicació. Una insensata esperança: la decantació del significat a la recerca de la pura veritat de les coses, un esquinçament en la trama simbòlica que permeti sobreeixir una veritat mineral, més enllà de les paraules, més enllà del nostre pensament, on ancorar.

"(...)
juste sentinelle sans trembler posée
aux bords usés du vide
(...)"

(Henri Lefebvre, Souvenir)

"Res en la nostra experiència quotidiana ocupa tan insistentment un lloc allà, davant nostre" (González, p.9). Sembla just en aquestes planes dedicar a la televisió una mica de l'atenció que incansablement ens demana. I és que aquest aparell industrial, aquest objecte, és alhora un fenomen discursiu i espectacular (cit.p.10). La televisió és el màxim mecanisme actual en el que es combina la tecnologia i la comunicació (Argullol i Trías, p.48). La televisió és un objecte, i un objecte que *parla*, un objecte que *ens parla*, que ens interpel·la constantment sense necessitat de seure a taula, des del seu racó central en la xarxa de comunicació de la llar. Ara bé, el seu discurs es caracteritza fonamentalment per l'autorreferencialitat: parla sempre d'ell mateix, amb tendència a negar tota forma de clausura i així, perllongar-se ininterrompudament fins a l'infinit presentant-se com a discurs permanent, inacabable (González, p.41), anul·lant tota lectura possible i afavorint només el consum espectacular. La televisió respon a una lògica que privilegia l'accident, la sorpresa, en detriment de la substància duradora del missatge (Virilio, 1989, p.85). La interpel·lació del subjecte és contínua i enigmàtica, semànticament buida. Per l'heterogeneïtat i la fragmentació del discurs és més un consum espectacular que un diàleg o una conversa. Es tracta d'una divinitat, presència totpoderosa que parla i mai no escolta, mitjà de comunicació que enforteix la incomunicació, que arriba a ser fins i tot un obstacle per a la comunicació, ja que profereix una paraula intransitiva (cf. Baudrillard, 1987, pp.202 i 218). Tal com afirma Debord, cap discurs difós per mitjà

de l'espectacle dona opció a resposta. Qui sempre mira la continuació mai no actuarà. La comunicació és un epifenòmen: el que domina és una relació espectacular on s'ofereix a l'espectador l'accés a tots els angles de visió, una multiplicitat potencial del punt de vista i paradoxalment la unicitat del lloc concèntric de la mirada (González,p.72). La paradoxa és que volent dir-ho tot des de tots els angles ja no es diu res i és un discurs de ningú (no hi ha perfil coherent de subjecte enunciator). Els discurs televisiu presenta la tendència paradoxal a trencar les fronteres del sintagmàtic per materialitzar quelcom en aparença impensable: esgotar totes les possibilitats del paradigma. És un discurs que es vol paradigmàtic. Aquesta tendència interna (semblant a la novel·la impossible el pla de la qual traçà Borges en "el jardí dels senders que es bifurquen"), si es realitzés, conduiria a l'absència -per anul·lació- de tota informació, de tot sentit (cit.p.43).

La televisió comporta també una altra qüestió: l'emergència d'un món mediatitzat i descorporeitzat que suplanta progressivament al que és objecte de l'experiència perceptiva directa (González, 83). En l'imperi de les imatges el cos s'evapora, la realitat es fantasmatitza. Vivim en un món d'imatges transmiseses (produïdes, creades, es diria) per objectes, per l'objecte comunicatiu potser per excel·lència: la televisió. L'observador ja no té contacte immediat amb la realitat observada. L'home és espectador absent d'una realitat que es fa present en imatge (presència a distància, telepresència) per mitjà d'un objecte quasi sagrat, una finestra impossible, una divinitat buida i gelosa que, en un vertígen circular de fragments, ho vol mostrar tot parlotejant sense parar, anul·lant el sentit, consumint-lo, conjurant tota resposta, dissolent la imatge humana, desmaterialitzant tota realitat en un règim d'espectralització en l'espai de circulació que institueix. Una forma desèrtica, silenci ple de veus, desert superpoblat, laberint d'imatges on la mirada no troba lloc on reflectir-s'hi, on tot es comunica entre si sense que mai es creuin dues mirades. Mirall esquerdat.

"(...) el milagroso espanto de Robinsón ante la huella de un pie humano en la arena (...)".

(Jorge Luis Borges, El acercamiento a Almotásim, 1988).

¿Com no veure en el pensament analògic les característiques que per a la nostra època diagnostica Lipovetsky (1991) a través de la seva anàlisi de la moda?. Determina aquest autor en un fenomen típic de l'occident modern, que ocupa un lloc central en les

democràcies compromeses amb la via del consum i la comunicació de masses, una lògica cultural i un dispositiu social que afecta a molt diversos àmbits de la vida col·lectiva. Cohabitació d'imatges dispars i fins i tot antagòniques, dissolució dels grans referents, fi de les formes tradicionals del social i permanent posada en circulació de les coses i el sentit, màgia de les aparences, imperi de la seducció i de l'efímer, èxtasi de la celeritat i la immediatesa, sacralització de les innovacions i del canvi, culte del present social, exaltació de la individualitat, promoció i indeterminació alhora en la identitat individual, un nou tipus de personalitat cinètica i oberta, vigilància narcisista, autoobservació, regne de les fòrmules a la carta, del self-service generalitzat en un espai del peridor, mòbil, inestable... Tanmateix, si tots aquests trets semblen reconeixibles en el pensament analògic, aquest sistema de representació no sembla subscriure la tendència de Lipovetski a inclinar la balança en favor d'una visió optimista després d'haver sospesat les paradoxes de l'edat moderna democràtico-individualista. "Guardemnos -afirma l'autor-, de tota visió satisfeta: les reaccions impulsives del públic, les sectes, les diferents creences esotèriques i parapsicològiques que freqüentment poblen les cròniques, hi són per recordar-nos que les Llums no poden avançar sense el seu contrari; la individualització de les consciències condueix també a l'apatia i al buit intel·lectual, al pensament-spot, al poti-poti mental, a les més irracionals adhesions, a noves formes de superstició i al 'el que sigui'" (cit.p.299). Sembla clar que Lipovetski prefereix seguir detenant i difonent una certa tranquil·litat espiritual -que d'altra banda potser té una millor acollida entre el públic- que exposar, en tota la seva força qüestionadora de les certeses personals, les paradoxes del món que habitem. I és que potser, en els batibulls mentals del parapsicològic i esotèric és discernible no tant el contrari indesitjable d'allò que ens enlluerna, sinó una mateixa lògica que per la seva sorprenent similitud a tot el que considerem correcte i normal, ens qüestiona els nostres criteris de racionalitat, de saber, d'actuació...

"Vi todos los espejos del planeta y ninguno me reflejó".

(Jorge Luis Borges, El Aleph)

Mites rectors, formulacions mítiques reguladores, tota societat en té perquè la vida sense elles seria impossible. Per viure en societat cal que el món signifiqui alguna cosa, que

estigui dotat de sentit per tal que l'experiència humana tingui una aparença de relleu que la faci significativa i habitable. La relació dels homes amb els mites és constitutiva de la seva humanitat. A Occident, però, som particularment cecs a les nostres produccions mítiques. I de fet, assistim a un procés de desacralització, de buidatge de les construccions mítiques que donaven cos a l'experiència humana en altres moments històrics. Els guanys en explicació científica semblen fer-nos perdre intel·ligibilitat humana, fer-nos misteriosos per a nosaltres mateixos i submergir-nos en un món que demana un desxiframent continu però que sempre amaga les claus del seu joc una mica més enllà de les nostres capacitats de llegir-lo. Semblem instal·lats en una crisi profunda on tot funciona millor que mai però on tot sembla perdre el seu sentit, un món que posa a tot un preu, assigna a tot un valor, però descomposa els seus valors, es torna enigmàtic i ens furta la seva veritat. Tot i que la tècnica ha canviat el món, no ens n'ha donat una imatge, ja que la seva missió no és aquesta, sinó transformar-lo. Les formidables construccions de la tècnica cobreixen paulatinament la terra i el cel despoblats de déus. Però aquestes obres no representen res ni, en rigor, diuen res. Com afirma Octavio Paz (1991, pp.11-12) les esglésies romàniques, les estupes budistes i les piràmides mesoamericanes s'assentaven sobre una idea del temps i les seves formes eren una representació del món: l'arquitectura era un doble simbòlic del cosmos. Ara bé, ¿què diuen els nostres hangars, estacions de ferrocarril, edificis d'oficines, fàbriques i monuments públics?. No diuen; són funcions, no significacions. Són centres d'energia, signes que irradien poder, no sentit. Les obres antigues eren una representació de la realitat; les de la tècnica són una operació sobre la realitat. Per a la tècnica el món no és una imatge sensible de la idea ni un model còsmic: és un obstacle que hem de vèncer i modificar. El món com a imatge desapareix i en el seu lloc s'aixequen les realitats de la tècnica, fràgils malgrat la seva solidesa ja que estan condemnades a ser negades per les noves realitats. La destrucció de la imatge del món és la primera conseqüència de la tècnica. La segona és l'acceleració del temps històric. Aquesta acceleració culmina, al capdavant, en una negació del canvi, si entenem per canvi un procés evolutiu que implica progrés i contínua renovació. Vivim en un ara inestable que ja no creu en l'esdevenidor i que experimenta el canvi i la por del sobtat final que ens prometen les múltiples amenaces a que creiem (amb raó o sense) sotmès el nostre món. Vivim així instal·lats en un present buidat de sentit, en una espera angoixant davant les amenaces reals o somiades i en una orientació a quelcom que mai no arriba (el saber, la veritat, serien potser alguns dels seus noms majors). Amb la crítica moderna les antigues certeses, els antics significats i representacions s'han disgregat i escampat, enigmes errants sense repòs en un espai buit, interrogacions adreçades al seu espectador, signes d'una absència, ja no

oferiment d'una imatge, però sol·licitació d'una mirada i d'un sentit. Crides i respostes enigmàtiques, ecos, al·lusions elusives, correspondències que no mostren res sinó que assenyalen una manca, potser una nostàlgia, una absència constitutiva en el fons de tota empresa humana. La primera actitud davant la relació del llenguatge i les coses va ser la confiança: signe i objecte representat eren el mateix. Però al cap de segles, els homes van advertir que entre les coses i els seus noms s'obria un abisme, que la distància amb la realitat exterior forma part de la naturalesa humana encara que l'home intenti salvar-la amb la paraula, amb el llenguatge. La realitat assumeix per a nosaltres la forma d'un dol entre subjecte i objecte. En aquesta separació actua la tècnica per transformar la realitat i no per obrar com a operador de sentit, no advertint que "coses i paraules es dessagnen per la mateixa ferida" (Paz, 1992, p.29). La reducció de sentit que la crítica moderna ha operat en el món és una pèrdua alhora d'allò més específicament humà: el llenguatge, essent l'home fonamentalment un ésser fet de paraules. I és que l'objecte al que hem tingut accés al llarg de la nostra història no ha estat mai aquella realitat exterior que innocentment hem cregut atrapar amb l'ham del llenguatge. No és que el llenguatge estigui de la part de les coses, sinó que les coses *parlen* un llenguatge que ens és consubstancial. Les coses només estan separades de nosaltres en la nostra ignorància. Les coses, les coses a les que tenim accés, són de la mateixa naturalesa que nosaltres, és a dir: ficció. No és que el llenguatge estigui de la part de les coses, sinó que les coses *parlen* un llenguatge que ens és consubstancial. Les coses només estan separades de nosaltres en la nostra ignorància. Les coses (les coses a les que tenim accés) són de la mateixa naturalesa que nosaltres, és a dir: ficció. Separar l'objecte de la paraula i voler creure en una possibilitat de contacte amb un objecte real lluny de tota ficció, de tot mite, és separar-nos de nosaltres mateixos, escindir-nos, esquinçar-nos, condemnar-nos al misteri que no admet desxiframent o al problema de resolució sempre esquiva, a l'opacitat, la mudesa o els murmuris de les coses en una estranya llengua, a la dispersió dels signes en un món de fragments inconnexos, de gargots -diria Octavio Paz-, una confusió de deixalles, d'objectes heteròclits barrejant-se, cridant-se, girant en cercle entorn d'una absència que no es deixa habitar, en un moviment que no significa més que aquesta manca i una eterna recerca, carregada d'imminència, sense principi ni final. Hem descobert que l'home vivia en el mite i hem després erròniament d'aquest descobriment una condemna, sense veure que l'essència humana -si d'essències és lícit parlar- és viure de ficcions i que pretendre viure lluny de mons imaginats és perdre contacte amb l'única realitat que tolera la "presència" humana.

"No puc dir a qui visitava, si a la muntanya o a mi mateix".

(Antonin Artaud, Els Tarahumara)

"Sempre li cal anar una mica més enllà, aquesta és la seva única pàtria. Ningú no pot guarir-lo de no ser la multitud"

(Georges Bataille, L'experiència interior)

Nòmades i exiliats:

En la societat de consum, dels media, de la informació, la societat electrònica o de les altes tecnologies, en la nova cultura de la imatge i del simulacre, en la generalització del valor de canvi, presoners en una gran xarxa comunicacional descentrada, experimentem la dificultat de cartografiar cognitivament la pròpia posició en un món exterior representable. Ens trobem en una situació en la que som cada cop menys capaços de modelar representacions de la nostra pròpia experiència present (Jameson). Experimentem explícitament i de manera intensa la necessitat quotidiana de donar un sentit al món i de situar-nos significativament en ell. No sembla estrany que en una crisi de miopia la personalitat de l'occidental confii en el desplaçament a un més enllà per tal d'intentar retrobar-se amb la seva imatge o recuperar la facultat de visió que ha perdut. Circular substitueix a habitar. Així, l'explorador que va a l'extrem del món i a l'extrem d'ell mateix (pujant a l'everest o anant al pol en solitari), el viatger que recorre altres cultures o l'altre del llenguatge (l'experiència inquietant de l'escriptura en els límits), la figura de l'antropòleg i la seva exòtica recerca. També així, com assenyala Jean Vernette (pp.11-12):

- Els exploradors del més enllà del normal: els investigadors en parapsicologia.
- Els exploradors del més enllà de la malaltia: els curanderos i magnetitzadors.
- Els exploradors del més enllà del temps: endevinadors i vidents.
- Els exploradors del més enllà de la consciència: els cosmonautes de l'espai interior.
- Els exploradors del més enllà de l'espai: els creients en el culte dels extraterrestres.
- Els exploradors del més enllà de la mort: els clients de l'espiritisme.
- Els exploradors del més enllà del racional: els fidels de la màgia, la bruixeria, la vidència.

- Els exploradors del més enllà del coneixement: els grups esotèrics, rosacreu, acropolitans, etc...

El tarannà de la recerca en un més enllà (sigui aquest quin sigui) s'assembla a aquella experiència sense repòs relatada per Michaux (1985, p.40) en els marges de la consciència:

"I jo, no només m'allunyava de la riba, sinó que la perdia de vista, i n'albirava una altra de la qual també quelcom desconegut, i de manera semblant, m'allunyava, fins que -ràpidament- me la feia perdre de vista, i una altra nova apareixia, i jo desitjava dirigir-me a ella, tot i que els meus propis moviments m'anaven allunyant, fins a perdre-la de vista i aparèixer una quarta, de la que m'allunyava quan pretenia apropar-me a ella, i eren quatre, cinc ribes, o déu, dotze ribes, ja no sé quantes eren les ribes de les que em veia successivament apartat".

La recerca d'un més enllà i la pèrdua d'un aquí habitable remet sempre d'un terme a un altre, entreveient (imaginant) l'essencial sempre encara més enllà, no podent aturar molt temps el moviment de la manca, sense que la sensació d'imminència d'una revelació doni pas a la d'esdeveniment avortat o encadenament a l'absurd.

* * * * *

Els poders de l'absent

La parapsicologia, des del seu naixement, es presenta com un món nou que en el passat ha romangut rodejat de tenebres de misteri i de superstició però que és descobert ara per la ciència. J.B.Rhine, reconegut pare fundador de la parapsicologia i creador del primer laboratori l'any 1930 a la Duke University a Carolina del Nord, crida l'atenció sobre la universalitat dels fenòmens paranormals o "psi", i reconeix una naturalesa complexa i enigmàtica en la ment humana i els seus no suficientment explorats poders. Dues característiques, segons Rhine (cf.El nou món de la ment), calen per tal que un fenomen pugui ser considerat com a "psíquic":

- 1) ha de poder ser atribuït a alguna classe d'agent o causa personal.
- 2) no ha d'existir cap explicació racional, és a dir, d'acord amb la ciència ortodoxa d'avui, quant a la forma en què l'esdeveniment s'hauria pogut produir. "Una experiència psíquica és, doncs, segueix Rhine (cf.p.16) una mena de miracle -és a dir, un fenomen inexplicable- però que no s'atribueix a la divinitat. De fet, no són fenòmens solament inexplicables, sinó absolutament impossibles si les idees sobre el món i l'home que tenim acceptades són exactes. La parapsicologia posa en qüestió de manera revolucionària els plantejaments científics i les coordenades en què es fonamenta tota explicació racional, transcendint les categories d'espai i temps i les lleis de la física, i es vol presentar com a punta de llança de la investigació científica capaç d'obrir el camí a noves formulacions i noves comprensions sobre moltes qüestions que queden lluny de ser acollides pels paradigmes científics en vigor.

En el domini dels fenòmens paranormals estrictament parlant, és a dir, els reconeguts per l'anomenada "parapsicologia científica", són presos en consideració dos grans blocs:

- 1) **Els fenòmens psi-cognitius**, l'anomenada percepció extrasensorial (ESP), o coneixement paranormal, que inclou:

* La telepatia (tot i que Rhine dubta si incloure-la en aquest grup o entendre-la com a efecte psicoquinèsic que l'agent exerceix sobre el sistema nerviós del subjecte). S'han proposat diverses definicions per a aquest concepte. El terme va ser creat per Frederic William H. Myers el 1882 i prové de dues paraules gregues: tele, llunyà, distant; i pathia, patiment, sensació, participació. El propi Myers la definia com la comunicació d'impressions d'una ment a una altra, de manera independent del canal conegut dels cinc sentits. René Sudre definia la telepatia com la comunicació de pensament que s'estableix entre dos individus fora dels sentits habituals. Cassoli la defineix com el coneixement paranormal de part d'una persona, d'un fet o estat mental que afecta a una altra persona, sense que aquest coneixement s'hagi obtingut amb l'ajut dels cinc sentits coneguts i del canal de la lògica. L'essència del problema, per a Massimo Inardi es troba en la percepció d'un contingut d'un estat mental d'una persona per part d'una altra.

* La clarividència, també anomenada metagnomia (meta, més enllà; gnome, coneixement), telestèsia (tele, llunyà; aisthesis, sensibilitat, sensació); paragnòsia (para, lateral; gnosis, coneixement) o criptestèsia (kriptos, ocult; aisthesis, sensibilitat, sensació). Un concepte paral·lel seria el de clariaudiència. F.W.H.Myers descriu la clarividència com la percepció a distància d'objectes i situacions ambientals, en circumstàncies que permeten excloure que el receptor hagi obtingut les pròpies cognicions per una mentalitat extrínseca a la seva. Per a Servadio és la facultat pròpia a certs individus, en circumstàncies especials, de percebre fets en l'espai i el temps, sense l'ajut dels sentits empírics i de forma tal que permet excloure que les cognicions adquirides tinguin el seu origen degut a una mentalitat extrínseca del receptor. Totes aquestes definicions, tal i com apunta Inardi, tenen present el fet que no hi ha d'haver interferència de caràcter telepàtic per tal que es pugui parlar de clarividència. Aquest fenomen pressuposaria un contacte entre un subjecte i un objecte, un esdeveniment, una situació ambiental o un "fet" no mental la realitat del qual no és coneguda per ningú i no pot ser explicat per contacte mental entre el subjecte i una altra persona. Aquestes precisions, però, són deixades de banda per tots aquells investigadors (l'escola

nordamericana fonamentalment) que advoquen per una comprensió unificada dels fenòmens paranormals i la seva consideració com a diverses manifestacions d'una mateixa realitat. Les descripcions dels estudiosos sobre la clarividència parlen dels següents fenòmens (cf. Inardi, p.92):

- lectura de llibres tancats.
- lectura d'escrits tancats en sobres.
- descripció d'objectes continguts en envoltoris o recipients tancats.
- visió de fets que es desenvolupen a distància.
- visió d'objectes ocults.
- recerca i trobada d'objectes perduts o traslladats sense que existeixi el record del desplaçament.
- trobada de cossos de persones mortes a llocs desconeguts.
- reconeixement de llocs desconeguts per a la persona, com si aquesta "es dirigís" cap a ells o hi "viatgés". És l'experiència coneguda com a bilocació.

Dintre dels fenòmens de clarividència hi trobem les manifestacions presentades pels anomenats "mèdiums" durant els estats de trànsit, amb la personificació de personalitats pertanyents a altres individus (generalment difunts, però també altres entitats). Entre les formes de manifestació de clarividència s'inclouen les anomenades màncies, les arts endevinatòries que s'executen amb l'auxili de tècniques o objectes que tenen el rol de "mitjans" o "instruments" per fixar l'atenció o permetre manifestar-se a les activitats subconscients. Entre aquestes tècniques podem citar la cartomància (per exemple el tarot), la quiromància (la interpretació de les línies de la mà), la radiestèsia, l'oniromància (interpretació dels somnis), la cristal·loscopia (amb la utilització de la famosa bola de cristall). La psicometria (denominació que Rhine denuncia com a absurda, ja que no hi ha en aquest efecte cap tipus de medicació) seria classificable dins la clarividència: es posa el subjecte en contacte amb un objecte per tal d'estimular-lo a extreure d'ell una informació relacionada amb la història del propi objecte o de les persones a les que va pertànyer. Sempre, és clar, la informació s'haurà de suposar captada de manera extrarracional i extrasensorial. En el fenomen psicomètric en què es pretén establir un contacte directe entre ment humana i objecte material es produeix, afirma

Inardi, una mena d'identificació amb l'objecte: el subjecte parla dels fets en primera persona assumint el punt de vista de l'objecte i veient l'ambient del que va ser extret aquest. En altres experiències s'estableix, es diu, una comunicació amb el posseïdor de l'objecte, sigui viu o mort. La radiestèsia també s'inclouria en la clarividència: amb unes varetes entre les mans, el subjecte intenta localitzar aigües subterrànies per obrir un pou, objectes perduts o amagats, etc... Una especialització d'aquesta pràctica consisteix en intentar localitzar canonades, cables, etc.. en zones industrials i urbanes.

El paper de l'objecte en les experiències de clarividència és interpretat de diverses formes:

- l'objecte pot tenir una importància en el sentit d'afavorir una suggestió.
- pot servir com a mitjà de concentració.
- pot ser vector d'un cert "fluïd" de naturalesa desconeguda.
- constitueix la guia de la facultat de percepció del subjecte: s'estableix un contacte directe amb els fets a través de l'objecte.

* La precognició, també anomenada clarividència en el futur, o premonició. Lògicament s'entén que es tractarà, com els casos anteriors, d'un coneixement més enllà dels cinc sentits i que, d'altra banda, no serà possible efectuar una predicció amb l'ajut de la lògica i la deducció. La relació causa-efecte es veu, en aquests fenòmens, teòricament trastocada.

2) **Els fenòmens telequinèsics o psi-cinètics (PK).** En aquest apartat hem de recordar les misterioses manifestacions físiques tals com moviments paranormals d'objectes, cops, etc... que van conformar el grup de fenòmens associats al moviment espiritista i que van ser els més estudiats a finals del segle XIX i primer quart del segle XX. La telequinesi és, per a Cassoli, la influència exercida per via paranormal per un ésser vivent sobre un sistema físic. Les principals manifestacions psicocinètiques són les "cases infestades", on es produeixen diversos tipus de fenòmens: sorolls, objectes que es trenquen, desplaçament de mobles, aparició i desaparició d'objectes mai vistos abans o que no es poden trobar mai, caiguda de quadres, trencament de miralls, objectes que volen per les

habitacions o que cauen des de fora i, en resum, tota una sèrie de fets rars, estranys i absurds que no semblen deguts a la intervenció visible o comprovable d'una mà humana. Els estudiosos alemanys han anomenat tot aquest conjunt de manifestacions amb un terme que s'ha fet famós: poltergeist, que significa "esperit esvalotador". Els parapsicòlegs acostumen a explicar els fenòmens de dues formes: les manifestacions, que semblen dotades d'una intencionalitat, es deuen a l'actuació d'esperits, o bé és possible determinar com a centre dels fenòmens a persones en les profunditats psíquiques de les quals se suposa que s'agiten complexos.

En efecte, les hipòtesis que pretenen donar raó dels fenòmens parapsicològics se centren en dues opcions:

a) la hipòtesi espiritista, que és la primera i més antiga explicació. S'aixeca sobre la doctrina de l'espiritisme fundada als Estats Units i desenvolupada a Europa. El seu pressupòsit fonamental és l'afirmació que els éssers humans no actuen només a la seva vida terrestre, sinó que la seva activitat s'estén també més enllà de la vida física.

b) la hipòtesi psico-bio-dinàmica és la posició majoritàriament defensada avui. Sosté que és possible trobar l'explicació dels fenòmens en la nostra pròpia interioritat, en la psiquis, en l'inconscient. L'actual concepció dominant és, doncs, la visió de l'home com a causa dels fenòmens paranormals, com a objecte i subjecte d'estudi.

Molts parapsicòlegs preveuen que en el futur serà possible comprendre els dos blocs de fenòmens "psi" que hem exposat com a manifestacions d'una mateixa facultat. En tot cas, afirma Rhine, sabem ara almenys que hi ha interaccions demostrables entre un jo o una ment subjectiva i un món objectiu; són contactes que tenen lloc sense cap intermediari físic conegut que serveixi d'estímul o instrument. Són també operacions que es produeixen sense cap forma coneguda de relació amb el temps, l'espai i la massa. En els processos "psi" se suposa que actúa una forma d'energia psicològica no descrita per la física d'avui. Per a la parapsicologia hi ha una interacció entre el subjecte i l'objecte i per explicar aquesta interacció, que és fonamentalment inconscient, postula una base comuna en els dos sistemes que operen recíprocament.

Fins aquí hem fet una breu exposició sobre els fenòmens reconeguts com a objecte d'interès pels parapsicòlegs anomenats científics. A això caldrà afegir que la voluntat de sotmetre aquest camp d'estudi a una metodologia de tipus científic (que en la major part dels casos es queda en realitat en una declaració d'intencions) s'associa amb tota una sèrie d'esperances que depassen les que una visió estrictament científica permet sostenir. "Psi" posa en qüestió les lleis físiques i els esquemes d'interpretació vigents tant a la física com a la psicologia, i reclama una explicació psicològica que transcendeixi la visió mecanicista anant a la recerca d'una comprensió més profunda de la realitat, de la vida en definitiva, ja que els fenòmens paranormals s'entenen referits als éssers vius i especialment a l'home. La parapsicologia, per a Rhine, està animada de la vocació d'obrir un camp a la investigació científica que permeti transcendir el materialisme i els principis purament físics per tal d'arribar a una nova comprensió dels éssers vius i de les propietats i processos psíquics que ens subministraria una nova visió de la veritable naturalesa d'aquests fenòmens que, segons el mateix autor, són manifestacions d'una capacitat universal i no especialitzada i formen part del patrimoni biològic general de l'organisme, comú a totes les espècies. "Psi", afirma, haurà de ser explorat, per tal que l'home descobreixi quina és la base de tot sistema de valors, del seu sistema de valors, com pot establir-lo i respectar-lo què és el que dóna sentit a la vida. Per a Rhine, el concepte de "psi" amplia els límits de la vida humana, estén la visió del lloc que ocupa en la naturalesa, té un gran significat potencial per a la comprensió i orientació de la vida de l'home obrint la porta a la recerca de nous principis per millorar les relacions humanes, suggereix majors potencialitats per a la personalitat i dóna recolzament, des de la ciència, al concepte d'una força espiritual en l'home, concepte que serveix de base als valors socials i les institucions humanes. Encara afirma més: la parapsicologia és a la religió el que la biologia és a la medicina o la física a l'enginyeria. La religió, gràcies a la parapsicologia podrà enfortir i difondre els seus fonaments de veritat (cf.p.269). Efectivament, per a Rhine, la parapsicologia és una ciència del futur que pot dotar a la religió d'una validesa incontrovertible.

El "comunicat-manifest" de les Associacions Professionals de Parapsicòlegs de Catalunya i Espanya, acordat el 18 de març de 1991, exposa en el seus tres primers apartats una concepció de la parapsicologia semblant a la comentada fins ara. Transcrivim aquests apartats:

"1r. La Parapsicologia és una ciència d'enfocament general sobre l'evolució de la vida mental en l'home i en l'univers.

2n. Les seves bases són essencialment un coneixement específic i general sota l'òptica de l'energia mental (Món de les partícules subatòmiques del regne de l'àtom), a través de l'electrònica, de la física, de la química, matemàtiques, geometria, medicina, astrofísica i art, i inspirada en aquestes bases, opera a través de les tècniques d'autocontrol, dinàmica mental, relaxació i creixement personal en les seves relacions amb la societat i el medi ambient.

3r. Un Parapsicòleg Professional és un erudit que investiga els processos mentals a nivell humà, animal, vegetal i mineral en les seves manifestacions Psi-Gamma i Psi-Kappa. Clarividència, del passat, present i futur, premonicions, telepatia i telequinesi en totes les seves derivacions".

Com veiem, es promou una visió integral que reuneixi en una mateixa concepció la realitat humana i la de l'univers. Les associacions reconeixen també la legitimitat de la utilització de màncies o tècniques d'endevinació (astrologia, tarot, quirologia, manipulació d'energies) com a instruments per permetre desenvolupar les seves activitats. Ens trobem així, amb una figura de parapsicòleg que depassa una posició estrictament inquisitiva de la realitat dels fenòmens parapsicològics i s'instal·la plenament en la seva generació. Citem, com a mostra els punts 6 i 7 de l'esmentat comunicat:

"6è. El Parapsicòleg és un professional que entre altres mitjans, utilitza les anomenades tècniques d'endevinació o màncies (Astrologia, Tarot, Quirologia, i manipulació d'energies) com a instruments de motivació i investigació professional per tenir així un ajut més per millorar la qualitat de les seves prestacions amb el consultant i pacient.

7è. En tot moment el Parapsicòleg es compromet a investigar les diferents relacions a nivell subatòmic en el món de les partícules en relació al pla de les diverses màncies o tècniques d'endevinació, i només amb aquesta finalitat utilitzarà les màncies per aportar noves dades que puguin beneficiar i ajudar al pacient i consultant."

Per al director de l'escola de parapsicologia Mens Aura, a qui hem d'agrair la seva col.laboració, Déu és una energia evolutiva, que canvia, que constantment és en moviment i que aprén per mitjà de cadascun de nosaltres, de les nostres transformacions, de la nostra autorrealització evolutiva. Cal treure tot el positiu de les coses i de les situacions. L'amor és el que ho mou tot. L'autorrealització requereix, però, no només aquesta actitud positiva respecte a l'exterior sinó un treball de potenciació personal, de guany progressiu de confiança, de tranquil.litat, un procés d'autoconscienciació, d'autoacceptació, d'autoestima, fins i tot d'autocontemplació. En definitiva, es tracta d'accedir a una comprensió holística, a un trobar la unitat de la naturalesa en el nivell invisible energètic, la integració de ciència i fe, de matèria i esperit,... i endinsar-se en una via de responsabilitat respecte al tot, una conscienciació de la relació amb tot i amb tothom, de la interacció, la interrelació de tot el que existeix en el nivell dels intercanvis energètics per tal d'accedir a una ampliació de la consciència a través de la implicació personal en unes estratègies de comunicació propera, no distanciada per la raó o la crítica, sinó promovent una mena de participació, fins i tot comunitat espiritual que produeixi efectes positius i superi la fragmentació de la realitat de l'individu, desbloquejant, activant, regulant l'energia vital que tota persona té desenvolupada o latent i establint una connexió entre el conscient i l'inconscient, descobrint amb una actitud receptiva i relaxada el que hi ha darrera la façana i exercint un potenciament de les capacitats personals. En l'ésser interior l'home és perfecte. El cos, la ment, no són més que un desplegament d'aquest ésser intern. Cal estimar el propi cos i fins i tot les parts menys estimables: "és difícil estimar l'intestí gros o l'aparell urinari...". En el centre s'utilitzen diverses tècniques per realitzar una conscienciació del propi cos i de cadascuna de les seves parts. Paradoxalment, l'enfortiment energètic i l'accés a una concepció global de la persona és efectuat per mitjà d'un trocejament: cadascuna de les parts del cos, cada òrgan, és tingut en compte, és estimat, acceptat, sacralitzat podríem dir: "imagina la part que menys acceptes de tu mateix; imagina que la vols". Es realitza una mena d'oració per a cada part, a cada fragment, que esdevé així una mena de totalitat significativa que obre la porta a un procés d'autoestima, de culte a la pròpia persona entesa com a conjunt de fragments que han de recomposar una imatge unitària reunida en un moviment d'autovaloració i d'autoconeixement. "Imagina que vols els teus ulls, perquè són els que et permeten veure; imagina que et contemples globalment i que et vols". I finalment: "imagina't davant d'un mirall; et veus i t'agrades". La mirada global, la concepció holística, es combina, com hem dit, amb una fragmentació paral.lela: és possible fer viatges astrals al pàncrees... a qualsevol òrgan del cos.

La cromoteràpia és una de les tècniques emprades. El parapsicòleg-terapeuta fa que el pacient s'estiri en una llitera i el tapa amb un llençol des del coll fins als peus. Els elements que s'utilitzen durant l'experiència es limiten a un flexo, quatre bombetes de color (verd, vermell, blau i groc) i totes les energies que el parapsicòleg pot mobilitzar. Després de crear un clima adequat per a la sessió (sovint es posa música d'ambient suau i a baix volum, i es crema encens a l'habitació) es comença amb la teràpia. Mentre el pacient, relaxat, es manté amb els ulls tancats, el terapeuta comença a treballar en una seqüència de colors que dependrà de la finalitat de la teràpia i de l'efecte que se suposa cada color causarà. El verd: equilibrar; vermell: tonificar; blau: desinflamar; groc: tranquil·litzar. En funció de l'aspecte que es vulgui potenciar o millorar, després de jugar amb totes les altres bombetes s'aplicarà el color corresponent. Movent el flexo (sense peu) traçant cercles de dreta a esquerra a poca distància del rostre del pacient, el terapeuta diu que repeteixi mentalment: "experimento un benestar i una tranquil·litat progressius. Imagina un llum de color (el corresponent) en la teva cara, girant al teu voltant com si fos un planeta. Quan el puguis imaginar fes-me un senyal. Imagina que baixem pel coll. Quan puguis imaginar-ho em fas un senyal amb la mà. Imagina que baixem pel pit. Per l'abdomen. Pels genitals. Per les cuixes. Pels genolls. Pels peus. Repeteix mentalment: experimento un benestar i una tranquil·litat cada vegada més grans". Un cop fet tot aquest recorregut, girant sempre de dreta a esquerra i arribats als peus, el terapeuta canvia la bombeta i efectua el mateix per a cada color diferent. Se suposa que la radiació benèfica de les bombetes de colors actua encara que el pacient no pugui imaginar el progrés de la teràpia. Finalment, la sessió acaba amb les paraules del terapeuta i l'aplicació de la darrera bombeta: "Repeteix mentalment: ment que m'escoltes, a partir d'aquest moment produiràs els estímuls físics i químics necessaris i adequats perquè jo descobreixi tot aquest potencial, tota aquesta força, tot aquest poder que des de tota l'eternitat han estat en mi, esperant aquest moment. Ment que m'escoltes, jo sóc centre de força, poder i influència, d'aquest cos, d'aquesta ment i de l'univers. Pel poder que sóc i tinc atrec cap a mi tota la positivitat, tot el benestar, tota la força, tot l'equilibri, la saviesa i l'amor que necessito per a mi i els meus. A partir d'avui estaré millor i millor en tots els sentits fins a la meva total realització. Experimento un benestar i una tranquil·litat progressius. Ara imagina que parteixen raigs energètics cap als teus peus. Contreu els peus, deixa'ls anar, contreu les cames, deixa-les anar. Respiració lenta i profunda. Obre els ulls".

Per què tal o qual color té tal o qual efecte?. Com s'estableix la relació entre els colors i la seva suposada efectivitat?. En què es fonamenten les associacions entre colors i

teràpies d'òrgans concrets?. Són preguntes que no tenen lloc ni cabuda en la sessió, òbviament, i tampoc quan aquesta acaba. El que interessa a aquells que hi assisteixen és l'aprenentatge d'una tècnica, l'adequació procedimental a una estratègia de relació. Tota pregunta crítica sembla no només improcedent sinó impertinent, impensable. El que s'espera que es pregunti és l'ordre dels elements que componen l'acte, les expressions més adequades per establir una comunicació correcta i efectiva amb el pacient...

La reflexologia podal és un mètode terapèutic que es basa en el massatge de les zones reflexes de l'organisme en els peus. Els punts reflexos són "punts reactius", és a dir, només es manifesten si hi ha un transtorn funcional o orgànic de la víscera o estructura corresponent a la zona projectada. Són, doncs, "avisos externs" dels "transtorns interns". La reflexoteràpia podal posa en relació, així, les diverses parts del cos amb punts determinats dels peus que per mitjà de massatges permeten una regulació de l'organisme i del funcionament dels òrgans concrets. S'estableix una analogia entre els punts del cos i els del peu per tal de poder efectuar una regulació i restablir l'equilibri de l'organisme. Tampoc en aquest cas ningú pregunta com s'estableix la relació entre les diverses parts de l'organisme i els punts del peu, sinó: on és el pulmó?, on és l'orella?. El professor, agafant un peu de plàstic tamany natural que li serveix de model, assenyala el pulmó o l'orella en un lloc sorprenent.

La musicoteràpia és una altra tècnica utilitzada per al restabliment de la salut del pacient. Determinats tipus de música són adequats per a la regulació de les parts física, sentimental i espiritual de la persona. També s'assigna a cada instrument musical una efectivitat concreta: els instruments de corda afecten les vies respiratòries; la percussió al cor; el violí als intestins, ronyons i urèter; el piano al fetge, pàncrees, artèries i venes; la guitarra i l'arpa a les glàndules suprarrenals; l'acordió i l'harmònica al sistema linfàtic,... El pacient s'estira en una llitera i és cobert amb un llençol per tal que se senti còmode, protegit, i pugui relaxar-se convenientment. Amb els ulls tancats escoltarà la música apropiada per a la teràpia i la veu del terapeuta, el qual intentarà curar l'òrgan afectat i regular tot l'organisme.

"Et carregues d'energia, absorbeixes tota l'energia. Imagina que absorbeixes tota l'energia que sorgeix de la meua mà (la mà del terapeuta és molt a prop de la cara del pacient i es mou com si toqués una superfície d'aigua). Inspirant et carregues d'energia. Expirant descarregues negativitat, tensió. Repeteix mentalment: noto un calor agradable en el meu coll. Noto un calor agradable al meu clatell. A les

meves parpelles ("el pacient així guanya confiança en el sanador perquè creu que ell li produeix el calor quan en realitat és el propi pacient qui el produeix"). És com si els meus dits travessessin la teva faringe. Es desinflama, es desbloqueja. Imagina-ho. Imagina com un collar verd energètic gira al voltant del teu coll. A partir d'ara, ment que m'escoltes, enviaràs tots els estímuls químics i físics necessaris perquè aquesta zona s'equilibri i es curi a mesura que passi el temps fins a la total curació. Empassa saliva. Imagina que aquesta saliva acaba d'equilibrar, de curar el teu coll. Imagina que des del teu coll surt un raig de color fins al teu cor. Imagina-ho. Un raig de color verd, agradable. Repeteix: a partir d'ara el meu cor batrà de manera rítmica i equilibrada. El meu aparell respiratori estarà més i més descongestionat i revitalitzat. Experimento un benestar i una tranquil·litat progressius".

Certs tipus de música han estat utilitzats com a base per a un potenciament de les capacitats d'aprenentatge i una ampliació de la consciència. Amb un ritme respiratori precís i amb la música com a suport, la informació que ha de ser assimilada pel receptor és transmesa només en els períodes de retenció de la respiració. El resultat és una extrema fragmentació dels textos que en teoria ha de portar a un increment de la capacitat d'aprenentatge en menor temps que en condicions normals.

Tots aquests mètodes que des d'un punt de vista escènic són senzills, per damunt de tot utilitzen el llenguatge, la paraula no associada a la visió, per tal d'establir una relació amb el pacient que promou una experiència unificadora, sota el mantell del concepte energia, entre el terapeuta, el pacient i tot l'existent. Aquesta unificació i orientació a una comprensió global procedeix, però, paradoxalment per la via de la fragmentació. Es cerca una conscienciació, una estimació, una conversa i una identificació podríem dir, amb cada part del cos, amb cada òrgan. Entrant en l'estat de concentració profunda, en l'estat ampliat de consciència, es pot manifestar el jo profund, però també es pot donar sortida a una manifestació d'algun esperit: és l'accés al nucli de la identitat i a l'alteritat alhora.

Les sessions de regulació energètica no presenten sempre, però, la fórmula terapeuta-pacient, sinó també una altra forma coneguda com a roda energètica. Asseguts i agafats de les mans, alternant els sexes, els participants, amb els ulls tancats, respiren pausadament i es relaxen escoltant la veu de qui condueix l'experiència:

"Imagina una energia quan inspires. Una energia de color vermell brillant. Quan expires, aquesta energia s'expandeix per tot el teu cos, per tot el teu interior. Inspires, et carregues de pau, de força, de llum. Expires, descarregues totes les tensions. Inspires, et carregues d'energia. Expires, la deixes anar. Inspires, l'energia entra dintre teu per l'esquerra. Expires, surt i la transmetes a qui tens al teu costat dret. L'energia circula per tot el cercle, d'esquerra a dreta. L'energia es projecta al centre i s'expandeix ocupant tot el cercle, convertint-se en un mirall. Posa en aquest mirall totes les persones en dificultats, coneguts o no, imagina-les serenes, somrients. Repeteix mentalment: jo sóc ...afegeix el teu nom, epicentre d'energia, de força, de poder, en aquest cos i de l'univers que per l'evolució s'ha materialitzat i encarnat en aquest ser. Pel poder que sóc i tinc atrec tota la positivitat, la serenitat i l'amor que necessito per a mi i pels meus. Imagina que aquest disc d'energia s'encongeix cap a l'exterior i penetra en el teu cos, en el teu cor, com una estrella. Imagina que et fons amb aquesta estrella. Inspira profundament i expulsa amb força."

Com hem dit anteriorment, hi ha en parapsicologia una sèrie de fenòmens que desafien l'estabilitat de la persona i la positivitat de les seves energies. Objectes que es desplacen i es trenquen, materialitzacions, sons estranys, televisors que es connecten sols,... tota una gama d'efectes que són descrits per la literatura paracientífica com a manifestacions poltergeist. Per a la parapsicologia l'energia mental és unidireccional: flueix sempre de ment a objecte i de ment a persona. Això significa que la causa dels fenòmens poltergeist és suposada en éssers desencarnats o bé en l'inconscient d'una persona que, emocionalment inestable, provoca la manifestació de fenòmens descontrolats, essent el catalitzador, el canal, l'antena receptora de la comunicació paranormal. En definitiva, l'objecte que en les manifestacions paranormals es comporta de manera sorprenentment autònoma, és per a la parapsicologia el signe d'una intervenció humana (inconscient d'un viu o conscient d'un difunt). Fins i tot hi ha tota una col·lecció de casos que es refereixen al desplaçament o trencament d'objectes en el mateix moment en què es produeix la mort d'una persona: els objectes apunten a una desaparició personal.

La veu sentida sense poder determinar la seva procedència (a no ser un origen estranyament interior) i que respon a les preguntes que se li formulen, és un fenomen típicament parapsicològic. Hi ha qui afirma poder "obrir i tancar l'interruptor o pujar i baixar el volum". Aquest altre invisible en l'interior d'un mateix, té el seu complement en les experiències psicofòniques, realitzables per mitjà d'un magnetòfon. Se sol escollir un lloc suggerent (una casa abandonada, un cementiri,...) per a la realització de

l'experiència. L'investigador connecta l'aparell i, en silenci (tot i que també sovint es formulen preguntes mentalment o en veu alta) s'espera obtenir veus i manifestacions sonores de tipus intel·ligent que són enregistrades de manera paranormal per l'aparell, no havent estat captades per l'oïda humana durant l'experiment. Aquestes veus "del més enllà" constitueixen un dels fenòmens més populars de la parapsicologia. Com en molts altres casos, es problematitza aquí el fet de la sorprenent autonomia o competència lingüística dels objectes i es cerca la causa de la inquietant manifestació en un subjecte replegat, invisible: l'inconscient, el desencarnat,... Resulta curiós, però, el fet que els experiments que es realitzen en parapsicologia per determinar l'autenticitat de les capacitats psi de subjectes dotats de poders extrasensorials, en el cas de la vidència, per exemple, ha acabat actualment abocat al disseny d'enginyosos aparells de control i de medicació. En definitiva, un objecte (domesticat, si es vol dir així) controla un altre objecte (salvatge, autònom, paranormal) i ha de descobrir la seva veritat misteriosa (la veritat d'una causa personal).

La comunicació paranormal pot arribar també per via telefònica. Diversos investigadors han relatat casos de transmissió de missatges per part de difunts a través del telèfon o d'individus que no fan efectivament cap trucada però, necessitant enviar un missatge urgent, provoquen inconscientment l'estranya manifestació. Però no només la veu pot tenir un caràcter paranormal. També la imatge. Amb l'ajut d'un televisor en blanc i negre, l'antena desendollada i sintonitzat en un canal lliure, connectant l'aparell a un magnetoscopi i acoblant una càmera de vídeo (també en blanc i negre) i enfocant la pantalla, és possible obtenir psicoimatges: imatges paranormals de cares humanes on es pretén fins i tot reconèixer els trets de persones desaparegudes i l'accés a la realitat del més enllà.

En un altre lloc (veure els apartats anteriors), hem exposat les crítiques majors a què han estat sotmeses les afirmacions i les esperances dels parapsicòlegs, així com de molts altres que es mouen en el món del paranormal i de l'ocult. En el terreny de l'antropologia disposem d'una interessant aproximació a un dels fenòmens abordats tradicionalment pels parapsicòlegs i denostats per molts altres discursos amb les acusacions que ja hem comentat anteriorment. F.Laplantine i un grup d'investigació interdisciplinària ha assajat una consideració de la vidència d'un conegut clarivident francès, Georges de Bellerive, reconeixent abans que res que no es tracta d'un fenomen residual i lligat a vestigis de la

societat tradicional, és a dir, a supervivències o anacronismes, sinó, contràriament, plenament expressió de la societat contemporània. La vidència (com en general tota manifestació paranormal), posa en perill la nostra pròpia identitat i la nostra concepció del món, les nostres categories mentals i socials a través de les quals percebem culturalment el que anomenem realitat. Ara bé, no es tracta d'estudiar justament la realitat o no de la vidència, sinó la seva significació i funció: el que cal és situar-la en el nostre horitzó cultural. El vident reuneix, fa comunicar, l'abans i el després, el jo i el no jo, l'interior i l'exterior, el subjecte i l'objecte. Fins i tot, és com si, afirma Laplantine, el vident sortís d'ell mateix i durant uns instants fos l'altre. La vidència s'organitza, segons Laplantine, a partir d'un cert nombre de tensions majors que poden ser expressades per les parelles antitètiques següents:

- a) unitat i pluralitat. La unitat del vident es dissocia ampliant els seus propis límits.
- b) identitat i alteritat. La identitat del vident es perd en la vidència, incorporant l'altre.
- c) mediació i immediatesa. És mediador d'allò que li arriba tot d'un cop. Georges de Bellerive té accés a un saber directe, gràcies a una capacitat innata que no requereix d'un treball racional, ni distància, ni dependència respecte d'un altre que faria el paper de mestre de coneixement, però alhora, en la seva relació amb el consultant ha d'utilitzar les tècniques del saber indirecte: recolzament en el raonament, en el discurs, en la lògica. Precisament aquesta és una de les qüestions més problemàtiques en la vidència: el fet que en la parla del vident es troben dos ordres de discurs que la nostra cultura tan sols tolera en la mesura que estiguin separats i circumscrits en gèneres ben definits. El vident transgredeix les fronteres tingudes per "objectives" i torna del seu viatge amb informacions que volen tenir (tenen, diu Laplantine) el rigor i la precisió del llenguatge lògic, analític i discursiu propi de la ciència. Tot i que en el cas dels vidents que he pogut observar en acció les informacions que transmeten es redueixen a patrons comunicatius molt oberts a la interpretació, De Bellerive, segons Laplantine no fa generalitzacions o aproximacions, sinó que dóna missatges clars, precisos i distints on no tothom s'hi pot reconèixer. El vident torna en missatge que no sent científic es desenvolupa a la manera del científic, allò que li ha arribat en imatges,

allò que ha vist a la manera analògica, que reposa sobre els processos d'evocació i associació d'imatges.

d) dissociació i fusió. Una dissociació interna li permet ser mediador i, paradoxalment, amb la seva pròpia divisió pot arribar a la fusió entre ell i el consultant.

e) activitat i passivitat. El vident és al mateix temps actiu i passiu. El missatge ve d'un altre lloc (no especificat). El vident no és propietari d'un do, ni n'és l'origen, sinó el lloc, el cable, el canal, l'intermediari, el "medium", la bústia (diu el propi De Bellerive). Ara bé, el vident no és un simple canal passiu, sinó que transmet informacions organitzant també significacions, produint sentit i establint amb el client una comunicació personal (una recerca personal, si es vol) que altres membres del cos social no subministren o assumeixen rarament.

Les interpretacions de tipus parapsicològic de fenòmens com la vidència, incorren segons Laplantine en errors que poden ser superats des d'una òptica antropològica que permet una visió més àmplia:

* Amb una lògica del tot positivista, la parapsicologia realitza un buidatge dels factors personals i socials dels fenòmens estudiats i deixa allò que estudia convertit en una mena d'esquelet. D'altra banda, l'estudi parapsicològic és mogut per una voluntat de comprensió resoltament ontològica i essencialista del fenomen, centrant-se en les capacitats o propietats dels individus compresos com a mòndades aïllades de tot context, relació social i xarxes de comunicació.

* Amb les diferenciacions que la parapsicologia estableix en el seu propi camp d'investigació (cf.més amunt), no fa quasi res més que proposar divisions pròpiament empíriques, sense fer avançar la recerca. D'altra banda, el seu projecte de constitució d'un llenguatge nou consisteix ni més ni menys en substituir les nocions antigues per neologismes que no tenen cap eficàcia operatòria.

* Hi ha, a més, una inadequació de l'objecte i del mètode. La parapsicologia pretén sostenir un discurs científic acceptable però que és en gran part il.lusori, ja que els fenòmens no són reproduïbles a voluntat i segons el requeriments d'una

investigació estrictament científica. Aquesta és una crítica que ja hem trobat en altres autors.

Apunts per a futures recerques.

* El vocabulari, la metodologia i les temàtiques pròpies de la parapsicologia semblen sens dubte signe d'uns temps en què el referent explícit major que comanda els nostres criteris de saber, de coneixement, de veritat, és no ja la religió, sinó la ciència. Desplaçat, fracturat o buidat el centre antic que subministrava una imatge capaç de ser integrada en les consciències individuals i de dotar de sentit a la realitat quotidiana, ara el registre lingüístic es laïciza i s'empara sovint de la terminologia científica. Així, ja no parlem de profetes, sinó de vidents amb facultats paranormals; ja no veiem àngels en el cel, sinó tripulants extraterrestres de naus interplanetàries. Més que parlar en termes explícitament màgic-religiosos i posar en circulació interpretacions del mateix tipus, la parapsicologia parla dels fenòmens paranormals com de fets naturals insuficientment coneguts i recorre a termes com "energia" i sovint tot un ventall de conceptes i explicacions procedents de la física, de la psicologia, de la medicina, que donen una pàtina de científicitat (de credibilitat, podríem dir) a bromoses doctrines o experiències heterogènies, involuntàries, intermitents i incontrolables, que tan sols podrien ser considerades com a qüestions obertes per a hipotètics estudis d'una ciència futura encara per nèixer o transformar-se radicalment.

* Si l'aparença vol ser de científicitat o de tècnica competent (comportant això d'una banda la seva major difusió entre el seu públic potencial perquè la ciència i la tècnica tenen un major predicament en el nostre món, però alhora suposant un focus de tensió no menyspreable amb els criteris de racionalitat imperants), la funció sembla ser anàloga a l'exercida per la religió, és a dir: el subministrament de sentit en nivells de comprensió unificada, reunint en un complex simbòlic imatges sobre la naturalesa, la societat i l'home i permetent integracions cognitives que d'altra banda es presenten

problemàtiques. Es dona, però, una estranya situació: entre l'enigma per resoldre i el misteri a ser viscut, la parapsicologia és una mena de religiositat que assumeix unes "tècniques" (màncies) que es col·loquen sorprenentment en la més propera positivitat possible al fet (cf. Morey, 1988, p.126) i adopta una dinàmica que es fonamenta en la posada a prova contínua, com la ciència. Una ciència o una tècnica religiosa?. Una religió de la ciència i de la tècnica?.

* Els dos punts anteriors suggereixen considerar el parapsicològic com una mena de xarxera que connecta, articula, una religió que havent perdut la seva posició de privilegi en el teixit social ja no pot exercir de manera tan influent com en altres temps la seva funció essencial (el subministrament de sentit) i una ciència que tot i la seva lògica que permet sostenir la confiança en un avenç en el coneixement i una millora de les condicions pràctiques de l'existència, és incapaç de reduir la indefinició en les representacions que permeten la vida individual i social i de fet fa proliferar la incertesa i la interrogació immergint-nos en un món incert, desconegut, que sempre reula davant les nostres temptatives d'aproximació comprensiva. Aquesta articulació de dimensions provoca el qüestionament de pressupòsits de la mentalitat científico-tècnica, com observem en el cas de l'animació d'objectes en parapsicologia sense el concurs directe de la persona, afectant la visió de la naturalesa com a inanimada i subjecte a dominació per part del humans, però també afavoreix, en amplis sectors de la població, la integració cognitiva de l'experiència vital en una societat moderna profundament marcada per la realitat de la tècnica i de la ciència.

* Certament el paranormal posa en qüestió moltes conviccions que es troben en el centre de la nostra concepció de la realitat. Ara bé, no podem deixar de veure en aquests trastocaments un emmirallament de les paradoxes pròpies del nostre temps que són observables en altres punts del teixit de la nostra cultura:

* La suposada capacitat, a través d'experiències paranormals, de connectar amb l'essència profunda personal comporta la paradoxa (com hem vist en la transcripció-composició basada en les entrevistes realitzades a un grup de persones que han portat a terme el que elles entenen com a "recerca interna") que la interioritat nuclear de l'individu, allò que li és més propi, li és comunicat d'una manera sorprenentment pública i anònima. Sembla clar que el paranormal adapta d'una manera particular, una lògica cultural inscrita en altres "llocs", en altres discursos, de la nostra cultura que demanen també una mirada acurada: ¿no és la

TV el més públic dels objectes i el que més pretén parlar un llenguatge adreçat de manera teòricament íntima i directa a cadascun dels televidents com si amb cadascun d'ells establís una relació única o com si en l'espectador particular s'encarnés el tot?. D'altra banda, ja hem esmentat també la qüestió de la hiperinversió en el jo i de la seva vacuïtat. No només en parapsicologia endevinem la tendència a fer de l'individu una figura de l'exili o un déu absent, una mena d'equivalent universal i buit d'un univers significant superpoblat.

* L'abandó del jo, de la consciència individual, la dissociació personal soferta pels experimentadors de paranormalitats, la superació de l'individu en benefici d'una comunitat energètica, així com el recurs complementari a cercar sempre darrera de tota manifestació "psi" una causa personal, és a dir, un poder desconegut o no reconegut del subjecte, té sens dubte una relació molt estreta amb l'animació i fins i tot la humanització dels objectes paranormals que no poden deixar de fer-nos pensar en l'autonomia (domesticitat automàtica que sovint es rebela) dels objectes en la vida quotidiana de cadascú, en la importància de l'objecte com a jutge d'objectivitat (en la ciència, en l'esport,...), en la seva qualitat com a conservador d'una veritat històrica que ha de ser despertada del seu somni i forçada a abandonar el seu mutisme (l'objecte de museu, les peces arqueològiques), en el seu rol d'importantíssim mitjancer entre nosaltres i el que volem saber (¿què seria de les nostres capacitats d'observació sense el microscopi, el telescopi, la càmera lenta o... les ulleres), el seu essencial treball en benefici de la comunicació entre els homes,... I és que ben pensat, l'objecte sap, sent, veu i parla molt més que nosaltres. El paranormal sembla ser una manera de representar-se la problemàtica d'un món en què les relacions entre els homes passen cada cop més a través de la mediació o del desviament objectual i s'exerceixen cada dia més en la distància i en absència. Si ho pensem una mica no sembla tan normal conversar amb un tros de plàstic per molt que sigui un dispositiu essencial de la comunicació moderna i s'anomeni telèfon. El paranormal parla d'un món estrany en què els objectes s'expressen amb una competència lingüística sorprenent, es mouen, desapareixen, es trenquen de manera misteriosa i es mostren fins i tot rebels i violents amb els éssers humans, però recordem que en parapsicologia es va a la recerca del subjecte, suposat causant del misteri (que amb uns objectes tan estranys no estranya gaire que es fantasmatitzi o es replegui a les interioritats abismals del propi desconeixement). El subjecte de les experiències parapsicològiques és no només l'origen de les

manifestacions "psi", sinó una entitat capaç d'accedir, sense l'ajut de medi físic ni d'objecte (per mitjà del "viatge astral", per exemple) a una visió externa, objectiva, pròpia dels déus o de les coses. En definitiva, probablement fílics i fòbics del paranormal participen d'una mateixa cerimònia: l'exposició d'un subjecte que ha perdut poder (poder simbòlic) respecte l'objecte (uns es meravellen amb el miracle i els altres s'escandalitzen amb el frau). El paranormal vindria potser a suturar una ferida en la comprensió del món que vivim intentant restaurar la confiança en la capacitat humana de dominar-lo i entendre'l, és a dir: aquest positivisme meravellós intenta subministrar una visió de la realitat que, essent aparentment màgica, fantasiosa, irracional, permeti acostar a l'humà el paradoxal món de la ciència, la tècnica, la informació i els mitjans i el món habitable i dotat de sentit. El paranormal seria, així, com el mateix Laplantine assenyala, una mena de reivindicació de la subjectivitat en una societat de l'objecte, de l'objectivitat i de l'anonimat urbà. O millor encara: expressa la perplexitat davant la importància del déu de múltiples encarnacions i de caràcter en principi benèvol però també sovint imprevisible, que presideix les nostres vides: l'objecte. O encara: somia una comprensió integrada de subjecte i objecte superant la dualitat en un món pacificat i carregat de sentit.

En definitiva, podríem dir que la parapsicologia sembla arrelar en la terra fèrtil de:

* Un món fragmentat, dislocat, on els punts de referència de la identitat col·lectiva i individual són més fluctuants que mai i que, havent perdut els referents tradicionals i no podent recórrer a alternatives simbòliques d'una funcionalitat anàlogament exitosa o integradora, defineix l'experiència humana com una imperativa recerca i producció de sentit i d'ordre de naturalesa fonamentalment individual, emmarcada en una lògica d'autoobservació, examen, interrogació i desvetllament personals (que fa problemàtica l'auto-representació en un espai simbòlic exterior i definit i que, a la deriva, experimenta el sentit com a ferida) en una situació de multiplicació de punts de trànsit, ocupacions provisionals, sistemes de transport i, en definitiva, una lògica de l'effímer, del canvi, del moviment i de la producció de no-llocs o espais del viatger (cf. Augé).

* La vida a l'empara i sota la dependència d'institucions impersonals, que emmarquen i determinen la major part dels moments d'una existència determinada per l'anonimat i una concepció de la individualitat com a esfera de buida transcendència i de sotmissió a la llei comuna de fer com els altres per ser un mateix.

* Un món que exclou cada cop més intensament les relacions personals immediates substituint-les per relacions mediatitzades a través de múltiples canals de comunicació, en una situació d'expansió tècnica que posa en qüestió la qualitat del subjecte com a detentador de coneixement, domini, etc.. sobre un món d'objectes cada cop més autònom i poblat. En definitiva, ja no és la providència divina qui aconsegueix fer-se entendre, ni és l'enteniment humà qui desxifra el sentit del missatge inscrit arreu. Les pràctiques ocultistes, les recerques parapsicològiques, el pensament analògic, parlen d'un Déu absent o desaparegut que crida a un home que no se sap: dos déus, un de perdut i l'altre que no es revela, separat del seu llenguatge, allunyat dels altres i d'ell mateix i suplantat per les coses.

* Una lògica instal·lada en l'escissió entre un cogito amb una legitimitat contestada i un sum que detenta una veritat opaca: una bretxa del subjecte entre el ser i el dir.

* * * * *

El nòmada i el mirall

"La comunicació és duració de la pèrdua".

(Georges Bataille, Sobre Nietzsche)

* Aquests assajos han iniciat un viatge en terres estranyes, un endinsament en una recerca antropològica caminant pels marges de la raó i la significació, en un territori on els límits de la racionalitat esdevenen insegurs, fràgils, incerts, i on l'esquerdat dic del nostre sentit comú sembla cedir en la seva contenció de l'aliè que s'escola perillosament per les escletxes amenaçant amb donar pas franc a l'absurd. Penetrem amb l'escriptura en el cor de les tenebres de la pensa i la paraula. Quant més raono i més recerco més profundament emmalalteixo de la manca de sentit.

"(...) més enllà de tot llenguatge, silenci (...)"

(Foucault, el pensament de l'enfora)

* Pels esquinçaments que es produeixen en les meves certeses, en la meva identitat, en la lògica que fins ara reconeixia i on em reconeixia, s'obre pas cap a mi una mirada buida directa als ulls, una paraula muda que és al centre de tots els parlotejos, de totes les veritats contradictòries. I els llocs que potser un dia havia cregut habitables, confortables fins i tot, es revelen ara perillosos, inhòspits, exposats a l'erosió, mal construïts, amb escletxes, esquerdes, juntures mal encaixades. Es revela així la irracionalitat de les raons, la mudesa de tot llenguatge, es deslliguen en una pura dispersió totes les figures de la interioritat, de la certesa, de la seguretat i es desplega l'espai neutre on res no pot arrelar.

"(...) allà on, amb el ulls oberts sense mirada, em converteixo en l'absència infinita (...)"

(Maurice Blanchot, L'escriptura del desastre)

* Operar per mitjà del fragment no és un joc d'estil, sinó signe d'una impossibilitat que és arreu. Operar per mitjà del fragment, entre la immediatesa de la imatge reveladora i la suspensió i l'espera de les formes de la pensa deslliçant, exposant les fractures del pensament, resseguint les seves accidentades costes, eludint l'enganyosa claredat de l'exposició lineal i la reverència a algun ídol més o menys amagat en el centre del discurs, escampant en cercle el meu petit univers trossejat (Barthes) i esdevenint un lloc de comunicació. Operar per mitjà del fragment, estripat per forces que tiren de mi en direccions contradictòries, ja que aquesta és l'experiència primera, en el desconcert, en la perplexitat, en un món confús, aparentment indesxifrabable, en un món de pedaços que encaixen malament i que de manera insegura configuren imatges sostenint una bellugadissa i sempre incompleta coherència, sempre prometenent oferir la imatge total miraculosament bastida per la següent peça del trencaclosques, però obrint amb cada nou fragment un nou enigma i un renovat desig de recerca. I amb aquest desig, sempre la suspensió, l'espera i el desplaçament del pensament volent, amb aquesta *gestió dolorosa i oberta que frega la intel·ligibilitat* (Bataille, 1991) i que tot ho posa en qüestió sense repòs admissible, en una recerca que s'expia, en un viatge que sempre té un preu i sempre es paga, volent, dic, prendre consciència d'un tot que només hi és en absència i del qual només en tinc parcial coneixement. El preu és l'erosió de les pròpies certeses i el desvetllament, el resseguiment, el palpament dels fils i els nusos que constitueixen la trama, l'ordit del teixit que jo sóc, desfent el llaç de la il·lusòria identitat. I aquesta és la pràctica d'un pensament que és una ferida i que segueix caminant fins i tot en les hores en què es trenca el fil d'Ariadna (Bataille, 1989), en l'experiència plena (o buida) de l'exili i de l'absència i en la caiguda interior que l'escriptura obre en la mancança del llenguatge, en l'abisme impersonal, anònim, d'on neix tot allò que té nom i continuïtat.

"(...) jusen les mateixes paraules, trafiquen amb les mateixes imatges i s'ignoren!".

(Georges Bataille, Sobre Nietzsche)

* Explorar l'assaig antropològic com a disciplina, com a discurs parasitari amb una potència crítica desubstanciadora. Contrapesar l'escàndol, el sensacionalisme, la denúncia acrítica i l'esperpentisme amb un estudi seriós (irònic) de l'objecte en la seva complexitat i recolzat en una investigació sobre el terreny, exercint un treball de qüestionament respecte a les certes predicades, no estalviant el valor de la perplexitat i la fascinació però complementant-les amb la voluntat de comprensió antropològica i la ironia que permet el distanciament previ que la reflexió requereix. Si el "sentit comú" no és innocent, cal partir de l'assumpció d'un compromís en la desactivació de les veritats establertes pels discursos oficials i dominants respecte a l'objecte d'estudi que constitueix el centre (la coartada) de l'assaig. Cal considerar aquestes veritats, que sovint responen a un model inquisitorial, criminalitzant i medicalitzant, com a projeccions culturals, com a constructes socials expressió de discursos de poder interessats i legitimats socialment que procedeixen bastint imatges negatives: l'altre interior, l'altre exterior. Cal transcendir els estereotips recurrentment invocats sobre el tema i cercar una visió més àmplia, lluny dels esquematismes tradicionals. No es tracta de trobar (inventar i creure en) una "realitat de les coses" sinó d'escoltar el que es diu i es pensa d'elles i, lluny d'una preocupació merament retòrica tot i que el llenguatge i l'escriptura són dimensions transcendents de la investigació, realitzar un treball *en i amb* el llenguatge (*en i amb* el discurs cultural analitzat). La utilització conscient dels recursos lingüístics és l'estratègia que combat la buidor de les explicacions transparents, neutrals i definitives, així com la pretensió de validesa incontrovertible dels fets en si. Els fenòmens no parlen mai per si sols i per evidència. Se'ls ha de "provocar". No existeix una objectivitat immediata dels fets, sinó que existeix només una coherència en funció de la perspectiva amb la que se'ls interroga, de l'horitzó dins del qual se'ls estimula per a que responguin. La nostra intenció és estudiar els fenòmens com a nusos instal·lats en les xarxes simbòliques que basteixen l'univers cultural, interseccions en les trames de significació. No es pot parlar del sentit d'un fenomen cultural en ell mateix, sinó en relació amb els altres amb els que resulta significatiu mostrar un contrast o una connexió com a integrants d'una mateixa xarxa simbòlica. Es tracta d'establir les coordenades de l'ordre cultural. Somiar en aixecar un mapa de l'univers cultural, definir un esquema del

complex de categories culturals i relacions entre aquestes categories. Determinar les "coordenades conceptuals" que constitueixen l'ordre cultural de referència, la seva lògica. El codi funciona en un nivell inconscient, la concepció està incorporada a la percepció mateixa (cf. Lévi-Strauss, el pensament salvatge). Tota situació, tota acció, "adquireix el seu significat en la mesura en què és una projecció de l'esquema cultural que configura el seu context específic, i ateny el seu efecte per obra d'una relació de significació entre aquella referència contingent i l'ordre existent. Un fet es converteix en una relació simbòlica" (Sahlins, Cultura i raó pràctica, p.31). Simbolitzar és la facultat específica de l'home. La qualitat distintiva i constitutiva dels homes -l'"essència humana"- és la creació de significat, acte que organitza les relacions entre els homes, i entre ells i la naturalesa. El significat és la propietat essencial de l'objecte cultural. El significat no crea les forces reals i materials, però en la mesura en què aquestes entren en interacció amb l'home, el significat les abraça, i governa la seva específica influència cultural. No es tracta, doncs, de què les forces no tinguin efecte real, sinó de què no tenen efecte particular, com tampoc existència cultural efectiva fora de la seva integració a un esquema històric i simbòlic donat. (Sahlins, p.31).

"(...) l'abisme del déu perdut, el rastre infinit de l'absència (...)"

(Maurice Blanchot, L'espai literari)

* Tot i que ens movem en un compromís de defensa d'una posició relativista, això no ens condueix a l'afirmació que "tot val" o "tot té un mateix valor". En tot cas, tan sols ens sembla defensable una tal idea en un pla teòric, mai efectiu. El discurs antropològic és un compromís polític, d'immersió en les relacions de poder i de trastocament d'aquestes. El que es practica, en definitiva, és un descobrir, revelar, relacions insospitades, unions inaudites, corredors de significació, xarxes inimaginades, posar en contacte allò que vol conservar-se allunyat justament per conservar-se, descobrir sentit on sembla regnar l'absurd, fer perdre sentit a tot allò que sembla tenir-ne en escriure, en primer terme una inversió de valors (el discurs "dèbil" s'enforteix alhora que el discurs "fort" es torna feble), però en darrera instància cerquem una revelació del no-sentit de tot sentit, un mostrar el revers del teatre de la significació, on són visibles, a vegades a cua d'ull, tramoies i bastidors.

"(...) el tamborinar del desconegut sense llenguatge, aquí a la nostra porta, en el llindar".

(Maurice Blanchot, L'escriptura del desastre)

* S'ha de produir un trastocament on l'estrany ha de resultar familiar i l'exòtic quotidià. Es tracta de remoure les parets del llenguatge i del pensament, esquerdar el llenguatge, desfer l'encantament que exerceix en la raó, mobilitzar el llenguatge contra ell mateix per tal de potenciar, en tota la seva càrrega no tan sols demònica sinó també renovadora i fecunda, el valor de la pregunta. La interrogació directa o soterrada ha d'intentar obrir vies d'investigació futures en molt diversos àmbits de la reflexió teòrica sobre temes clau i no només sobre l'objecte en sentit estricte, la marginalitat del qual és tan sols aparent. Cal abordar una crítica del sentit, la veritat, el secret i la revelació, el valor, el saber, el coneixement, la comunicació, la llibertat, el poder, la identitat i la diferència, l'individu i el social, el masculí i el femení, l'objecte en el món modern,... a mig camí entre la dimensió ritual de l'experiència humana i la lògica informal de la vida quotidiana. En la lluita de la raó amb el raonable la interrogació és al final i no al principi de la investigació. I en el moviment d'aquesta és desitjable (com recomana Blanchot a l'escriptura del desastre) que les paraules deixin de ser possibilitats de salvació; cal encomanar-se al desconcert nòmada sabent, però, que la consciència de la il·lusió no disipa la il·lusió, no ens aparta d'ella.

"La comunicació li pren la cadira tant a l'objecte com al subjecte".

(Georges Bataille, L'experiència interior)

* L'assaig es fonamenta en una anàlisi semiològicament orientada, recolzada en una concepció globalitzant i especular, alhora que fragmentada. En un primer nivell de lectura ens centrem en l'objecte d'estudi pròpiament dit. En un segon nivell (el de

l'especularitat primera), mostrant uns principis conceptuals informadors, un substrat lògic del que no n'és més que una conjugació, l'objecte es constitueix en mirall que reflecteix en una imatge condensada el món social, l'estructura de comunicació bàsica, en què surgeixen els fenòmens en qüestió. La intenció és explorar els patrons comunicatius coincidents entre diversos estrats o discursos corresponents al mateix humus cultural. Finalment, en un nivell segon d'especularitat, l'assaig mateix i el seu tema són també objecte on es reflecteixen una individualitat que no és tant creadora com constituïda pel propi llenguatge i el món social del que abeuca. S'explora el discurs anònim del llenguatge (de la cultura) on, en última instància, jo també sóc dit. Un discurs que és fragmentari, múltiple, on no sembla haver ordre transcendental ni autoperfecció conclusiva sinó fragmentació peridora. Es crea un joc de miralls, doncs, en el que en l'objecte observat cerco la meua imatge i la de l'univers social al que pertanyem ambdós. No és que jo parli de l'objecte, sinó que en el parlar ell i jo som dits (i en aquest dir desapareixem). Però a això s'afegeix una quarta dimensió interpretativa que no és més que una extensió de l'anterior: l'assaig es constitueix ell mateix com a mirall on tu també, lector, (et) pots veure, et pots cercar. Aquest "veure" és un desig i una crida, moviment que sempre arriba tard allà on fa just un instant s'oferia un mirall i on només queda el buit d'un desplaçament.

En l'assaig, el psicològic i el social conflueixen en un mateix punt, fent absurdes les reivindicacions d'autoria. Es revelen unes estructures lògiques solidàries de l'objecte d'estudi i la seva configuració, de la societat en la que sorgeix i de l'individu que analitza o interpreta i la disciplina (indisciplina) des de la que ho fa. L'anàlisi social és alhora confessió d'un mateix. L'estructura de l'objecte és també organització lògica de la ment.

"D'una i altra manera, l'obra pateix d'irrealitat".

(Octavio Paz, Sòlid/Insòlit)

* Amb l'especularitat es revela també la compenetració forma-contingut, o una consideració específica d'aquesta parella complementària com a il·lusió. La forma és (ha de ser) també contingut, és significativa, alhora que el contingut és efecte de profunditat realitzat en superfície. Però es tracta d'un "objecte" que mostra el seu revers: en la seva coherència es fa visible la incoherència, la interrogació que són els ulls d'un lector

inclinat sobre un text i descobrint no l'autor sinó la seva pròpia manca i la irrealitat del dir-nos sense dir, del dir sempre una altra cosa.

"(...) ¡ah!, ser tan a prop de la meta, i tan lluny..."

(Pierre Klossowski, *El bany de Diana*)

* L'escriptura, aquest caminar que és un estrany veure, no és una activitat consoladora ni autoafirmadora, sinó violència, fragmentació, esquinçament, certificació d'un fracàs, mostrar una ferida, un dessagnament per obra del llenguatge, quelcom que porta a la desposseïció d'un mateix, que no tolera la consciència unificada, la subjectivitat monocentrada, l'ego enquistat, quelcom que fa perdre totes les seguretats protectores, tots els abrics acollidors, llançant-nos a un espai d'exili i d'absència inhabitable en un viatge al fons de la nit que no és només relat d'aquest viatge. Escriure, pensar, és esborrar-se (Blanchot, *l'escriptura del desastre*) desfer aquest simulacre d'unitat que sóc, deixar brollar el silenci que esquerda el llenguatge, amb els ulls oberts sense mirada en "l'obertura opaca i buida" (Blanchot, *l'espai literari*). Escriure és conjurar forces que alliberem en contra nostra (Blanchot, *De Kafka a Kafka*). Tallar la carn de paper i enfonsar la ploma fins que brolla l'hemorràgia de les paraules. Acostar-se cada cop més a aquell punt on infinitament tot té sentit o tot deixa de tenir-ne. Moure's dins del laberint amb un caminar en el que el moviment obeeix a la fatalitat del cercle, tot pas endavant essent alhora un pas enrera, tota ascensió una caiguda, tot progrés en la investigació essent indissociablement una regressió, una pèrdua, una encarnació de la veritat de l'exili i de l'absència i el retorn al si mateix de la dispersió. Qui vol recórrer tot el laberint, qui vol acostar-se al seu centre, s'allunya a cada passa d'ell mateix, i el centre, el buit, la manca de tot fonament és una presència en abisme que ve a l'encontre tota sencera i que només es veu mantinguda a distància pel temps d'una respiració amb la distracció d'una nova passa en una altra direcció. Teseu sense fil, en perpetu desviament i perdut en el laberint, orfeu sempre fracassat a la recerca de la seva perduda Eurídice, Sísif modern condemnat al càstig de la paraula errant i circular, Narcís cec desitjant veure la seva imatge i veient tan sols la seva absència, la seva desaparició, i convertint-se en un silenciós crit d'auxili, innúmer, fugisser, un no-res que truca a la porta, un mirall buit on un altre pot caure pres en la seva pròpia absència, en l'abisme infinit que travessa tots els

éssers i que els manté desplaçats de tot aquí decisiu, absents de l'ésser, exiliats de la veritat, tocats per aquesta malaltia que s'anomena llenguatge.

"(...) on la llum és la brillantor absoluta d'un ull que no es veu, que tanmateix no es deixa de veure, perquè és la nostra pròpia mirada emmirallada".

(Maurice Blanchot, L'espai literari)

* La interrogació que pretenem aixecar per mitjà d'aquests fragments s'adreça no només a la constitució de les formes culturals sinó als límits del llenguatge i de la representació. El desig irrenunciable de veure's veient, de representar la representació, és solidari del reconeixement de la impossibilitat de fer-ho, de sortir del laberint, de sobrevolar-lo a la manera d'un ull diví. No puc objectivar totalment allò que em constitueix perquè jo també obeeixo al seu moviment intern. Representar la representació és encara representar, parlar de la pròpia cultura és parlar en la cultura, tot i que ens mou potser la voluntat d'un veure que no voldria ser ja representació. No podem més que intentar una aprehensió incerta. No podem 'pensar' la representació més que metafòricament, a partir del reflex, del mirall. És aquest un coneixement paradoxal, oblicu, lateral, indirecte, al·lusiú, perquè consisteix a pensar el no-representable a partir del representable. La representació és el poder de representar el seu altre a l'interior d'ella mateixa, de fer nèixer en ella la representació de la no-representació i ho pot fer representant la no-representació com no-representant-la, representant la representació com vivint-la. En el límit: encarnant la lògica cultural i no representant-la sotmès al seu dictat. Aquest seria l'ideal, un viure la representació i no un representar-la, però és evident que sempre romanem en l'àmbit, en el domini de la representació, en la representació del viure la representació. I en tot cas, si l'intent no estigués eternament condemnat al fracàs, l'èxit seria una caiguda en el buit, l'experiència de l'absència més irrespirable, de l'exili més llunyà, de la pèrdua més radical, de l'esquinçament, el trocejament, la dispersió. El camí és un pensar on tot subjecte s'ha buidat a la recerca d'una imatge en què la presència és també una absència. En algun moment fulgurant, en un instant que ràpidament s'escola, s'aconsegueix intuir que allò que es dreça davant nostre amenaçador, aquell altre que ens ofen i ens incomoda, potser a voltes ens horroritza, som nosaltres mateixos vistos des

d'un altre angle. El llamp d'aquesta imatge mental no pot cristal·litzar, però, en una imatge estable, que potser a la llarga podria fins i tot arribar a complaure. Només el moviment continu, la recerca sempre insatisfeta, pot fer llambrejar una certa comprensió que no és tant un saber com un desfer, un desteixir, un buidar-se. Condemnat a la paradoxa de representar-me com aquell que no es pot representar, ressegueixo els fils que constitueixen la meua pròpia trama, recorro els passadissos del laberint interior de la cultura, experimentant, vivint la representació i certificant el meu fracàs en l'experiència de totalitzar una comprensió i reafirmant la meua necessitat de prosseguir amb el recorregut tot el temps que em sigui donat i continuar fracassant en l'intent d'executar, d'explicitar en experiència viscuda la lògica cultural que ens conforma, volent aixecar cartografies impossibles (potser a la manera dels cartògrafs d'aquell imperi somiat per Borges). Desvetllar la multiplicitat i la intrincació del filat de la trama resseguint-la tot al seu llarg, situar-se en els punts d'intersecció notant els punt de tensió de l'entramat simbòlic, sabent que mostrar la trama és confessar, desfer-la és desfer-se, exposar-la és exposar-se, esdevenir múltiple, coincidir totalment amb ella, trencar la tensió dual del subjecte i de l'objecte. Seria, en l'extrem, arribar a la lògica cultural i els seus límits no com és per a un subjecte (perquè en aquesta superfície es perd la multiplicitat constitutiva), no com és en ella mateixa (perquè això amagaria el concepte metafísic d'una realitat representada per un subjecte diví) sinó *tal com és per a ella mateixa*, és a dir *vivint-se sense representar-se*, un somni sense somniador, amb la seva lògica anònima, exigent i arbitrària alhora, amb la seva racionalitat boja, el seu caràcter de perplex laberint, mot i cosa alhora, el més enllà on s'anul·len les oposicions, les dualitats de la representació i d'on justament neixen. D'on neixen les representacions del nostre univers cultural i d'on jo, representació també, prenc forma com a entrellaçament, com a lloc de trobada, encreuament de camins, punt d'intersecció, centre fluctuant i contingent de connexió, nus en la trama, no diferent en essència a ella.

"(...)

No esperes que el rigor de tu camino
que tercamente se bifurca en otro,
que tercamente se bifurca en otro,
tendrá fin. (...)"

(Jorge Luis Borges, *Laberinto*, 1989b)

* Quan s'haurà acomplert el propòsit d'aquesta investigació?. En la recerca antropològica, en l'exploració d'aquest laberint que és la cultura, un cop arribats al centre, si és que n'hi ha, si és que és possible arribar-hi, cal tornar enrera, refer els camins. Les parets canvien de posició. El centre es desplaça i perd el seu lloc de privilegi, convertint-se en un passatge més del laberint. Quan i on acaben els camins?. Quan s'acaba el treball inquiet de les onades?... "no s'ha d'apressar la conclusió, sempre el final és prematur" (Blanchot, 1987, p.33) D'altra banda, si sembla difícil tocar el centre, més rar sembla poder sortir del laberint. No essent-ne jo l'arquitecte i vivint en el seu interior, no puc traçar un mapa més que recorrent-lo. El llenguatge és el meu mitjà de locomoció, d'exploració. L'escriptor pertany a l'obra. I escrivint entra en un domini on ressona un llenguatge que ningú no parla. Escriure és trencar els lligams que uneixen la paraula amb un mateix, és perdre el centre personal del llenguatge (aquesta il·lusió, aquest procés contaminat, aquest parany en què caiem) i moure's en un espai d'absències, indefinidament, en l'ésser anònim, impersonal, de la cultura. La inconclusió és irremeiable. El sentit sempre diferit. Camí dels signes, que porta sempre més enllà...

"(...) corredors en els que s'obren de cop les portes de les habitacions provocant insuportables trobades, separats per abismes infranquejables per a la veu (...)"

(Foucault, el pensament de l'enfora)

* Els requisits del laberint (cf. Calabrese, L'era neobarroca, p.150): perdre's, l'absència de mapa, miopia teòrica i moviment. El primer requisit l'acompleixo en la mesura en què com a habitant d'aquest laberint que és la cultura camino perdut en l'experiència viscuda i pensada de la fragmentació i de la manca de la totalitat, que constitueix l'esperit del nostre temps (Calabrese, p.105). Aquesta experiència la visc, com qualsevol altre, sense disposar de mapes per sortir del laberint ni per arribar al seu centre (potser ambdues coses vindrien -vindran- a ser una mateixa fi). En la miopia teòrica per força he de basar el meu caminar, a les palpentes per un terreny insegur i canviant, exposat contínuament al risc de la pèrdua total d'orientació i, en constant moviment, havent de modificar sovint la meua posició per no precipitar-me en el buit de les falses certeses.

"M'inclino davant teu, el teu igual, oferint un mirall al teu perfecte no-res (...)".

(Maurice Blanchot, *Thomas l'obscur*)

* En el llenguatge em poso en joc jo mateix, i la meva pretesa unitat es fragmenta, es dispersa, es trenca, i no queda en el seu lloc més que l'emplaçament buit, vacant. No puc penetrar amb la reflexió en una meva interioritat radical, profunda. En parlar, el llenguatge amb el qual jo hauria pogut creure un dia que em sentia poderós i segur i que obria accés a alguna veritat, fa que em perdi, desfent-se la meva certesa d'identitat com la broma que s'aixeca i deixa veure el paisatge que amagava: l'única autèntica pàtria que podríem reclamar si ens fos donat conservar algun jo és el propi (no en sentit possessiu) llenguatge. I és que l'ésser del llenguatge tan sols pot aparèixer amb la meva desaparició, la meva dispersió, la meva absència.

"Salimos del silencio y volvemos al silencio: a la palabra que ha dejado de ser palabra".

(Octavio Paz, *Lévi-Strauss o el nuevo festín de Esopo*).

* L'assaig, un lloc de comunicació on es troben subjecte i objecte, nedant confosos, arrossegats al centre del corrent (on ja no toquen peu i s'enfonsen) del llenguatge, del discurs: el centre de l'absència. La comunicació no és un fet afegit a la realitat humana, sinó que la constitueix (Bataille, 1989, p.35). Aquesta investigació vol depassar la concepció de la separació subjecte-objecte per cercar la "bretxa distesa" entre un i l'altre, en la qual ambdós es dissolen, perdent la seva existència distinta (Bataille, p.69). obro un espai que es manifesta en el seu desplegament, un espai continu que travessa tots els éssers, un lloc de l'absència on em reconec i em perdo alhora, on no veig el meu rostre però on l'intueixo desapareixent, fugint-me pels marges de la visió.

"(...) espais tancats, prohibits i tanmateix oberts als quatre vents (...)"

(Foucault, el pensament de l'enfora).

* Accedim així a la cultura, allò que dóna forma a la meva experiència i permet la constitució del meu jo (el meu fetitx personal). Perquè escriure és escriure'm. Llegir és llegir-me. Escriure és pensar i és també actuar, entrar en la realitat dels signes en la que un mateix és un signe (cf. Sollers, L'escriptura i l'experiència dels límits, p.95). Recórrer el dèdal de la cultura on ressona la pròpia veu. No parlo de la cultura, sinó en i amb la cultura. Em situo en l'espai cultural, en els encreuaments de les diverses línies de tensió que la constitueixen. El text és cosa que parla, via oberta, objecte màgic de trobaments i alhora pèrdues, fractura que dóna accés a l'espai de tots i de ningú de la cultura. El text és, així, frontissa de discursos, un despullament en els encreuaments de la perplexitat, passatge buit d'accés (i de pèrdua) subjecte-objecte, escriptor-lector, jo-cultura,... Teixit trenat mostrant la trama, mirall trencat en astelles, identitat d'ésser i sentit, lloc buit del secret, de la revelació,...

"Este antiguo y perpetuo desgarramiento del ser, siempre separado de sí, siempre a la búsqueda de sí".

(Octavio Paz, El arco y la lira).

* No podries arribar a ser el mirall d'una realitat esquinçadora si no t'haguessis de *trencar* (Bataille, 1989, p.106). Jo sóc un obstacle que s'ha de negar a si mateix. I l'obstacle que jo sóc forma part de les forces que el trenquen (l'esquinçament, el trencament ha de ser tan sols reflectit per tal de permetre l'exercici de la reflexió, deixant per un temps intacte el mirall -Bataille, p. 106). Aquest mirall és en realitat una caiguda interior en el buit, un encantament que ens absorbeix, una trampa en la que tu i jo ens

trobem (ens perdem), reunits pel desig, exigent i sense esperança, de "veure", de "veure'ns", quan davant d'aquest desig tot s'oculta, tot s'aparta. Escriure és fer visible (voler fer visible) la invisible presó que habitem, dramatitzar el pensament presoner. I veure el que la diferència amaga de semblant, precipitant-nos en la diferència absoluta del forat del real (Cardín, 1981, p.55). Dibuixar la presó del pensament, o el pensament en la seva presó i obrir-li les portes, sabent, però, que el nòmada o l'exiliat no podrà sortir sinó, en tot cas, esperar, desitjant sempre la sortida (l'evasió de presoner i no de desertor, com un dia precisà Tolkien) del seu calabós sense parets.

"No pots esperar entendre, veure i reposar alhora".

(Georges Bataille, El culpable)

* Més que un estudi, més que un progrés en el saber i el coneixement, un itinerari personal, una cerimònia, una *experiència* viscuda, un ritu precís que la cultura em demana (o m'imposa, realitzant-se en mi el seu moviment): fracassar ineludiblement, optar per una de les modalitats d'entre les conjugacions del buit, situar-se en les interseccions de les trames de significació, encarnar les "coordenades" de la lògica cultural, l'espai significant, entrar en el dèdal dels signes, espai de tothom i de ningú, realitat on un mateix és també un signe, reconèixer la condició d'exili i de desplaçament continu que és la del llenguatge, recórrer el territori de l'absència, travessar els corredors del laberint a la recerca del centre cec, abisme indesxifrabable que atreu i defuig sempre la mirada.

* Diverses conjugacions de l'absència:

"Y, no obstante, siempre caminamos al encuentro de..., aunque sepamos que nada ni nadie nos aguarda"

(Octavio Paz, El mono gramático)

- El llenguatge té el seu fonament en l'absència i és travessat de banda a banda per ella. Tot ell apunta, assenyala, en una distància infinita, a un exterior o, si es vol, a un centre, un centre absent que és el contacte amb la veritat, amb la realitat del món. El llenguatge és sempre atret per un centre negre mai donat, perpètuament fugisser, i tempta vanament abolir la seva distància a les coses. En el llenguatge sempre, entre l'home i les coses la distància, tant com la voluntat d'anular-la. Els mots, en la seva meravellosa carència, es precipiten perseguint les coses i el llenguatge indefinidament s'esfondra cap a aquesta absència central. La paraula és l'absència de l'ésser, la inexistència manifesta d'allò que designa. L'oblit assassí d'Orfeu, l'espera d'Ulises encadenat, són l'ésser mateix del llenguatge. El llenguatge no parla més que a partir d'una mancança, d'una irreductible distància, que li és essencial (cf. Foucault, 1963 i 1989). El llenguatge és la conseqüència (o la causa) del nostre exili, significa la distància entre les coses i nosaltres. És també el recurs contra la distància. Si acabés l'exili, acabaria el llenguatge.

"El no-ser que circula a l'interior del llenguatge és ple de coses estranyes (...)"

(Foucault, Raymond Roussel)

- Entre l'opacitat infranquejable i la transparència absoluta es desplega tot l'espai del sentit (Sollers). El joc del sentit, com a trànsit dels signes, viatge a etapes pel territori de la significació, pel territori de l'absència, per les "petites" (i absolutes) mancances de cada fragment de llenguatge, de pensament, reduïts albergs que ofereixen un eixoplug momentani. Sentit i sense-sentit són inseparables. En un estudi del sentit en els diversos discursos, caldrà determinar els petits o grans trenats de signes, els espessiments, però també, en el desplaçament: la velocitat, els ritmes del trànsit, els circuits recurrents, les crides entre els signes, les aturades, els grumolls... Més enllà de les oposicions i de les xarxes de relació, de les arquitectures simbòliques (dels processos constructius), dels itineraris i recorreguts, l'absència, en el cor de l'experiència humana.

"Siempre yo siempre en otra parte".

(Octavio Paz, El mono gramático)

- La presència, la plenitud substancial, el real, el coneixement, sempre diferits, sempre posposats. La relació entre l'home (creient -impossible no creure en res) i el seu déu (de noms diversos) s'estableix en el desconeixement, en la separació, en la distància, en la mancança, en la inaccessibilitat. La forma d'aparició de la presència és la representació. L'ésser és invisible i estem condemnats a veure'l a través d'una vestidura teixida de símbols. El món és un carràs de signes. La representació significa la distància entre la presència plena i la nostra mirada (O.Paz, 1991, p.35). És impossible habitar la veritat. La mentida és constitutiva del ser del llenguatge. La veritat mata. És silenci i és mort. Qui veu a Déu...

"(...) nunca llego ni llegaré al fin. No hay fin, todo ha sido un perpetuo recomenzar. Esto que digo es un continuo decir aquello que voy a decir y que nunca acabo de decir: siempre digo otra cosa".

(Octavio Paz, El mono gramático)

- Sempre la impressió que darrera de tot es dissimula el principal. Sempre més enllà es cargola un secret, secret que si es revela es re-vela. Cap moviment no se'n pot deslliurar. Sota el significat desvetllat s'entortolliga un altre significat ocult esperant ser descobert. Amb el pretext de la revelació s'amaga la veritable força "subterrània" que mou el llenguatge, que el fa brollar. Sempre cal cercar més lluny, continuar el viatge inacabable, indefinidament inquietant. Meravellós trajecte circular, moviment de rotació dels mots que s'omplenen i se sorprenen, un cop plens i en el mateix moviment, del tot buidats.

"Hay dos silencios: uno, antes de la palabra, es un querer decir; otro, después de la palabra, es un saber que no se puede decir lo único que valdría la pena decir".

(Octavio Paz. Claude Lévi-Strauss, o el nuevo festín de Esopo)

- El silenci, la muda paraula ritual, figurant un centre, una aturada en el moviment circular del llenguatge oferint la il·lusió d'una estabilitat habitable, i apuntant al silenci arrel, a la mudesa radical que és en el centre, en l'abisme del llenguatge, eix callat, invisible i sense fons, al voltant del qual tot gira i tot grinyola, com grinyolen aquests assajos, aquestes temptatives i afanys a l'entorn d'un meu desconeixement, d'una meva incapacitat, potser. I d'una meva privació quan els tinguis entre les mans i et siguin un pas o bé un obstacle, reunits en el cor de l'absència.

"Hom no imagina quina desgràcia se cerneix sobre l'home, un cop ha pres la paraula"

(Maurice Blanchot, La sentència de mort)

- El jo, l'ego, el subjecte, la consciència unificada, monocentrada: trama apretada, enquistament de no-res que s'infla i dóna l'aparença d'una corporeïtat i una solidesa en realitat inexistents. Quan més pretén desvetllar-se més s'oculta, s'espesseix com una cosa o s'escola entre els dits. Quan més pretén instituir-se com a territori autònom més es condemna a la soledat i la buidor del desert, revelant així el seu caràcter de ficció, de mera cortesia gramatical (Klossowski). No essent quelcom substancial no pot ser suprimit amb el silenci. Essent conseqüència del seu llenguatge, s'ha d'empentar aquest llenguatge fins als seus límits (Sollers).

"(...) els veritables llocs comuns són expressions esquinçades pel llamp (...)"

(Maurice Blanchot, Falses Passes)

- En la nostra cultura l'absència pren la forma de l'exili, de l'errar, de l'espera decebuda, de l'angoixa i la recerca insatisfeta, la distància... Voler anul·lar la separació és aprofundir-la en un mateix, obrir l'esquerda en la pròpia ànima i descobrir l'abisme, el

buit irrespirable que és el seu fonament. I distendre la pròpia pèrdua, allongar l'escletxa a través del buit i obrir l'abisme també en l'altre. Caure profund en l'absència i morir matant amb la infecció de la paraula.

"(...) feia de mi un errant a la recerca de no-res".

(Maurice Blanchot, La sentència de mort)

- Potser el sentit, el joc de la significació, és possible gràcies al secret, al misteri, al silenci, a la complicitat suposada i als malentesos. Si tot fos dit (cosa impossible perquè estant el llenguatge afecte d'absència remet sempre a una altra cosa) res no tindria sentit. El sentit s'escolaria com la sorra entre els dits.

"¿A qué llamas exactamente ver?. ¿Cuál es ese ver que tus ojos buscan: el ver que puede guiar tus pasos por ese camino que no puedes dejar de seguir?."

(Miguel Morey, Camino de Santiago).

* L'assaig com a objecte que diu, que sol·licita, que reclama. L'assaig com a mirall que vol traçar el meu rostre, el meu rastre de paraules, que vol mostrar la meua imatge... i la teva. Però ¿com aturar-se i mirar quan tots els miralls han estat ja denunciats com a exhibidors de miratges o d'imatges de farsants. I com apaivagar la necessitat de veure?. Mirada penetrant de buidor. Mirall trencat, fet bocins, com el món en què vivim. Mirall buit que tan sols pot reflectir la meua absència, i la teva. El meu i el teu exili, entre el no-res i el vertígen del moviment total dels fragments, nòmades llançats als camins de l'escriptura, rengles fracturades que obren a l'abisme. Perplex laberint. Distància, exili de la paraula. Camí de l'escriptura: un veure que ens abisma. Absències d'un altre ordre que l'empíric. Exilis d'un món imaginat. Exilis i absències com a estructures lògiques que habitem. I la nostra comú recerca de sentit.

"Si es así, nada es cierto. Peor aún: nada es, cualquier hecho es un
cero que sólo puede salir de sí mismo. Apócrifos todos nosotros,
pero apócrifo también quien nos dirige y refrena, quien nos mal
junta o divide: metafísicas nadas, nosotros y él, mezclados a
capricho por un reincidente extravío; narizotas de carnaval sobre
cráneos llenos de agujeros y ausencia..."

(Bufalino, *Les mentides de la nit*)

*****

Referències bibliogràfiques:

AL-DIN RUMI, Y.
1988

Poemas sufíes. Madrid. Hiperión.

ANTÓN, J.
1992

"El sector de las ciencias ocultas contraataca al nuevo catecismo". El País, 7.11.92.

ARACIL, M.G.
1986

Guia de la Catalunya paranormal y mágica. L'Hospitalet. APSSA.

ARBÓS, M.
1990

"La filosofia de l'èxit i de fer diners dispara les consultes als futuròlegs entre els catalans", Avui, 30.4.90.

ARGULLOL, R. i TRÍAS, E.
1992

El cansancio de Occidente. Barcelona. Destino.

ARTAUD, A.
1985

Los Tarahumara. Barcelona. Tusquets.

AUGÉ, M.
1993

Los "no lugares". Espacios del anonimato. Barcelona. Gedisa.

BATAILLE, G.
1981

El culpable. Madrid. Taurus.

1989

La experiencia interior. Madrid. Taurus.

1989

Sobre Nietzsche. Voluntad de suerte. Madrid. Taurus.

- 1991
Teoría de la religión. Madrid. Taurus.
- BATESON & BATESON, G i M.C.
1989
El temor de los ángeles. Epistemología de lo sagrado. Barcelona. Gedisa.
- BAUDRILLARD, J.
1983
Les stratégies fatales. Paris. Grasset & Fasquelle.
- 1987
Crítica de la economía política del signo. Siglo XXI.
- 1988a
El otro por sí mismo. Barcelona. Anagrama.
- 1988b
El sistema de los objetos. Madrid. Siglo XXI.
- BECKETT, S.
1983
Textos para nada. Barcelona. Tusquets.
- BERIAIN, J.
1990
Representaciones colectivas y proyecto de modernidad. Barcelona. Anthropos.
- BLANCHOT, M.
1955
L'espace littéraire. Paris. Gallimard.
- 1977
Falsos Pasos. Valencia. Pre-Textos.
- 1982
Thomas el oscuro. Valencia. Pre-Textos.
- 1985
La sentencia de muerte. Valencia. Pre-Textos.

- 1987
La escritura del desastre. Caracas. Monte Ávila.
- 1991
De Kafka a Kafka. México. F.C.E.
- BORGES, J.L.
1986
El libro de arena. Madrid. Alianza.
- 1988
Ficciones. Madrid. Alianza.
- 1989
El Aleph. Madrid. Alianza.
- 1989
Antología poética 1923/1977. Madrid. Alianza.
- 1991
Historia universal de la infamia. Madrid. Alianza.
- BROCH, H.
1987
Los fenómenos paranormales. Una reflexión crítica. Barcelona. Crítica.
- BUFALINO, G.
1989
Las mentiras de la noche. Barcelona. Anagrama.
- CALABRESE, O.
1989
La era neobarroca. Madrid. Cátedra.
- CALVINO, I.
1989
Seis propuestas para el próximo milenio. Madrid. Siruela.
- CARDÍN, A.
1981
Comos si nada. Valencia. Pre-Textos.

- 1982
Movimientos religiosos modernos. Madrid. Temas Clave, 93. Salvat editores.
- 1988
"Seducción sin seducción"; a Tientos etnológicos; pp. 100-104. Barcelona. Júcar.
- CHATWIN, B.
1988
Los trazos de la canción. Barcelona. Muchnik.
- CIRLOT, J.E.
1990
El mundo del objeto a la luz del surrealismo. Barcelona. Anthropos.
- DEBORD, G.
1990
Comentarios sobre la sociedad del espectáculo. Barcelona. Anagrama.
- DELGADO, M.
1992
La magia. La realidad encantada. Barcelona. Montesinos.
- DESSUART, J.et A.
1980
La Voyance. Paris. P.U.F.
- DUMONT, L.
1982
Homo aequalis. Génesis y apogeo de la ideología económica. Taurus. Madrid.
- DURKHEIM i MAUSS
1971
"De ciertas formas primitivas de clasificación", a Institución y Culto. Barcelona. Barral.
- ECO, U.
1989
El pèndol de Foucault. Barcelona. Destino.

ELIADE, M.
1977

Ocultismo, brujería y modas culturales. Buenos Aires. Marymar.

FAVRET-SAADA, J.
1977

Les mots, la mort, les sorts. Paris. Gallimard.

FOUCAULT, M.
1963

Raymond Roussel. Gallimard.

1988

Las palabras y las cosas. Madrid. Siglo XXI.

1989

El pensamiento del afuera. Valencia. Pre-textos.

1990

Tecnologías del yo. Barcelona. Ediciones Paidós Ibérica.

GALÁN, L.
1990

"La batalla celestial. Los astrólogos replican a un manifiesto de los astrónomos". El País, 18.VI.1990.

GARDNER, M.
1990

La nueva era. Notas de un observador de lo marginal. Madrid. Alianza.

GONZÁLEZ, J.
1992

El discurso televisivo: espectáculo de la posmodernidad. Madrid. Cátedra.

GREENFIELD, R.
1979

El supermercado espiritual. Barcelona. Anagrama.

- HARRIS, M.
1985
Vacas, cerdos, guerras y brujas. Los enigmas de la cultura. Madrid. Alianza.
- INARDI, M.
1975
Parapsicología. Los poderes secretos del hombre. Ariel.
- JACCARD, R.
1975
L'exil intérieur. Schizoïdie et civilisation. Paris. P.U.F.
- JAMESON, F.
1991
El posmodernismo o la lógica cultural del capitalismo avanzado. Barcelona. Paidós.
- KEHL, M.
1990
"Nueva Era" frente al cristianismo. Barcelona. Herder.
- KLOSSOWSKI, P.
1990
El baño de Diana. Madrid. Tecnos.
- LAPLANTINE, F.
1991
Un voyant dans la ville. Le cabinet de consultation d'un voyant contemporain: Georges de Bellerive. Paris. Payot.
- LAPLANTINE, F. et RABEYRON, P.L.
1987
Les médecines parallèles. Paris. P.U.F.
- LEFEBVRE, H.
1983
"Souvenir"; a La presencia y la ausencia. Contribución a la teoría de las representaciones; pp. 103-104. México. F.C.E.
- LÉVI-STRAUSS, C.
1985
El pensament salvatge. Barcelona. Edicions 62.

LIPOVETSKY, G.
1988

La era del vacío. Ensayos sobre el individualismo contemporáneo. Barcelona. Anagrama.

1991

El imperio de lo efímero. La moda y su destino en las sociedades modernas. Barcelona. Anagrama.

MICHAUX, H.
1985

Las grandes pruebas del espíritu. Barcelona. Tusquets.

MINISTERIO DE CULTURA
CENTRO DEL LIBRO Y DE LA LECTURA
1990

Panorámica de la edición española de libros 1989. Madrid. Gáez.

1992

Panorámica de la edición española de libros 1991. Madrid. Gáez.

MOREY, M.
1987a

Camino de Santiago. F.C.E.

1987b

El hombre como argumento. Barcelona. Anthropos.

1988

El orden de los acontecimientos. Sobre el saber narrativo. Barcelona. Península.

1990

Psiquemáquinas. Barcelona. Montesinos.

PAULOS, J.A.
1990

El hombre anumérico. El analfabetismo matemático y sus consecuencias. Barcelona. Tusquets.

PAZ, O.
1983

La mirada anterior; pròleg a C.Castaneda, Las enseñanzas de don Juan.
F.C.E.

1984

Claude Lévi-Strauss o el nuevo festín de Esopo. México. Joaquín
Mortiz.

1990

El mono gramático. Barcelona. Seix Barral.

1991

El signo y el garabato. Barcelona. Seix Barral.

1991

"Sòlid/Insòlit". Avui. Suplement especial 23.4.1991, p.23.

1992

El arco y la lira. F.C.E..

PIULATS, J.
1992

Guia mágica del mundo oculto. Barcelona. Grupo Editorial Protusa.

RHINE, J.B.
1982

El nuevo mundo de la mente. Barcelona. Paidós.

RIVIÈRE, J.
1976

Historia de las doctrinas esotéricas. Buenos Aires. Dédalo.

SAHLINS, M.
1988

Cultura y razón práctica. Barcelona. Gedisa.

SOLLERS, P.
1978

La escritura y la experiencia de los límites. Valencia. Pre-textos.

SUDBRACK, J.
1990

La nueva religiosidad. Un desafío para los cristianos. Madrid. Ediciones Paulinas.

TIRYAKIAN, E.A.
1976

"De l'exoterique a l'esoterique: vers un nouveau sens de la modernité"; a Anouar Abdel-Malek (dir.), Spécificité et théorie sociale; pp.321-332. Paris. Éditions Anthropos.

TONDRIAU, J.
1964

L'Occultisme. Paris. Marabout Université.

TORO, V.
1990

"250 astrónomos españoles consideran un fraude la astrología adivinatoria". El País, 23.V.1990.

VALENZUELA, J.
1990

"El péndulo de Foucault, nueva atracción turística de París". El País, 28.II.1990.

VERNETTE, J.
1992

Ocultismo, magia, hechicerías. El cristiano ante los misterios de lo Oculto y lo Extraño. Madrid. CCS.

VIRILIO, P.
1989

La máquina de visión. Madrid. Cátedra.

WOODROW, A.
1986

Las nuevas sectas. México. F.C.E.